

Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi

Nuran Karasakal

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İstatistik Anabilim Dalı

Ağustos 2018

The Mediating Role of Negative Parental Attitudes and Family Conflicts Between
Adolescents' Family Relationships and Violence Orientations

Nuran Karasakal

MASTER OF SCIENCE THESIS

Department of Statistic

Aug 2018

Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi

Nuran Karasakal

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Lisansüstü Yönetmeliği Uyarınca
İstatistik Anabilim Dalı
İstatistik Bilgi Sistemleri Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özer Özaydın

Ağustos 2018

ONAY

İstatistik Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nuran Karasakal'ın YÜKSEK LİSANS tezi olarak hazırladığı “Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi” başlıklı bu çalışma, jürimizce lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek oybirliği ile kabul edilmiştir.

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Özer Özaydın

İkinci Danışman:-

Yüksek Lisans Tez Savunma Jürisi:

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özer Özaydın

Üye : Doç. Dr. Sevil Şentürk

Üye : Prof. Dr. Veysel Yılmaz

Üye : Prof. Dr. Zeynep Filiz

Üye : Doç. Dr. Fatih Çemrek

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve
..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Hürriyet ERŞAHAN
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Özer Özaydın danışmanlığında hazırlamış olduğum Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi başlıklı YÜKSEK LİSANS tezimin özgün bir çalışma olduğunu; tez çalışmamın tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; tezimde verdiğim bilgileri, verileri akademik ve bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak elde ettiğimi; tez çalışmamda yararlandığım eserlerin tümüne atıf yaptığımı ve kaynak gösterdiğimi ve bilgi, belge ve sonuçları bilimsel etik ilke ve kurallara göre sunduğumu beyan ederim.

Üniversitemiz ilgili etik kurulu, anketin uygulandığı tarihte kurulmadığından etik kurul izni alınamamıştır. Anketin uygulandığı ilgili okullarda anket uygulama izinleri alınmıştır. 10/08/2018.

Nuran Karasakal

İmza

ÖZET

Aracılık ve düzenleyicilik modellerini birleştiren çalışmalar, psikoloji araştırmalarında oldukça yaygındır. İstatistik ve bilgisayar bilimlerindeki gelişmeler, psikoloji, sosyoloji ve sağlık araştırmalarında yapılan karmaşık hipotezlerin test edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu yöntemlerin ve araştırmaların özellikle istatistiksel varsayımlarının test edilerek doğru uygulanması önemli bir noktadır.

Bu tez çalışmasının amacı, düzenleyicilik ve aracılık modellerin matematiksel alt yapısını ortaya koyarak, yapılacak araştırmalarda yöntemin doğru bir şekilde yürütülebilmesi konusunda araştırmacılara katkı sağlamak ve düzenleyiciliği ve aracılığı birleştirmek için kullanılan yeni metotların ortaya çıkaracağı problemlerden nasıl kaçınılacağını göstermektir. Bu tez çalışmasında aynı zamanda düzenleyicilik ve aracılık modellerinin daha karmaşık modellere nasıl uyarlanabileceği ve bu modellerin ortaya çıkardığı kısıtlamaların, nasıl yönlendirileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, ergenlerde şiddete yönelimin doğrudan ve dolaylı sonuçlarının ölçülmesi için; aile bağlılığı, aile merkeziliği, aileye bakışın cinsiyete göre farklılıkları ve aile memnuniyeti bağımsız değişkenlerini etkileyen, aile içi çatışması ve olumsuz ebeveyn tutumu aracı değişkenleri ile aracılık etkisi araştırılmıştır. Son olarak, bu tez, düzenleyicilik ve aracılık modellerini birleştiren teorik sorulara daha iyi ve sağlam cevaplar sunmak için hazırlanmıştır. Araştırmaya göre ergenlerin yaşları, annenin ve babanın eğitim düzeyleri, ailenin parçalanmış olması veya geniş aile olması ve ekonomik düzey değişkenlerine göre şiddete yönelim davranışında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, olumsuz ebeveyn tutumunun ve aile içi çatışmasının ergenleri daha çok şiddete yönelttiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecekteki çalışmalarda, farklı yaş grupları ve farklı değişkenlerle şiddete yönelimin aracı etkileri incelenerek literatüre katkıda bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Düzenleyicilik, Aracılık, Path Analizi

SUMMARY

Studies that combine mediation and moderation models are very common in psychological research. Developments in statistics and computer science make it easier to test hypotheses in psychology, sociology and health research. It is an important point to test these methods and especially the statistical assumptions of the researches correctly.

The purpose of this thesis is, demonstrating the mathematical subdivision of moderation and mediation models and showing how researchers can contribute to the correct execution of the method in the research to be done and how to avoid problems that might arise from new methods used to combine moderation and mediation. In this thesis, at the same time, it was tried to explain how moderation and mediation models can be adapted to more complex models and how the constraints that these models emerge will be guided. For this purpose, in order to measure the direct and indirect consequences of the violence orientation in adolescents, mediating effects were investigated with independent variables such as family loyalty, family centrism, differences according to sex of the family and family satisfaction of family conflict and negative parent attitude. Finally, this thesis is prepared to provide better and more robust answers to theoretical questions that combine moderation and mediation models. According to the research, the age of adolescents', the level of education of mother and father, the fragmentation of family or extended family, or the level of economic level were not statistically significant, the negative parental attitude and the conflict within the family have led to the more violent orientation of the adolescents. In future studies, literature may be contributed by examining the effects of different types of violence towards different age groups and different variables.

Keywords: Moderation, Mediation, Path Analysis.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca tecrübelerini ve bilgilerini benimle paylaşarak her adımda bana yol gösteren, akademik ve bilimsel alanlardaki çalışmalarımda her zaman destek olan, beni yönlendiren ve her türlü imkânı sağlayan saygıdeğer danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Özer ÖZAYDIN'a, ve tez çalışmamda bana destek olan, bu süreçte bana her zaman yardımcı olan ve destek olan saygıdeğer hocam Dr. Arş. Gör. Murat DOĞAN'a

Yüksek lisans sürecimde bana destek olan ve her konuda yardımlarını esirgemeyen değerli İstatistik bölümü hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma,

Hayatım boyunca güçlerini ve desteklerini yanımda hissettiğim, bana güvenen, inanan, yanımda olan ve hep yanımda olacaklarını bildiğim, bu zorlu süreçte gerek sıkıntılara gerekse mutluluklarıma ortak olan, beni yalnız bırakmayan, gerçek sevgiyi ve samimiyeti gösteren annem Hafiza KARASAKAL ve babam Hüsnü KARASAKAL'a, sonsuz şükranlarımı sunar, teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
1.GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	5
3.DÜZENLEYİCİLİK VE ARACILIK	10
3.1. Alternatif Metotlar.....	11
3.1.1.Parça parça yaklaşımı	11
3.1.2. Alt grup yaklaşımı	14
3.1.3.Düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımı	16
3.2. Düzenleyiciliği ve Aracılığı Birleştirmek için Genel Analitik Yollar.....	18
3.2.1. Temel aracı model	20
3.2.2. Birinci evre düzenleyicilik modeli	21
3.2.3. İkinci evre düzenleyici modeli	23
3.2.4.Doğrudan etki düzenleyicilik modeli	26
3.2.5.Doğrudan etki ve birinci evre düzenleyicilik model.....	27
3.2.6.İkinci evre, doğrudan etki düzenleyicilik modeli	28
3.2.7.Toplam etki düzenleyicilik modeli	30
4.YÖNTEM	32
4.1. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri.....	32
4.2. Araştırmanın Örneklemi.....	34
4.3. Veri Toplama Araçları	35
4.4. Verilerin Analizi.....	39
5.ERGENDE ŞİDDETE YÖNELİM NİYETİNDE OLUMSUZ EBEVEYN TUTUMUNUN VE AİLE İÇİ ÇATIŞMASININ ARACILIK ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	41
6.SONUÇ VE ÖNERİLER	58
KAYNAKLAR DİZİNİ	65
EK AÇIKLAMALAR	75
Ek Açıklama-A: Demografik Bilgi Formu.....	76
Ek Açıklama-B: Anket Formu.....	78
Ek Açıklama-C: İlgili Okul Anket Uygulama İzin Yazıları.....	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Temel Aracı Model.....	12
3.2. Birinci Evre Düzenleyicilik Modeli	21
3.3. İkinci Evre Düzenleyicilik Modeli	23
3.4. Birinci Evreyi ve İkinci Evreyi Birleştiren Düzenleyicilik Modeli.....	24
3.5. Doğrudan Etki Düzenleyicilik Modeli	26
3.6. Doğrudan Etki ve Birinci Evre Düzenleyicilik Modeli	27
3.7. İkinci Evre Doğrudan Etki Düzenleyicilik Modeli.....	29
3.8. Toplam Etki Düzenleyicilik Modeli	30
4.1. Araştırmanın Modeli	32
5.1. Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli.....	51
5.2. Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli.....	53
5.3. Aile Merkezliği ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli.....	55
5.4. Aile Memnuniyeti ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli.....	57

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
4.1. Demografik Bulgular.....	40
5.1. Örneklem Yeterliliği Çizelgesi.....	42
5.2. Güvenilirlik Analizi.....	42
5.3. Faktör Analizi Katsayılar Çizelgesi.....	44
5.4. Ortalama, Standart Sapma ve Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri.....	47
5.5. Varyans Artış Faktörü Çizelgesi.....	49
5.6. Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi.....	51
5.7. Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi.....	53
5.8. Aile Merkeziliği ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi.....	55
5.9. Aile Memnuniyeti ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi.....	57

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Aracılık; açıklama ve tahmin etme amacıyla sıklıkla sosyal bilimlerde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem ile araştırmacılar bağımsız değişken/değişkenleri kullanarak bağımlı değişkeni açıklamaya çalışırlar. Araştırmacılar bu maksatla ilişkisel modeller tasarlamakta, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ile ilişkisinin ya da üzerindeki etkisinin belirlenmesi ve bu etkinin sözel olarak ifade edilmesi için bir takım analizler yapmaktadırlar. Yapılan analizlerde genelde doğrusal regresyon modelleri kullanılmaktadır. Bu modeller içinde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik olarak yapılan analiz Path analizi olarak tanımlanmaktadır (Maassen ve Bakker, 2001). İki değişken arasında hesaplanan korelasyon katsayısı başka bir değişken veya değişkenler tarafından etkileniyorsa, başka bir ifade ile iki değişken arasındaki sebep-sonuç ilişkisi üçüncü bir değişkenin etkisine bağlı ise korelasyon katsayısı bu ilişkiyi açıklamada yeterli olmamaktadır. Ayrıca, sistemde bunlar ile ilişkili olduğu düşünülen başka değişkenlerin de etkisi olabilir. Değişkenler arasında hesaplanan korelasyon katsayısında diğer değişkenler ile olan ilişkiden kaynaklanan kısımların bulunması gerektiğinde popülasyon genetikçisi Sewal Wright (1921, 1934) tarafından geliştirilen “Path Analizi” kullanılır. Path analizi belirtilen özellikleri nedeni ile çeşitli bilim dallarına uygulanabilen güçlü ve kullanışlı istatistik metodlarından biridir. Bugün path analizinin en çok uygulandığı bilim dalı popülasyon genetiği olmakla birlikte, sosyolojik problemlerin çözümünde de kullanılmaktadır. Araştırmacılar, path analizini kullanarak bağımlı değişkendeki maksimum açıklanan varyansın oranını ortalama bir açıklama ya da iyi bir tahmin ile elde etmeye çalışırlar.

İki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini korelasyon katsayısı belirtir. Bu değişkenlerden biri sebep, biri sonuç olabileceği gibi, ikisi de başka bir sebebin veya sebeplerin sonuçları olabilir. Ancak ilişkisel yapılarda bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenle yüksek bir korelasyona sahip olması ve bağımsız değişkenlerin ise kendi aralarında zayıf bir korelasyon göstermesi istenmektedir (Maassen ve Bakker, 2001). Bu nedenle korelasyon katsayısı, her zaman sebep ve sonuç arasındaki ilişkiyi belirlemede yeterli olmayabilir (Uzun ve Sağlam, 2006). Bunun bir sonucu olarak araştırmacılar ilişkisel modeli oluşturmak ve bu modeli test etmek için çoklu doğrusal regresyon yerine farklı teknikleri araştırma yöntemleri kapsamında ele almaktadır (Burmaoğlu vd., 2011). Bilimsel araştırmalarda; değişkenleri mümkün en yüksek duyarlı düzeyde ölçmekten ziyade

incelenen değişkenin ölçülmesinde kullanılacak ölçeğin, araştırmanın amacına göre belirlenmesi daha önemlidir. Seçilen her istatistiksel tekniğin geçerli kullanımını için minimum bir ölçme düzeyine gereksinim vardır. Kullanılan istatistiksel teknik bu minimum düzeyin altındaki ölçme düzeyi için kullanıldığında hatalı sonuçlar elde etme olasılığı oldukça yüksektir.

Değişkenler arası ilişkileri ortaya koymaya yönelik modeller için de aracı ve düzenleyici etkiyi analiz eden yöntemler olduğu bilinmektedir. Araştırmacılar genellikle düzenleyicilik ve aracılığı birleştirmeye çalışan analizlerin üzerine yönelir. Bazı durumlarda bu araştırmalar, düzenleyici bir etkinin aracı bir değişken yoluyla aktarıldığı “düzenleyici aracılık/dolaylama” olarak özetlenir. Örneğin; amaçları, davranışların üzerinde bir düzenleyici olarak inceleyen çalışmalar, davranışın bir amaçta sonuçlanacağı beklentisini ve amaç ile davranış arasındaki ilişkiyi aracılık olarak tanımlamaktadır.

İki değişken arasındaki ilişkinin üçüncü bir değişken tarafından sağlandığı durumlar aracılık ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Değişkenler arasında aracılık ilişkisinin varlığından söz edebilmek için dört koşulun sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar bağımsız değişkenler veya bağımsız değişken ile bağımlı değişken, bağımsız değişken ile aracı değişken ve aracı değişken ile bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunması olarak sıralanabilmektedir. Aracı değişkenin etkisi kontrol edildiğinde bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasındaki ilişkide düşüş olması kısmi aracılık, bu ilişkinin tamamen ortadan kalkması diğer bir ifade ile istatistiksel olarak anlamsız çıkması durumu ise tam aracılık ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Tam aracılık durumunda iki değişken arasında tek ve önemli bir aracı değişkenin, kısmi aracılık durumunda ise birden fazla aracı değişkenin var olması söz konusudur. Bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkilerin azalması ya da ortadan kalkmasının istatistiksel olarak test edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Sobel testi kullanılmakta ve bu test ile hesaplanan z değerinin anlamlılığına bakarak karar vermek gerekmektedir. (Baron ve Kenny,1986). İki değişken arasında hesaplanan korelasyon katsayısının içinde, değişkenlerin tek başına etkisi ve diğer değişkenler ile olan birlikte etkileri (dolaylı etkiler) bulunduğunda ise değişkenlerin ayrı ayrı ve birlikte etkilerini analiz etmek için, Path analizi yöntemi kullanılmaktadır. Path analizinin amacı değişkenler arasında varsayılan nedensellik bağlarının önemini ve büyüklüğünü tahmin etmek ve çıkarımlar yapmaktır.

Düzenleyici değişken (ikinci düzey bağımsız değişken- Moderator Variable), bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi düzenleyen üçüncü bir değişkendir (Baron ve Kenny, 1986). Düzenleyici değişken, nitel ya da nicel değişken olarak bağımsız veya tahmin edici değişkenin bağımlı değişken üzerindeki ilişkiyel gücünü veya yönünü etkileyen bir durum olarak tanımlanmaktadır (Baron ve Kenny, 1986). Aynı zamanda düzenleyici değişken, üçüncü değişken olarak diğer iki değişken ile sıfır sıralı korelasyona sahip değişken olarak tanımlanmaktadır. Düzenleyici değişken ile ilgili olarak ilk modelleme Saunders tarafından 1955 yılında yapılmış ve düzenleyici çoklu regresyon olarak tanımlanmıştır (McClelland ve Judd, 1993; Burmaoğlu vd., 2011). Bir bağımsız değişkenin bir bağımlı değişkeni açıklama gücü ne zaman veya kimler için, daha fazladır gibi sorular düzenleyici etkilerin çözümlenmesi ile yanıtlanabilmektedir. Bu bağlamda düzenleyici etki; bir değişkenin etkisinin diğer bir değişkenin seviyelerinde değişmesi şeklindeki bir etkileşim olarak da tanımlanabilmektedir (Baron ve Kenny, 1986).

Bu bağlamda düzenleyici etki, iki değişken arasındaki ilişkinin üçüncü bir değişkenin (moderator) bir fonksiyonu olarak değişmesidir. Bu sebeple gerçekleştirilecek olan istatistiksel analiz bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde düzenleyici değişkenin bir fonksiyonu olarak değişen etkilerini ölçebilmeli ve test edebilmelidir (Baron ve Kenny, 1986). Bu farklı etkileri ölçmek ve analiz etmek bir ölçüde bağımsız değişkenin ve düzenleyici değişkenin ölçüm düzeyine göre değişir.

Carlo ve Randall (2001) ergenlerin sosyal davranışlarının gelişiminde ergenlik dönemini birçok açıdan önemli bir dönem olarak kabul etmişlerdir. Ergenlik döneminde bireylerin ebeveynleri ile ilişkileri değişmeye başlarken diğer taraftan yeni tutumlar da geliştirmeye başlamaktadırlar. Bu durum ergenlere davranışlarını sergileyebilecekleri yeni ortamlar ve ilişkiler edinmelerinde yardımcı olmaktadır. Ergenlik döneminde ortaya çıkan yeni tutumların yanı sıra zihnen ve duygusal becerilerde yaşanan değişimler de ergenlerin davranışlarını değiştirmelerinde ergenlik döneminin etkisini ortaya koymaktadır (Carlo, Fabes, Laible ve Kupanoff, 1999). Bu sebeplerle, ergenlik dönemindeki davranışların gelişimini ele alarak incelemek günümüzde önem kazanmıştır.

Bu tez çalışmasının amacı, son zamanlarda sıklıkla kullanılan düzenleyici ve aracı modelleri teorik olarak incelemek, Eskişehir ilinde yaşayan ve liseye giden öğrencilerden

elde edilen verilerin ergende şiddete yönelim niyetine etkisinin olup olmadığını araştırmak, bu veriler söz konusu olduğunda bu tip veriler için kullanılan düzenleyici ve aracı etkenlerin korelasyon kavramlarını açıklamak ve bu veriler ile birlikte düzenleyicilik ve aracılık etkisinin regresyon analizi ile kullanımına ilişkin uygun çözümlene yaklaşımı ortaya koymaktır.

Bu amaçla çalışmanın ilk bölümde düzenleyiciliği ve aracılığı birleştirme metotlarını kullanmanın genel çerçevesi incelenmiştir. Düzenleyicilik ve aracılık etkileri ile kısa tanımlamalar yapılmıştır. İkinci bölümde düzenleyicilik ve aracılık modellerinin temeline ilişkin ilk çalışmalar değerlendirilerek kullanıldığı alanlar ile literatürdeki bazı uygulamalı ve teorik çalışmalar incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde aracılık ve düzenleyicilik hakkında detaylı bilgiye yer verilmiştir. Düzenleyici ve aracı değişkenlerin dolaylı, dolaysız ve toplam etkilerini kapsayan, her modele uygulanabilen, kategorik (Sınıflandırılabilir) ve devamlı düzenleyici değişkenlerin etkisi açıklanmıştır. Bu yaklaşımın gücü ve kısıtları tartışılmış ve yeni metotlar gözden geçirilmiştir. Düzenleyicilik ve aracılık kavramlarının alt başlıklar ile özellikleri açıklanmış ve düzenleyiciliği ve aracılığı birleştiren alternatif yöntemler değerlendirilmiş ancak bu alternatif yöntemlere ilişkin tartışmaların yer alması ve bu modellerin uygulanabilirliğinin kısıtlı olması nedeniyle regresyon analizinin her zaman açıklayıcı ve doğrulayıcı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Dördüncü bölümde araştırmanın yönteminden, veri toplama araçlarından ve araştırmanın hipotezlerinden bahsedilmiştir. Beşinci bölümde ise Sıralı (Ordinal) verilerin elde edildiği bir uygulama yapılmıştır ve aracılık testi için Sobel Testi regresyon analizi için SPSS programı kullanılarak korelasyon katsayıları ve aracılık etkileri değerlendirilmiştir. Altıncı bölümde tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir, sonuçlar değerlendirilmiş ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Düzenleyicilik ve aracılık modellerinin hangi ölçme düzeyine sahip olduğu ve bu veriler için hangi istatistiksel tekniklerin kullanılması gerektiği konusunda literatürde çeşitli tartışmalar yer almaktadır. Edwards ve Lambert (2007), regresyon analizini ve path analizini bir araya getirerek düzenleyiciliği ve aracılığı birleştirmek için genel bir yöntem oluşturmuşlardır. Çalışmada, aracı modeli oluşturan etkenlerin her seviyesine düzenleyiciliği dâhil ederler. Düzenleyici değişkenin her seviyesinde, kişisel etkenlerin ve onların bağlantılı olduğu doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerin nasıl değişkenlik gösterdiğini belirten ifadelerde model parametrelerini hesaplamak için regresyon analizindeki sonuçları tartışmışlardır. Düzenleyici aracılık ve aracı düzenleyicilik modellerini incelemişler ve yeni yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemle, ailedeki doğrudan ve dolaylı memnuniyetin, aile bağlılığına etkilerini ölçmek için aile üyelerinin esas alındığı düzenleyici modeli incelemişlerdir. Aileye bağlılığı etkileyen faktörleri, aileye verilen önem değişkenleriyle ele almış ve bu değişkenlerin aileye bağlılığı etkileyen düzenleyici etkenler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda kategorik ve devamlı düzenleyici değişkenlerin kullanımını göstererek düzenleyici aracılığı ve aracı düzenleyiciliği sınıflandırmışlar ve bu terimlerin birbirlerine nasıl bağlandığını kanıtlamışlardır.

Yapılan diğer çalışmalarda da düzenleyicilik ve aracılık modellerinin incelenmesiyle elde edilen verilerin, bağımlı değişkene etkilerini ölçmek için istatistiksel tekniklerin kullanılması gerektiği önerilmektedir. MacKinnon (2000) birçok bağımsız değişken ve birden fazla aracı değişkenin kullanıldığı karmaşık modellerde yapısal eşitlik modellerinin kullanılmasına işaret etmektedir. MacKinnon vd. (2007) tarafından aracılık, bir değişkenin diğerini etkilemedeki sürecinin açıklanabilmesi için bir yol olarak tanımlanmıştır. Düzenleyicilik, yaşam olaylarının hastalık üzerindeki etkilerinin kişiliğe bağlı olduğunu gösteren çalışmalar gibi bir öngörücü ile sonuç arasındaki ilişkinin gücünü etkileyen bireysel farklılıklar veya durumsal koşullarla ilgili araştırmalarda yer alır. (Cohen ve Edwards, 1989; Taylor ve Aspinwall, 1996). Aracılık, bağımlı bir değişkene bağımsız bir değişkenin etkisinin, aracı değişken olarak adlandırılan üçüncü bir değişken aracılığıyla iletildiğini gösterir. Path analizinde aracılık, aracı bir değişkenin bağımlı bir değişkene bağımsız etkisini ifade eder (Alwin ve Hauser, 1975). Aracılık, tutumların davranışa etkilerinin, niyetlerin aracılık ettiğini öngören akıl yürütme eylemi teorisi üzerine araştırmalarla gösterilmiştir (Ajzen ve Fishbein, 2005).

1986 tarihinden itibaren, düzenleyiciliği ve aracılığı birleştiren çalışmaları tartışan ilk kaynaklardan biri, Baron ve Kennedy 'e aittir. Baron ve Kennedy (1986) düzenleyicilik ve aracılık değişkenleri gibi üçüncü değişkenlerin çoğunlukla karıştırıldığından yola çıkarak iki değişkenin tanımlanması ve birbirlerinin yerine kullanılmaması için önerilerde bulunmuşlardır. Yazarlar düzenleyici değişkeni, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki maksimum etkinliği olarak tanımlarken; aracı değişkeni bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki etkinin üretkenliği ile tanımlamışlardır. Bu bağlamda yapısal eşitlik modellerinin kullanılmasının çoklu doğrusal regresyon yöntemine göre daha iyi bir alternatif olabileceğini ön plana çıkarmışlardır. Araştırmacılar sıklıkla düzenleyiciliği ve aracılığı birleştirmek amacıyla analizler yürütmüşlerdir. Bazı durumlarda, bu analizler, aracı değişken aracılığıyla hafifletici bir etkinin iletildiği aracı düzenleyicilik çerçevesinde şekillendirilir (Baron ve Kenny, 1986). Örneğin, niyetleri davranışların üzerindeki etkisinin bir aracısı olarak inceleyen çalışmalar, niyetleri, davranışın bir sonuca neden olacağı beklentisi ile o sonucun vasfı arasındaki bir etkileşim olarak nitelendirmiştir (Ajzen, 2001). Bu öncül temelinde, niyetler, beklenti ve değerlilik arasındaki etkileşimin davranış üzerindeki etkisinin düzenleyicisi olarak görev yapmaktadır. Diğer durumlarda, analizler aracılık olarak nitelendirilir ki aracı bir etkinin bazı değişkenler tarafından denetlendiği düşünülür (Baron ve Kenny, 1986). Örneğin, stres sürecinde sosyal desteğin rolü üzerine yapılan araştırmalar, sosyal desteğin stresli yaşam olaylarının psikolojik stres üzerindeki etkilerini zayıflatabileceğini, psikolojik stresin hastalık üzerindeki etkilerini azaltabileceğini veya her ikisini birden gösterebilir (Cohen ve Wills, 1985; Gore, 1981). Bu nedenle sosyal destek, stresli yaşam olaylarının psikolojik stres yoluyla geçen hastalık üzerindeki etkilerini aracılık eder.

Burmaoğlu vd. (2011), aracılık, düzenleyicilik ve baskıcı etki modellerin matematiksel alt yapısını ortaya koyarak, yapılacak araştırmalarda yöntemin doğru bir şekilde yürütülebilmesi konusunda araştırmacılara katkı sağlamışlardır. Türkiye'de yapılan çalışmalar ve aracılık etkisi modelini kullanan kaynakların günümüzde kullanım sıklığı hakkında bilgi vermek amacıyla yaptıkları çalışmada, aracılık, düzenleyicilik ve baskıcı etki ile ilgili olarak özellikle davranışların ölçümü ve nedensellik modellerinin kurgulandığı araştırmalarda bu kavramların sıklıkla kullanıldığını gözlemlemişlerdir. Aracılık, düzenleyicilik ve baskıcı etki modellerinin analizinde öncelikle teorik kurgulamaya önem verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Muller ve Judd (2005), çalışmalarının ilk bölümünde, hem aracı düzenleyiciliğin hem de düzenleyici aracılığın herbirinin seviyelerini tanımlamışlar, ikinci bölümünde, aracı düzenleyicilik ve düzenleyici aracılık modellerini incelemek için kullanılan analitik yöntemleri ortaya koymuşlardır. Bu süreçlerin her ikisinin de aynı temel veri modellerine dayandığını, ancak her ikisinin de farklı başlangıç noktaları ve farklı araştırma soruları olduğunu vurgulamışlardır. Buna göre, her biri için analizleri açıklarken, bu iki modelin bir bakıma bir madeni paranın yan yüzlerine benzediğini belirtmişlerdir. Üçüncü bölümde, her iki modeli de göstermek için ilk bölümde geliştirilen iki modelden elde edilen denklemleri kullanmışlar, bu süreçlerin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu tartışarak düzenleyici aracılığın, X ve Y değişkenleriyle tanımını yapmışlardır.

Kapıkıran ve Yağcı (2012) yaptıkları çalışmada ergenlerin çalgı çalması ve müzik topluluğuna katılmasının, yalnızlık ve yaşam doyumu üstündeki aracı ve düzenleyici bir rolü olup olmadığını araştırmış, hem çalgı çalmanın ve hem de müzik topluluğuna katılmanın yalnızlık ile yaşam doyumu arasında aracı bir rolü bulunmamıştır. Bununla beraber, yapılan hiyerarşik analiz sonucunda, hem çalgı çalmanın ve hem de müzik topluluğuna katılmanın yalnızlık ile yaşam doyumu arasında farklılaştırıcı rolü saptanmamıştır.

Biçkes vd. (2014) yaptıkları çalışmada, duygusal emek ile iş tatmini arasındaki ilişkide psikolojik sermayenin aracılık rolü, öğretmenler arasından belirlenen bir örneklem üzerinde incelenmiştir. Araştırma sonuçları doğal duyguların sergilenmesi ile iş tatmini ilişkisinde psikolojik sermayenin tüm alt boyutlarının (öz-yeterlilik, umut, dayanıklılık, iyimserlik) kısmi aracılık rolüne sahip olduğunu göstermiştir.

Özer vd. (2011), yaptıkları çalışmada, dürtüsel davranma ile okulu terk etme riski arasındaki ilişkiye disiplin cezası almanın, antisosyal davranışların ve sigara-alkol kullanımının aracılık edip etmediği incelenmişlerdir. Araştırma grubunu 2009–2010 yılında Ankara İlinde genel liselere devam eden 478 öğrenci oluşturmuştur. Analiz sonucunda regresyon modeline ilişkin F testi $p < 0,05$ ve etkileşimin regresyon katsayısı istatistiksel bakımdan önemli bulunmuştur. Bunu takiben puan belirleme yaklaşımı kullanılarak etkileşimin yönü ve büyüklüğü incelenmiştir. Bu çalışma modelinde disiplin cezası alma, antisosyal davranma ve alkol-sigara kullanmanın aracı değişkenler olarak bir işleve sahip olduklarını söyleyebilmek için dürtüsel davranma ve okul terki arasındaki ilişkinin

istatistiksel bakımdan önemsiz olmasını (tam aracı) ya da en azından önemli ölçüde daha düşük olmasını (kısmi aracı) beklemişlerdir. Yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuca göre öğretmen desteği ve antisosyal davranışlar etkileşiminin, okulu terk etme riski üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu öne sürülmüştür. Buna göre, öğretmenlerden algılanan sosyal destek düşük ya da orta düzeyde olduğunda antisosyal davranışlar okulu terk etme riskini artırırken, yüksek olduğunda antisosyal davranışlar ile okulu terk etme riski arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre cinsiyet, akademik başarı, dürtüsel davranma ve öğretmen desteğinin okulu terk etme riskini etkilemediği bulunmuştur.

Avcı ve Güçray (2013), çalışmalarında ebeveynler arası çatışma, akran ve medya etkileri ile ergenlerdeki şiddet davranışı arasındaki doğrudan ilişkileri ve şiddete yönelik tutumların aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırmalarında ölçüm modellerini test etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulamasını yapmışlardır. Ayrıca gizil değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon katsayıları da hesaplanmıştır. Sonraki adımda Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. Yeterli uyum değerleri üreten modelde, Baron ve Kenny (1986) tarafından belirtilen yöntem ile şiddete yönelik tutumların aracılık etkisi test edilmiştir. Modele ilişkin elde edilen sonuçları medya etkileri açısından değerlendirdiklerinde, medya etkilerinin şiddete yönelik tutumlar aracılığıyla, şiddet davranışının ortaya çıkmasına katkı sağladığını saptamışlardır. Bu sonuç ile medya şiddetine maruz kalmanın saldırgan düşünce ve tutumların kazanılmasında hem çocuklarda hem de ergenlerde şiddet davranışında artışa yol açabileceğini öne sürmüşlerdir. Çalışmada şiddete yönelik davranışlar, akran ve medya etkileri ile fiziksel şiddet arasında kısmi aracılık etkisine sahip iken, akran ve medya etkileri ile sözel şiddet arasında tam aracılık etkisine sahip olduğu saptanmıştır. Buna göre ergenler şiddeti, şiddete yönelik tutumlar aracılığıyla akranlarından öğrenmektedir. Modelin analizi sonucu elde edilen bulgularda, ebeveynler arası çatışmanın modele katkısının olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, ebeveynler arası çatışma, şiddete yönelik tutumlar aracılığıyla şiddet davranışına neden olmamaktadır. Ancak, medya ve akran etkileri, fiziksel şiddeti kısmen şiddete yönelik tutumlar aracılığıyla etkilemektedir. Medya ve akran etkileri ile sözel şiddet arasındaki ilişkilerin tamamıyla şiddete yönelik tutumlar aracılığıyla gerçekleştiği bulunmuştur.

Yıldız ve Baytemir (2016), evli bireylerin evlilik doyumları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırmada, Pearson

korelasyon analizi, betimsel istatistikler ve test edilen modelin aracılık etkilerinin istatistiksel olarak önemli olup olmadığı, Sıradan En Küçük Kareler Regresyona dayalı yaklaşım ve Bootstrap Yöntemi ile incelenmiştir. Aracı değişkenin aracılık görevinin istatistiksel açıdan önemli olup olmadığı, 5000 bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenini evlilik doyumu, aracı değişkenini benlik saygısı, kriter değişkenini ise yaşam doyumu oluşturmaktadır. Araştırmada model testi yapılırken, değişkenler arasındaki ilişkileri etkileme potansiyeline sahip olabilecek cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi değişkenleri kontrol değişkenleri (covariates) olarak atanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0,01 olarak alınmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda, araştırma hipotezi evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasında doğrudan olumlu ilişki vardır şeklindedir ve çalışmanın bu hipotezi doğrulanmıştır. Yapılan çalışmada, evlilik doyumunun, yaşam doyumuyla anlamlı olarak ilişkisi olduğunu, evlilik uyumu ve yaşam doyumunun anlamlı olarak ilişkili olduğunu, evlilik doyumunun, yaşam doyumunun anlamlı bir aracısı olduğunu tespit etmişlerdir.

Açıklananlar doğrultusunda, bu araştırmada olumsuz ebeveyn tutumu ve aile içi çatışma değişkenleri, Hoffman (1988) ve Weng (1997)'in da modellerinde kullandıkları gibi, ergende şiddete yönelim değişkeni üzerinde etkisi olan aracı değişkenler olarak ele alınmıştır.

3.DÜZENLEYİCİLİK VE ARACILIK

Düzenleyicilik ve aracılık psikoloji araştırmalarında oldukça yaygın bir yöntemdir. Düzenleyici değişken, nicel veya nitel değişken olarak bağımsız (Tahmin edici) değişkenin bağımlı değişken üzerindeki ilişkisel gücünü veya yönünü etkileyen bir kriter olarak tanımlanmaktadır (Baron ve Kenny, 1986). Düzenleyici değişken, üçüncü değişken olarak diğer iki değişken ile sıfır sıralı korelasyona sahip değişken olarak tanımlanmaktadır. Düzenleyici değişken ile ilgili olarak ilk modelleme Saunders tarafından 1955 yılında yapılmış ve “düzenleyici çoklu regresyon” olarak tanımlanmıştır (McClelland ve Judd, 1993). Baron ve Kenny (1986)’ye göre modelin en önemli varsayımı düzenleyici değişkenin bağımlı değişken ve bağımsız değişken ile korelasyonunun bulunmasının istenmemesidir. Bir diğer varsayım ise düzenleyici değişken ile bağımsız değişkenin aynı düzeyde bulunmasıdır. Yani birbirleriyle öncül-ardıl ilişkisinin bulunmayacak olmasıdır. Bu varsayım aracı değişken ile düzenleyici değişken arasındaki en önemli fark olarak da ifade edilmektedir.

Düzenleyici etki çoklu regresyon modelleri ile belirlenebilmektedir. Kategorik düzenleyici ve bağımsız değişken bulunması durumunda Varyans Analizi kullanılabilir (Frazier vd., 2004). Ancak kategorik değişkenler olması durumunda bile Cohen vd., (2003) çoklu regresyonun değişkenlerin kategori kodları ile kodlanması ile kullanılabilceğinin daha iyi performans gösterdiğine vurgu yapmıştır.

Aracılık etkisi toplumsal davranış araştırmalarında yoğun bir şekilde kullanılan bir yöntemdir (Taylor vd, 2007). Aracılık modeli 1950’lerde ortaya çıkmış olmasına rağmen Judd ve Kenny (1981) ile Baron ve Kenny (1986)’nin yaptıkları araştırmalarla sosyal psikoloji alanında daha çok kullanılmaya başlandığı görölmektedir. Aracılık, bir değişkenin diğerini etkilemedeki sürecinin açıklanabilmesi için bir yol olarak tanımlanmıştır. (MacKinnon vd.,2007). Temel aracılık modelinin en önemli özelliği modelde aracı değişkenin yalnızca bir tane olmasıdır. Aracı değişkenin dolaylı, dolaysız ve toplam etkilerini göstermek için, her metoda uygulanabilen kategorik ve devamlı düzenleyici değişkenlerin kullanımını göstermek için, bu yaklaşımın gücünü ve kısıtlamalarını tartışmak ve daha fazla ilerleme için alternatif olarak değerlendirilebilecek çeşitli metotlar yer almaktadır.

3.1. Alternatif Metotlar

Düzenleyicilik ve aracılığı birleştiren metotlar sıklıkla kullanılmasına rağmen bu modellerin de sınırlılıkları mevcuttur. Örneğin Holmbeck (2002) istatistiksel olarak anlamlı c ile anlamsız c' nin birbirinden önemsiz bir mutlak değer ile farklılaşabileceğinin Birinci Tip Hataya yol açabileceğini ifade etmektedir. Birinci Tip Hata'nın istatistiksel karar teorisinde testin gücünü de etkileyeceği bilinen bir durumdur.

3.1.1.Parça parça yaklaşımı

Düzenleyiciliği ve aracılığı birleştiren yaygın bir yaklaşımdır. Düzenleyiciliği ve aracılığı ayrı ayrı analiz etmeyi ve sonuçları birlikte yorumlamayı kapsar. Bu yaklaşımda, düzenleyicilik genellikle varyans analizi veya bağımlı değişken Y 'in, bağımsız değişken X 'in ve düzenleyici değişken Z 'nin modele sırasıyla dâhil edildiği regresyon analizi ile test edilir. Bu modelde, b_{01} regresyon modelinin sabit terimi, b_{x1} , b_{z1} ve b_{xz1} katsayıları ise kısmî regresyon kat sayılarını ifade etmektedir.

$$Y = b_{01} + b_{x1}X + b_{z1}Z + b_{xz1}XZ + e_{y1} \quad 3.1.$$

3.1. numaralı eşitlikte, XZ ürünü denklemin düzenleyiciliğini ortaya çıkarmak için kullanılır. X bağımsız değişkeni ile e hata değişkeni ve bunların oluşturduğu Y bağımlı değişkeninin meydana getirdiği sebep sonuç ilişkisi birinci denklem olan doğrusal regresyon modeli ile ifade edilmektedir. Aracılık genellikle ayrı ayrı ve tipik olarak X, Y ve ortalayıcı değişken M 'nin arasındaki ilişkinin aşağıdaki gibi analiz edildiği aracılık kuralları ile test edilir.

- a)Bağımsız değişken X , bağımlı değişken Y 'yi etkiler.
- b)Bağımsız değişken X , aracı değişken M 'yi etkiler.
- c)Bağımsız değişken X ve aracı değişken M birlikte bağımlı değişken Y 'yi etkiler.

Bu regresyon eşitlikleri şöyle yazılabilir:

$$Y = b_{02} + b_{x2}X + e_{y2} \quad 3.2.$$

$$M = a_{03} + a_{x3}X + e_{m3} \quad 3.3.$$

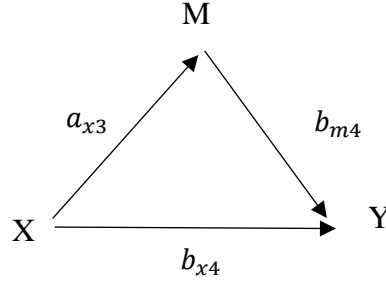
$$Y = b_{04} + b_{x4}X + b_{m4}M + e_{y4} \quad 3.4.$$

Aracı değişken ilişkilerine yönelik hipotezler değişmiş ve gelişmiş olmasına rağmen çoğu araştırmacı Baron ve Kennedy tarafından (1986) çıkarılmış şu dört nedensel basamaklar yöntemini benimsemiştir:

- a) 3.2. nolu eşitlikte X, Y'yi etkilemelidir ve b_{x2} bakımından istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. (Bağımsız değişken bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmalıdır).
- b) 3.3. nolu eşitlikte X, M'yi etkilemelidir ve a_{x3} için istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. (Bağımsız değişken aracı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmalıdır).
- c) 3.4. nolu eşitlikte M, Y'ye dayanmalıdır ve b_{m4} bakımından istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. (Aracı değişken bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmalıdır).
- d) 3.4. nolu eşitlikte X ve Y arasındaki ilişki önemsiz olmalıdır ya da 2. eşitlikte X ve Y arasındaki ilişkiden büyük ölçüde daha küçük olmalıdır. (Bağımsız ve aracı değişkenler modele birlikte dâhil edildiğinde daha önce anlamlı olan bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin anlamsız olması veya bu etkide önemli bir azalma olması gerekir. Etkinin anlamsızlaşması tam aracılık, azalması ise kısmi aracılık etkisini göstermektedir).

Baron ve Kenny (1998) bu aşamaların sadece son ikisinin gerçekte gerekli olduğunu ifade etmektedirler. İlk üç durumun tatmin edici olduğunu düşünürsek, tam bir aracılık b_{x4} önemli olmadığında gerçekleşirken, yarı aracılık b_{x4} önemli kalmaya devam ettiğinde ancak b_{x2} 'den önemli ölçüde küçük olduğunda gerçekleşir. 3.2. eşitlikte görüldüğü üzere, b_{x2} , nedensel basamaklar kurallarının ilk basamağında X ve Y arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için kullanılır. Bu yüzden, b_{x4} ve $a_{x3}b_{m4}$ modelde önemli bir etkiye sahip değilse b_{x2} değer kazanamaz. Bu kısıtlama, nedensel basamaklar yönteminin ilk durumu düşünüldüğünde çözülmektedir ancak bu durum nedensel basamaklar yöntemini uygulayan çoğu çalışma tarafından halen kullanılır.

Edwards ve Lambert (2007), yaptıkları çalışmada bağımsız değişken X' in ve aracı değişken M'nin, bağımlı değişken Y'ye olan doğrudan ve dolaylı etkilerinin açıklandığı Temel Aracılık Modeli'ni incelemişlerdir ve Şekil 3.1.'de bu model gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Temel Aracılık Modeli

Düzenleyicilik ve aracılığı analiz eden parça parça yaklaşımı iki öncelikli probleme sahiptir. İlk olarak, bu yaklaşım, X, M ve Y yollarından hangisinin Z fonksiyonu olarak çeşitlilik göstereceğini açığa çıkaramamıştır.

Şekil 3.1'deki model 3.3. ve 3.4. eşitliklerindeki regresyon katsayısına cevap veren üç yola sahiptir. Path analizi bakımından, X' in Y üzerindeki doğrudan etkisi b_{x2} 'dir ve X' in Y üzerindeki dolaylı etkisi, a_{x3} ürünü ve b_{m4} 'tür. Kural olarak bu yolların her biri, düzenleyici değişken Z'nin seviyelerinde çeşitlilik gösterebilir. Örneğin; a_{x3} veya b_{m4} Z'nin seviyeleri üzerinde çeşitlilik gösteriyorsa o zaman Z, M yoluyla aktarılan Y'nin üzerindeki, X' in aracı etkisini düzenler. Başka bir tarafta, eğer b_{x4} Z'nin seviyelerinde çeşitlilik gösterir ama a_{x3} ve b_{m4} göstermezse Z, X ve Y üzerindeki aracı etkiyi düzenlemek yerine doğrudan Y'ye etkiyi düzenler. Bu ayrımlar, Z'nin düzenleyici etkileri, ilişkiyi oluşturan hangi yolun Z tarafından etkileneceğini bilmeksizin, X ve Y arasındaki ilişkiyi Z'nin düzenleyip düzenlemediğini gösteren 1. denklemdeki kullanım değerlendirildiğinde açığa çıkar.

İkinci olarak, parça parça yaklaşımını uygulayan çoğu modeller, aracılığı değerlendirmek için nedensel basamaklar kullanır ki bunun kendi kendine birçok kısıtlaması vardır. Örneğin; ilk basamakta X ve Y arasındaki önemli ilişki korelasyonun doğrudan etkisi eşliğinde aracı etkiyi gizleyebilir (Alwin, Hauser, 1975). Şekil 3.1'deki

modeli yeniden incelediğimizde, X 'in Y üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri toplam etkiyi verir ($b_{x4} + a_{x3}b_{m4} = b_{x2}$).

Nedensel basamaklar yönteminin bir diğer kısıtlaması ise $a_{x3}b_{m4}$ katsayısıyla da gösterildiği üzere Y' nin üzerinde X' in aracı etkilerini doğrudan test etmez. Bu ürünü oluşturan katsayılar, yöntemin 2. ve 3. kuralları altında ayrı bir şekilde incelenir ancak bu testler, ürünün sonuçlarıyla farklılık gösterebilir. Bu da Birinci Tip Hata'ya sebep olmaktadır. 1. Tip Hata H_0 hipotezi doğru olduğu halde bu hipotez reddedilirse oluşmaktadır. Birinci Tip Hata'nın istatistiksel karar teorisinde testin gücünü etkileyeceği bilinen bir durumdur. Nedensel adım yönteminin Birinci Tip hataya yol açtığı ve testin gücünün çok düşük olduğu bilinen bir gerçektir. (MacKinnon vd. 2002; 2004) Preacher ve Hayes (2007) nedensel adım yönteminin belirtilen sınırlılıkları ile diğer yöntemlere göre dezavantajlı olduğu ve bu nedenle de kullanılmamasını tavsiye etmektedirler.

Şekil 3.1.'de de görüldüğü gibi, aracı etki, tek bir ortalayıcı (Aracı- M) değişkenli model için $a_{x3}b_{m4} = b_{x2} - b_{x4}$ (Kenny, 1998) eşitliğine dayanan 1.ve 4. kurallar arasında X ve Y' nin ilişkisindeki değişikliği inceleyerek test edilebilir. Ancak, nedensel basamaklar yöntemi genellikle b_{x2} ve b_{x4} 'ün 0'dan farklı olup olmadığını ve birbirlerinden de farklı olup olmadıklarını test eder. Nedensel basamaklar yönteminin bu ve bunun gibi kısıtlamaları, “parça parça yaklaşımı” gibi düzenlemeyi ve aracılığı birleştiren yöntemleri kullanan yaklaşımlar tarafından benimsenmiş durumdadır.

3.1.2. Alt grup yaklaşımı

Düzenleyicilik ve aracılığı birleştiren diğer bir yaygın yaklaşım, her grupta aracılığı değerlendiren ve düzenleyici değişkenin farklı değerlerini temsil eden alt gruplara bölünmeleri içerir. Bazı durumlarda, ortalayıcı (Aracı) değişken, deneysel durumlara veya kadın erkek gibi doğal yollarla oluşan alt gruplara atıfta bulunurken, diğer durumlarda devamlı ortalayıcı değişken alt grupları oluşturmak için iki zıt parçaya bölünür. Her alt grup dahilinde yukarıda da özetlendiği üzere aracılık genellikle nedensel basamaklar yöntemi ile değerlendirilir veya bazı durumlarda iki yolun ikisi de önemliyse aracılık için aracı etkileri ve sonuç bulma yöntemlerini oluşturan iki yol test edilir. Eğer aracılık için ürün, alt gruplarda farklılık gösteriyorsa aracılık, alt grup değişkenleri tarafından düzenlenir. Alt grup

yaklaşımı, aracılık ve yapısal eşitlik modelinin içeriğiyle düzenleyiciliğin metodolojik tartışmalarında önerilir.

Alt grup yaklaşımının da bazı güçlükleri vardır. İlk olarak her grupta ortaya çıkan standart sapmalardan dolayı daha düşük istatistiksel güce sahiptir. İstatistiksel güçte azalma, her alt grupta aracılık modelleri için şu sonuçları da beraberinde getirir:

Öncelikle, nedensel basamaklar yöntemi uygulandığında, düşük istatistiksel güç, ilk üç durumun uygulanma olasılığını düşürür, M ürünü kontrol edildiğinde X ve Y arasındaki önemsiz ilişki ile kanıtlanan bütün aracılığı hatalı bir şekilde göstererek dördüncü bir durumun olasılığını artırır. Psikoloji araştırmalarında genellikle makul seviyelerde verilen istatistiksel güç, gücü boşa harcayan yöntemlerden kaçınılması gerektiğini savunur.

İkinci olarak, daha önce de söylendiği gibi alt grup yaklaşımını kullanan çalışmalar, aracı değişkeni iki zıt parçaya bölerek alt gruplarını oluşturur. Bu uygulama bilgiyi gözden çıkarır, sıklıkla taraflı parametre hesaplamalarını üretir ve dahası istatistiksel gücü azaltır. Sürekli değişkenlerin iki zıt kutba ayrılması fikri on yıllardır eleştirilmesine rağmen, bu uygulama psikoloji uygulamalarında devam etmektedir ve alt grup yaklaşımını kullanan çalışmalar arasında yaygındır.

Üçüncü olarak, alt grup yaklaşımı, düzenleyici değişkenin seviyeleri boyunca aracılık testlerinde farklılık sağlamaz. Genel olarak alt grup yaklaşımını kullanan çalışmalar, aracılığın koşullarının bir grupta sağlanıp diğerinde sağlanmadığında aracılığın düzenleyici etkisi sonucuna varır. Aracılığın her alt grup tarafından desteklenip desteklenmediğini araştırmak, aracılığın gruplar arasında değişip değişmediğini göstermez. Şekil 3.1'deki modeli hatırlamak gerekirse, M yoluyla X 'in Y üzerindeki aracı etkisi $a_{x3}b_{m4}$ ürünü ile gösterilir. Bu yüzden, düzenleyici aracılık alt gruplar arasında bu üründeki farklılıklar ile yansıtılır. Alt grup yaklaşımını kullanan çalışmalar, sıklıkla alt gruplar arasında kişisel yollardaki farklılıklarını ve nadiren aracı etkiyi gösteren üründeki farklılıkları test ederler.

Son olarak, alt grup yaklaşımını kullanan çalışmalar çoğunlukla nedensel basamaklar yöntemiyle aracılığı değerlendirirler ve bu yüzden bazı kısıtlamalarından dolayı güvenilir sonuçlar elde edemezler. Alt grup yaklaşımını uygulayan bazı çalışmalar, aracı etkiyi

oluşturan modellerin ürününü test ederek her alt grupta aracılığı analiz ederler ve bu çalışmalar kuraldan ziyade istisnadır.

3.1.3. Düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımı

Nedensel basamaklar yaklaşımı aracılık etkisi hipotezinin test edilmesinde en sık kullanılan yöntemdir. Bu yöntem dizesel yaklaşım olarak da ifade edilmektedir. (Hoyle ve Robinson, 2004). Bu yaklaşım, nedensel basamaklar yöntemini içeren regresyon eşitliklerine üretici terimler ekleyerek düzenleyicilik ve aracılığı birleştirir. Yapılan çalışmalarda bu yöntemle ilgili eksiklikleri ifade eden Wood ve arkadaşları (2009); özellikle çok değişkenli modellerde değişkenlerin bağımsız olduğunun varsayıldığı, regresyon modelinin anlamlı olup olmadığının ihmal edildiği, düzenleyici ve aracı modellerin birlikte kullanıldığı, katsayılar da küçük değişimlerin istatistiksel olarak anlamlılığının test edilmeden kısmi aracılık olarak kabul edildiği belirtmişlerdir. Son olarak araştırmacıların kısmi aracılığın bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan veya dolaylı etkisi olarak yorumlandığı gibi, hatalara düştüğünü ifade etmişlerdir. Bu yaklaşımı uygulayan çalışmalar tipik olarak 1. denklemlerle uyum sağlayan X ve Y arasındaki ilişkiyi açıklayan ve Z'nin düzenleyiciliğini kuran regresyon analizini kullanarak başlar. İkinci basamakta, çoğu çalışma aşağıdaki regresyon eşitliğinde de görüldüğü üzere Z'nin M üzerindeki X'in etkisini düzenleyip düzenlemeyeceğini inceler.

$$M = a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}XZ + e_{m5} \quad 3.5.$$

XZ'nin katsayısı, Z'nin seviyeleri boyunca X ve Z değişkenlerinin arasındaki ilişkiyi gösterir. Bu aşamada 3.1.'deki eşitliğe M değişkeni eklendiğinde aşağıdaki denklem oluşur:

$$Y = b_{06} + b_{x6}X + b_{z6}Z + b_{xz6}XZ + b_{m6}M + e_{y6} \quad 3.6.$$

Bu eşitlikte, b_{m6} ile gösterildiği gibi M'nin (Aracı değişken kat sayısının), Y ile ilişkisini kurmak için ve Y'nin üzerinde XZ etkileşiminin sonuçlarına M'nin aracılık yapmasının kanıtı olarak alınan b_{xz6} katsayısıyla gösterilen XZ etkileşiminin önemli olup olmadığını değerlendirmek için kullanılır. Bazı çalışmalar, katsayısının ya XZ'den öte X'in üzerinde önemli kalıp kalmayacağını test ederek ya da bütün olarak X, Z ve XZ üzerinde

katsayı test ederek bu yöntem üzerinde değişlik yaparlar. Diğer alışmalar, MZ ile XZ' nin yer değiştirdiği veya MZ ve XZ' nin her ikisini de içeren eşitlik 6'nın alternatif modellerini kullanırlar (Muller ve Judd, 2005).

Düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımı da çok sayıda eksikliğe sahiptir. Bu eksikliklerden bir kaçı temel nedensel basamaklar yöntemdekilerle paraleldir. Örneğin; 1. Eşitlikteki X ve Z arasındaki önemsiz etkileşim, X' in Y' ye doğrudan ve dolaylı etkilerinde zıt işaretin Z' nin düzenleyici etkilerini kullanma olasılığını göz ardı eder. Çoğu alışma, 5. Eşitlikte a_{xz5} ' de gösterildiği gibi X ve M arasındaki ilişkide Z' nin düzenleyici etkilerini inceler ancak çalışmalar nadiren M ve Y arasındaki ilişkide Z'nin düzenleyici etkilerini inceler veya ürünün Z' nin seviyeleri boyunca Y değişkeni üzerinde X' in etkilerinin nasıl temsil edildiğini gösterir.

Düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımının diğer eksiklikleri aslında nedensel basamaklar yönteminin kurallarından daha öteye gider. Özel olarak, düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımını kullanan çoğu çalışma, sadece X' i Y' ye bağlayan yollar için düzenleyiciliği inceler. Bir modelin düzenleyiciliğine destek olunması için düzenleyiciliği temsil eden diğer terimler hesaplandığında ürünler değişebilir. Örneğin; M' den Y' ye, Z' nin düzenleyici etkisini hesaplamak için 6. Eşitliğe MZ eklenmesi genellikle, X ve Y arasındaki ilişkide M'nin, Z'nin düzenleyici etkilerine aracılık yaptığı varsayılan farklı sonuçlar vermesi ile sonuçlanan XZ katsayısını değiştirebilir. Dahası, X' in Y' ye dayanan yollarının alt kümelerinin incelenmesinde Z' nin düzenleyiciliğini savunan hipotez, diğer aracılık yollarında düzenleyiciliğin olmadığını savunur. Düzenleyicilik her model için test edilmezse, Z'nin düzenleyici etkilerini konu alan hipotezler potansiyel olarak hatalı kanıtlardan oluşur.

Düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımın bir diğer problemi, M kontrol edildiğinde XZ'nin katsayısının önemli olup olmayacağını test etmemesidir. 3.1. numaralı eşitlikteki katsayıların hesaplamasında Z değişkeni büyükçe X ve Y arasındaki ilişkinin güçlenmesi gibi sıradan bir ilişkiyi değerlendirmek gerektiğinde, M aracı değişkeni XZ katsayısını önemsiz hale getirdiğinde, Z değişkeni X ve Y değişkenleri arasındaki ilişkiyi takip eder ancak ilişkinin pozitif, negatif veya sıfır olup olmadığı belirsiz kalır. Bu

ayrımların, yalnızca XZ ‘nin katsayısına odaklanarak ihmal edildiği durumlar alan yazında mevcuttur.

Son problem ise, sıklıkla Z’ nin belli seviyelerinde X, Y ve M’ e dayanan katsayıları rapor eden düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımını kullanan çalışmalardır. Bu katsayılar, basit eğilimleri hesaplama için kullanılır ve X,M ve Y’ yi birbirine bağlayan yollarda Z’ nin düzenleyici etkilerinin sonuçlarını yorumlama için önemlidir. Bu yollar aynı zamanda, doğrudan ve dolaylı etkilerin göreceli katkılarının Z’ ye nasıl dayandığını ve hangi değişkenlerin, tüm etkileri bastırıldığına karar vermek için Z’ nin farklı seviyelerinde doğrudan ve dolaylı etkinin büyüklüğünü değerlendirmek için kullanılır. Bu yaklaşım, güvenilirliği yüksek bir yorumlamadır ancak genellikle düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımını kullanan çalışmalar tarafından göz ardı edilir.

3.2. Düzenleyiciliği ve Aracılığı Birleştirmek için Genel Analitik Yollar

Bu tez çalışmasında sunulan genel yöntemler, mevcut problemlerden kaçınırken düzenleyicilik ve aracılığı birleştiren yeni yaklaşımları temel olarak almıştır. Bu bağlamda, Path analizi ile aracılığı ve düzenleyiciliği gösteren metodolojik yöntemler anlatılmıştır. Özellikle, Path analizi bakımından aracılık öne çıkmaktadır, regresyon eşitlikleri kullanılarak modelde değişkenler arasındaki ilişki ifade edilmiştir ve aracı ve bağımsız değişkenlerle, ürün ve düzenleyici değişkenler bu eşitliklere eklenerek düzenleyicilik etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu eşitliklerin asıl modelin (3.1. numaralı eşitliğin) doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerini düzenlediğini belirtmek için birleştirilebildiği özetlenmiştir. Bu birleşim, bağımlı değişkeni açıklamak için eşitliklere aracı değişkenin regresyon modeline dahil edilmesiyle üretilen kısaltılmış eşitliklere dayanır. Bu kısa formlu eşitliklerde, aracı değişkenin belirli seviyelerinde bağımlı değişkenin doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerini ifade etmek için nasıl kullanıldığını gösterir. Diğer yandan sebep değişkenlerinden birinin diğer sebep değişkenleri ile olan korelasyonundan kaynaklı sonuç değişkeni (Y) üzerinde ortaya çıkan etkiye de dolaylı etki denir. Böylece, sonuç ve sebep değişkenleri arasındaki korelasyon katsayısı, sebep değişkeninin (X) doğrudan etkisi ile diğer sebep değişkenlerinden kaynaklanan (M) dolaylı etkilerin toplamına eşit olmaktadır (Wright, 1960).

Bu tez çalışmasında, birçok bakımdan öncelikli olarak düzenleyicilik ve aracılık üzerine vurgu yapılmıştır. İlk olarak, Şekil 3.1.'deki temel aracı modelde bir veya birden fazla yol ile bağımlı değişkenin, aracı ve bağımsız değişkenler tarafından etkilenmesi durumunun olasılıkları incelenmektedir. Düzenleyicilik ve aracılığın ilk tartışmaları sadece bu olasılıkların alt kümelerine dayanmıştır. İkinci olarak, düzenleyicilik ve aracılığın birleştirilmesi tek bir regresyon modeli ile yapılamamaktadır ancak bunun yerine her biri düzenleyici değişkenin seviyelerinde gösterilen doğrudan dolaylı ya da toplam etkileri içeren diğer eşitlikler öne sürülmüştür. Bu eşitliklerin öne sürülmüş olması ve tek bir regresyon modeli ile düzenleyicilik ve aracılık etkilerinin birleştirilememesi, düzenleyici değişkenin seviyelerine göre aracılık etkisinin çeşitlilik göstereceğine dair bir kanıt olarak kabul edilebilir. Üçüncü olarak, dolaylı etkilerin yollarının düzenleyiciliğini savunan modellerin, düzenleyici değişken için doğrusal olmayan bir etki bıraktığı görülür. Bu noktadan modeller tartışılırken bahsedilmemiştir ancak dolaylı etkilerin düzenleyiciliğinin yorumlanması ve uygulanmasında önemli belirtileri vardır. Son olarak, güven aralığının nasıl seçildiği ve düzenleyici değişkenin seviyelerinde doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri için testlere nasıl kılavuzluk ettiği gösterilir. Bu yöntemler, düzenleyiciliği, aracı modellerin dışında tutan araştırmalar için tartışılmıştır ancak düzenleyicilik ve aracılığı birleştiren modellere yöneltilmemiştir.

Bu tez çalışması düzenleyici aracılık ve aracı düzenleyiciliğin her ikisini de kapsar. Düzenleyici aracılık, düzenleyici değişkenin seviyelerinde çeşitlilik gösteren aracı etkileri belirtir. Path analizinde, düzenleyici aracılık, X' in Y üzerindeki dolaylı etkisini oluşturan X' den M' ye ve M' den Y' ye doğru etki eden yolların hiç biri ya da her ikisi anlamına gelir. Bu yolların ölçülebilirliğini/düzenleyiciliğini barındırır ve bu yüzden doğrudan düzenleyici aracılık olarak tanımlanmaktadır.

Aracı düzenleyicilik, bağımsız ve düzenleyici değişkenler arasındaki etkileşim sırasıyla aracı değişkeni ve bağımlı değişkeni etkilediği anlamına gelir. Bağımsız ve düzenleyici değişkenler arasındaki ilişki, aracı değişken üzerinde bağımsız değişkenin etkilerinin düzenleyici değişkenin seviyesine bağlı olmasına önem verir. Bu yüzden, Path analitik terimlerinde, aracı düzenleyicilik; X' den M' ye olan yolun Z' nin seviyelerinde çeşitlilik göstermesine rağmen M' den Z' ye olan yol Z' den hiç etkilenmez, şeklinde tanımlanabilir.

Path analizi (Yol analizi) bakımından düzenleyici aracılığı ve aracı düzenleyiciliği inceleme, düzenleyici aracılık M' den Y' ye değil de X' den M' ye giden yolun düzenleyiciliğine işaret ettiğinde, düzenleyici aracılık ve aracı düzenleyicilik analitik bir noktada eşit hale gelmez ve aralarındaki her farklılık Path analizinin konusudur. Düzenleyici aracılık M' den Y' ye giden yolun düzenleyiciliğini içerdiğinde analitik olarak tamamen eşit değildir. Düzenleyici aracılık ve aracı düzenleyicilik arasındaki kısmi örtüşme bu terimleri de içine alan bir karışıklığa yol açar. Bu karışıklıktan, bu çalışmada geliştirilmiş olan genel Path analitik çerçevesini kullanarak kaçınmak mümkün olabilir. Sonuçların düzenleyici aracılık, aracı düzenleyicilik veya her ikisi tarafından yorumlanıp yorumlanmaması kavramsal yönelime ve daha sonra yapılacak araştırmaların sonuçlarına bağlıdır. Regresyon eşitlikleri, doğrusal varsayımları içeren doğrusal ilişkileri gerektirir. Bu çalışmada, doğrusal olmayan ilişkilere yer verildiğinde modellerin nasıl dönüştürüleceğine de yer verilmiştir.

Son olarak, temel varsayım, değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin doğru bir şekilde belirtilmesidir. Eğer önemli bir ilişki yoksa veya ilişkinin fonksiyonel formu doğru bir şekilde temsil edilmemiş ise, oluşturulan modeller gerçeği temsil etmeyebilir. Path analizinin her uygulaması gibi, nedenselliği oluşturan kanıtlar oluşturulan modellerle her zaman uyuzmaz. Tersine, bu ilişkilerin nedensel yapısını doğru bir şekilde ifade eden varsayım üzerine değişkenler arasındaki ilişkilerin hesaplamasını kabul eder. Bu varsayım, teori ve araştırma süreci üzerine kurulmuştur.

3.2.1. Temel aracı model

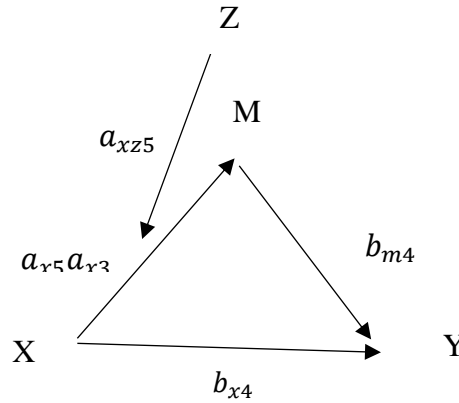
Çalışmanın başlangıç noktası Şekil 3.1.'de gösterilen temel aracı modeldir. Belirtildiği gibi bu model Y'nin üzerindeki M'nin aracı etkisini ve X'in Y üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini belirtir, bu sebeple eşitlik 4'ü eşitlik 3'ün yerine geçirerek tek bir eşitlik elde edilmiştir.

$$\begin{aligned}
 Y &= b_{04} + b_{x4}X + b_{m4}(a_{03} + a_{x3}X + e_{m3}) + e_{y4} \\
 &= b_{04} + b_{x4}X + a_{03}b_{m4} + a_{x3}b_{m4}X + b_{m4}e_{m3} + e_{y4} \\
 &= b_{04} + a_{03}b_{m4} + (b_{x4} + a_{x3}b_{m4})X + e_{y4} + b_{m4}e_{m3}
 \end{aligned}
 \tag{3.7}$$

3.7. eşitlik çok daha geniş olan bir eşitliğin kısaltılmış formudur. X için katsayının içeriği b_{x4} 'ün doğrudan etkisinin ve X ve Y' nin toplam etkilerini birlikte tutan $a_{x3}b_{m4}$ dolaylı etkisinin özetidir. X,M,Y ve ilişkilendirilmiş toplam etkilerine bağlı yolları Z' nin nasıl etkilediğini gösteren kısaltılmış formdaki eşitliklerden türetilerek ve 3.3. ve 3.4. eşitliklere Z' yi içeren ürünler ekleyerek temel aracı model üzerine kurulmuştur.

3.2.2. Birinci evre düzenleyicilik modeli

Düzenleyici modelin başlangıcı Şekil 3.2.'de görüldüğü gibidir ve X' den M'ye, giden yolun düzenleyicisi olarak Z temel alınmıştır. Edwards ve Lambert (2007), yaptıkları çalışmada bağımsız değişken X' in ve aracı değişken M'nin, bağımlı değişken Y'ye olan doğrudan ve dolaylı etkilerinin Z düzenleyici değişkeni ile açıklandığı Birinci Evre Düzenleyicilik Modeli incelemişlerdir ve Şekil 3.2.'de bu model gösterilmiştir.

Şekil 3.2. Birinci Evre Düzenleyicilik Modeli

Bu şekil, birinci evre düzenleyici olarak adlandırılır, düzenleyici etki, X' in Y üzerindeki dolaylı etkisinin birinci evresine ($a_{x5}a_{x3}$) uygulanmaktadır. Y için regresyon eşitliği temel aracı modelinkiyle de aynı olan 3.4. eşitlikte gösterilmiştir. M için regresyon eşitliği, tipik olarak düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımının ikinci koşulunu değerlendirmek için kullanılan 3.5. eşitlikte verilmiştir. 3.5. eşitliğine, 4. eşitliği yerine koyma işlemi Birinci evre düzenleyicilik modelinde Y için kısaltılmış 3.8. numaralı eşitliği verir:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{04} + b_{x4}X + b_{m4}(a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}XZ + e_{m5}) \\
+ e_{y4} &= b_{04} + b_{x4}X + a_{05}b_{m4} + a_{x5}b_{m4}X + a_{z5}b_{m4}Z \\
&+ a_{xz5}b_{m4}XZ + b_{m4}e_{m4} + e_{y4} = b_{04} + a_{05}b_{m4} \\
&+ (b_{x4} + a_{x5}b_{m4})X + a_{z5}b_{m4}Z + a_{xz5}b_{m4}XZ \\
&+ e_{y4} + b_{m4}
\end{aligned} \tag{3.8}$$

Eşitlik 3.7.'yi 3.8. ile karşılaştırmak gerekirse, birinci evre düzenleyicilik modeli için kısa formülü eşitliklerin Z ve XZ'yi Y'nin tahmincisi olarak aldığı göstermektedir. Bu ek tahmincilerin belirtileri, düzenleyici regresyon analizinde basit eğilimlere paralel olan basit yolların terimlerinde eşitlik 3.8.'i yeniden yazılarak görülebilir:

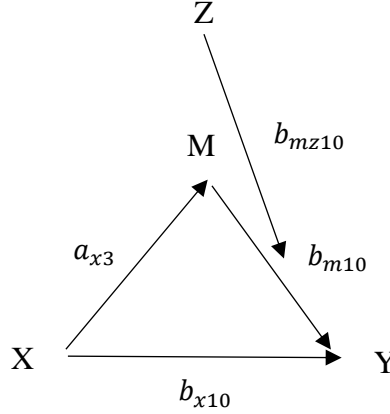
$$\begin{aligned}
Y &= b_{04} + a_{05}b_{m4} + a_{z5}b_{m4}Z + (b_{x4} + a_{x5}b_{m4} + a_{xz5}b_{m4}Z)X + e_{y4} + b_{m4}e_{m5} \\
&= [b_{04} + (a_{05} + a_{z5}Z)b_{m4}] + [b_{x4} + (a_{x5} + a_{xz5}Z)b_{m4}]X + e_{y4} + b_{m4}e_{m5}
\end{aligned} \tag{3.9}$$

Edwards ve Lambert (2007), bağımsız değişken X' in ve aracı değişken M'nin, bağımlı değişken Y'ye olan etkilerini 3.8. ve 3.9. numaralı eşitliklere Z düzenleyici değişkenini dâhil ederek regresyon denklemini oluşturmuş ve Z değişkeninin doğrudan ve dolaylı etkileri düzenlemesi sonucu XZ terimini Y'nin tahmincisi olarak kabul etmişlerdir.

Eşitlik 3.7., $a_{x3}b_{m4}$ olarak X' in Y üzerindeki dolaylı etkilerini yansıtırken, eşitlik 3.9., $(a_{x5} + a_{xz5}Z)b_{m4}$ bileşik terimiyle dolaylı etkileri gösterir. Bu bakımdan, eşitlik 3.9., X' in Y üzerindeki dolaylı etkilerinin ilk evresi X' i M'ye bağlayan yol, Z fonksiyonu olarak çeşitlilik gösterir. Bunun aksine, Şekil 3.2.'de b_{x4} ile temsil edilen X' in Y üzerindeki doğrudan etkisi Z tarafından etkilenmez. Eşitlik 3.9. aynı zamanda, bölmelerin $a_{z5}Z$ 'nin katkısından dolayı Z'nin fonksiyonu olarak çeşitlilik gösterdiğini öne çıkarmıştır. Z'nin seçilmiş değerleri, Z'nin seviyelerine göre çeşitlilik gösteren basit yollar ve etkileri iyileştirmek için eşitlik 3.9.'a yerleştirilebilir. Eşitlik 3.9.'dan aralıklarla bu yolların kullanımı Z'nin düzenleyici etkisini açığa çıkaracak kolay yollara ve etkilere izin vermektedir.

3.2.3. İkinci evre düzenleyici modeli

Edwards ve Lambert (2007), yaptıkları çalışmada İkinci evre düzenleyicilik modelini Şekil 3.3.'te gösterildiği gibi oluşturmuşlardır. Şekil 3.3.'te görüldüğü gibi Z düzenleyici değişkeni M'den Y'ye giden yolu düzenlemektedir.

Şekil 3.3. İkinci Evre Düzenleyici Modeli

M için regresyon eşitliği 3. eşitlik ile açıklanırken, Y için regresyon eşitliği şöyledir:

$$Y = b_{010} + b_{x10}X + b_{m10}M + b_{z10}Z + b_{mz10}MZ + e_{y10} \quad 3.10.$$

Eşitlik 10, M' nin Y üzerindeki etkisinde Z' nin düzenleyici etkilerini temsil eden Z ve MZ' yi içerir. Eşitlik 3.3.'ü eşitlik 3.10.'un yerine koyarsak, ikinci evre düzenleyici modelle ilişkilendirilen Y için yeni bir eşitlik oluşur:

$$\begin{aligned} Y &= b_{010} + b_{x10}X + b_{m10}(a_{03} + a_{x3}X + e_{m3}) + b_{m10}Z + \\ &b_{mz10}(a_{03} + a_{x3}X + e_{m3})Z + e_{y10} = b_{010} + b_{x10}X + a_{03}b_{m10} + a_{x3}b_{m10}X + \\ &b_{m10}e_{m10} + b_{z10}Z + a_{03}b_{mz10}Z + a_{x3}b_{mz10} + b_{mz10}Ze_{m3} + e_{y10} = b_{010} + \\ &a_{03}b_{m10} + (b_{x10} + a_{x3}b_{m10})X + (b_{z10} + a_{03}b_{mz10})Z \\ &+ a_{x3}b_{mz10}XZ + e_{y10} + b_{m10}e_{m3} + b_{mz10}Ze_{m3} \end{aligned} \quad 3.11.$$

Edwards ve Lambert (2007), yaptıkları çalışmada bağımsız değişken X' in ve aracı değişken M'nin, bağımlı değişken Y'ye olan etkilerini, 3.10. ve 3.11. numaralı eşitliklere Z

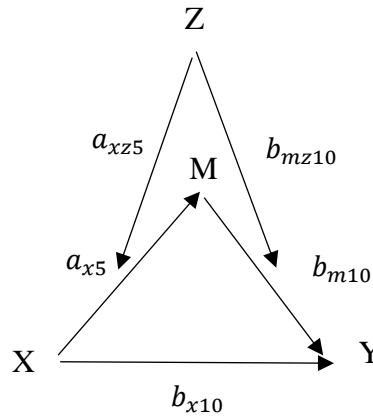
düzenleyici değişkenini dâhil ederek M'den Y'ye giden yolun düzenleyici etkisini açıklamışlar ve MZ terimini İkinci Evre Düzenleyici olarak adlandırmışlardır.

Birinci evre düzenleyicilik modeli için oluşturulan regresyon eşitliğinde olduğu gibi, ikinci evre düzenleyicilik modelinin de tahmin edicisi olarak Z ve XZ' yi içerir. Ancak, bu terimlerin kat sayıları iki eşitlik boyunca farklılık gösterir. Bu farklılıkların belirtileri, eşitlik 3.11. tekrar yazılarak gösterilmiştir:

$$\begin{aligned}
 Y &= b_{010} + a_{03}b_{m10} + (b_{z10} + a_{03}b_{mz10})Z + (b_{x10} + a_{x3}b_{m10} + a_{x3}b_{mz10}Z)X \\
 &\quad + e_{y10} + b_{m10}e_{m3} + b_{mz10}Ze_m \\
 &= [b_{010} + b_{z10}Z + a_{03}(b_{m10} + b_{mz10}Z)] + [b_{x10} + a_{x3}(b_{m10} + b_{mz10}Z)]X \\
 &\quad + e_{y10} + b_{m10}e_{m3} + b_{mz10}Ze_{m3}
 \end{aligned} \tag{3.12.}$$

Eşitlik 12, eşitlik 3.9. ile karşılaştırmada birinci aşama düzenleyicilik modeli $(a_{x5} + a_{xz5}Z)b_{m4}$ formülü ile X' in Z üzerindeki dolaylı etkisini gösterirken, ikinci aşama düzenleyicilik modeli bu etkiyi $a_{x3}(b_{m10} + b_{mz10}Z)$ gösterir. Böylelikle, M'den Y'ye giden yolu içeren dolaylı etki Z fonksiyonu olarak çeşitlilik gösterir. X' in Y üzerindeki doğrudan etkisi Z fonksiyonu olarak çeşitlilik göstermez. Kısaltılmış formdaki eşitlik aynı zamanda eşitlik 3.12'deki formülde Z tarafından etkilenir.

Birinci evre ve ikinci evreyi birleştiren düzenleyicilik modeli şekil 3.4'te gösterilmektedir.

Şekil 3.4. Birinci Evreyi ve İkinci Evreyi Birleştiren Düzenleyicilik Modeli

Bu model için regresyon eşitlikleri M için eşitlik 3.5 ve Y için eşitlik 3.10'dur. Eşitlik 3.5'i eşitlik 3.10'un yerine yazıldığında:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{010} + b_{x10}X + b_{m10}(a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}XZ + e_{m5}) + b_{z10}Z + \\
&\quad b_{mz10}(a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}XZ + e_{m5})Z + e_{y10} \\
&= b_{010} + b_{x10}X + a_{05}b_{m10} + a_{x5}b_{m10}X + a_{z5}b_{m10}Z + a_{xz5}b_{m10}XZ + b_{m10}e_{m5} + b_{z10}Z \\
&\quad + a_{05}b_{mz10}Z + a_{x5}b_{mz10}XZ + a_{z5}b_{mz10}Z^2 + a_{xz5}b_{mz10}XZ^2 + b_{mz10}Ze_{m5} + e_{y10} \\
&= b_{010} + a_{05}b_{m10} + (b_{x10} + a_{x5}b_{m10})X + (b_{z10} + a_{z5}b_{m10} + a_{05}b_{mz10})Z \\
&\quad + a_{z5}b_{mz10}Z^2 + (a_{xz5}b_{m10} + a_{x5}b_{mz10})XZ + a_{xz5}b_{mz10}XZ^2 \\
&\quad + e_{y10} + b_{m10}e_{m5} + b_{mz10}Ze_{m5}
\end{aligned} \tag{3.13}$$

Birinci evre düzenleyicilik modeli ve ikinci evre düzenleyicilik modeli için regresyon eşitliklerinin aksine, birinci ve ikinci evre düzenleyicilik modeli tahmincisi olarak Z ve X öne çıkmaktadır. Bu ek terimler, X ve Y arasındaki ilişkide Z'nin düzenleyici etkisi kendi kendine Z fonksiyonu olarak çeşitlilik gösterir. Bu durum eşitlik 3.14'te gösterilmiştir:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{010} + a_{05}b_{m10} + (b_{x10} + a_{x5}b_{m10}) \\
&\quad + (b_{z10} + a_{z5}b_{m10} + a_{05}b_{mz10} + a_{z5}b_{mz10}Z) + (a_{xz5}b_{m10} + a_{x5} + a_{xz5}b_{mz10}Z)XZ \\
&\quad + e_{y10} + b_{m10}e_{m5} + b_{mz10}Ze_{m5}
\end{aligned} \tag{3.14}$$

Eşitlik 3.14., XZ etkileşiminde katsayının bileşik bir ifade $(a_{xz5}b_{m10} + a_{x5}b_{mz10} + a_{xz5}b_{mz10}Z)$ olduğunu gösterir. Bu yüzden etkileşim etkisinin yüksekliği $a_{xz5}b_{mz10}Z$ teriminde belirtildiği üzere Z seviyesi tarafından etkilenir. Z' in katsayısının birinci evre düzenleyicilik modeli için $(a_{x5} + a_{xz5}Z)(b_{m10} + b_{mz10}Z)$ ve ikinci evre düzenleyicilik modeli için ise $a_{x3}b_{z10}$ olduğunu gösterir. Bu iki model için etkileşimin etkisi Z'nin seviyesine göre çeşitlilik göstermez.

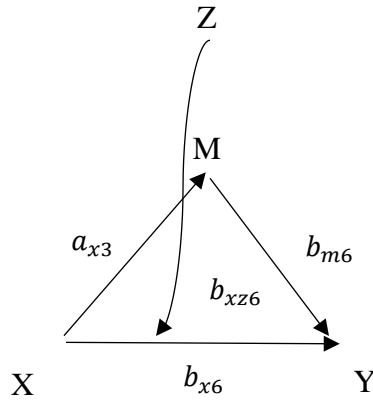
Birinci ve ikinci evre düzenleyicilik modelinde, Z' in düzenleyici etkisi, eşitlik 3.14.'ü yeniden yazarak şu şekilde belirtilir:

$$\begin{aligned}
Y &= [b_{010} + a_{05}b_{m10} + (b_{z10} + a_{z5}b_{m10} + a_{05}b_{mz10})Z + a_{z5}b_{mz10}Z^2] + \\
&\quad [b_{x10} + a_{x5}b_{m10} + (a_{xz5}b_{m10} + a_{x5}b_{mz10})Z + a_{xz5}b_{mz10}Z^2]X \\
&\quad + e_{y10} + b_{m10}e_{m5} + b_{mz10}Ze_{m5} \\
&= [b_{010} + b_{z10}Z + (a_{05} + a_{z5}Z)(b_{m10} + b_{mz10}Z)] \\
&+ [b_{x10} + (a_{x5} + a_{xz5}Z)(b_{m10} + b_{mz10}Z)]X + e_{y10} + b_{m10}e_{m5} + b_{mz10}Ze_{m5} \quad 3.15.
\end{aligned}$$

Eşitlik 3.15., $(a_{x5} + a_{xz5}Z)(b_{m10} + b_{mz10}Z)$ bileşik terimiyle temsil edilen X' in Y üzerindeki dolaylı etkisini oluşturan yolların hepsini Z 'nin etkilendiğini gösterir. Şekil 3.3. ve Şekil 3.4'te gösterildiği gibi, b_{x10} ile gösterilen X' in Y üzerindeki doğrudan etkisi Z 'den etkilenmez. Kısaltılmış eşitliğin aralığı eşitlik 15'te $b_{z10}Z$, $a_{z5}Z$, ve $b_{mz10}Z$ terimleri ile gösterildiği gibi tekrar Z 'den etkilenir.

3.2.4. Doğrudan etki düzenleyicilik modeli

Düzenleyiciliğin doğrudan ve dolaylı etkilerini birleştiren modeller için, temel amaç X' in Z üzerindeki doğrudan etkisinin düzenleyicisi olarak Z 'nin nasıl kullanıldığını gösterilmektir. Temel Aracı modelin doğrudan etkisine düzenleyicilik uygulamak, Şekil 3.5.'te gösterilen doğrudan etki düzenleyicilik modelini oluşturmuştur.

Şekil 3.5. Doğrudan Etki Düzenleyicilik Modeli

M için regresyon eşitliği, eşitlik 3.3'tür ve Y için regresyon eşitliği, düzenleyici nedensel basamaklar yaklaşımının 3.3. ve 3.4. durumlarını değerlendirmek için kullanılan eşitlik 3.6'dır. Eşitlik 3.3 eşitlik 3.6'nın yerine yazıldığında:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{06} + b_{x6}X + b_{z6}Z + b_{xz6}XZ + b_{m6}(a_{03} + a_{x3}X + e_{m3}) + e_{y6} \\
&= b_{06} + b_{x6}X + b_{z6}Z + b_{xz6}XZ + a_{03}b_{m6} + a_{x3}b_{m6}X + b_{m6}e_{m3} + e_{y6} \\
&= b_{06} + a_{03}b_{m6} + (b_{x6} + a_{x3}b_{m6})X + b_{z6}Z + b_{xz6}XZ + e_{y6} + b_{m6}e_{m3} \quad 3.16.
\end{aligned}$$

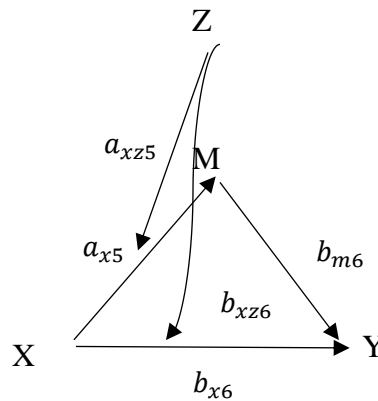
Eşitlik 3.16.'da XZ'nin katsayısı b_{xz6} 'dır. Eşitlik 3.16.'yı basit yollarla yeniden yazmak gerektiğinde aşağıdaki denklem oluşturulmuştur:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{06} + a_{03}b_{m6} + b_{z6}Z + (b_{x6} + a_{x3}b_{m6} + b_{xz6}Z)X + e_{y6} + b_{m6}e_{m3} \\
&= [b_{06} + b_{z6}Z + a_{03}b_{m6}] + [(b_{x6} + b_{xz6}Z) + a_{x3}b_{m6}]X + e_{y6} + b_{m6}e_{m3} \quad 3.17.
\end{aligned}$$

Eşitlik 3.17'de $(b_{x6} + b_{xz6}Z)$ ile temsil edilen X' in Y üzerindeki doğrudan etkileri Z'nin seviyeleri üzerinde çeşitlilik gösterirken, $a_{x3}b_{m6}$ tarafından yansıtılan dolaylı etkiler Z'ye dayanır. Eşitlik 3.17. aynı zamanda $b_{z6}Z$ teriminden dolayı X'ten Y'ye giden yolun etkilendiğini gösterir.

3.2.5. Doğrudan etki ve birinci evre düzenleyicilik model

Dolaylı etkilerin düzenlediği modellere, doğrudan etki düzenleyicilik ürününe eklenmiştir. Şekil 3.6 'daki birinci evre ve doğrudan etki düzenleyicilik modelini oluşturan Birinci Evre düzenleyicilik modeline doğrudan etki düzenleyicilik modeli eklenmiştir.

Şekil 3.6. Doğrudan Etki ve Birinci Evre Düzenleyicilik modeli

Bu model için, M ve Y eşitlikleri, sırasıyla Eşitlik 3.5. ve Eşitlik 3.6.'dır. Eşitlik 3.5. yerine eşitlik 3.6.'yı numaralı eşitlik yazıldığında:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{06} + b_{x6}X + b_{z6}Z + b_{xz6}XZ + b_{m6}(a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}XZ + e_{m5}) \\
&\quad + e_{y6} = b_{06} + b_{x6}X + b_{z6}Z + b_{xz6}XZ + a_{05}b_{m6} + a_{x5}b_{m6}X + \\
&\quad a_{z5}b_{m6}Z + a_{xz5}b_{m6}XZ + e_{y6} + b_{m6}e_{m5} = b_{06} + a_{05}b_{m6} + (b_{x6} + a_{x5}b_{m6})X \\
&\quad + (b_{z6} + a_{z5}b_{m6})Z + (b_{xz6} + a_{xz5}b_{m6})XZ + e_{y6} + b_{m6}e_{m5}
\end{aligned} \tag{3.18}$$

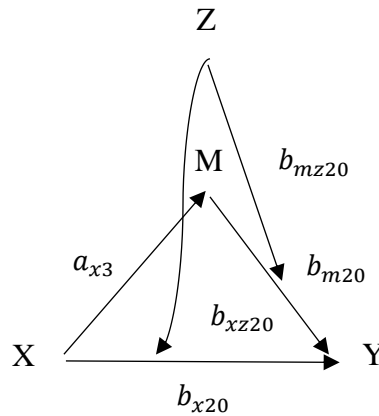
Önceki modellerde olduğu gibi, doğrudan etki ve Birinci Evre Düzenleyicilik modeli için Z'nin düzenleyici etkisi, eşitlik 3.18.'i şu şekilde yeniden yazarak doğrulanabilir:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{06} + a_{05}b_{m6} + (b_{z6} + a_{z5}b_{m6})Z + [(b_{06} + a_{x5}b_{m6}) \\
&\quad + (b_{xz6} + a_{xz5}b_{m6})Z]X + e_{y6} + b_{m6}e_{m5} \\
Y &= [b_{06} + b_{z6}Z + (a_{05} + a_{z5}Z)b_{m6}] + [(b_{x6} + b_{xz6}Z) + (a_{x5} + a_{xz5}Z)b_{m6}]X \\
&\quad + e_{y6} + b_{m6}e_{m5}
\end{aligned} \tag{3.19}$$

Birinci evre düzenleyici modeli için eşitlik 3.9'daki gibi, eşitlik 3.19., X'in Y üzerindeki Birinci Evre düzenleyici etkileri $(a_{x5} + a_{xz5}Z)b_{m6}$ terimiyle gösterilen Z'nin fonksiyonu olarak çeşitlilik gösterir. Ancak eşitlik 19, $(b_{x6} + b_{xz6}Z)$ terimine göre X'in Y üzerindeki doğrudan etkilerinin aynı zamanda Z'ye dayandığını gösterir. Eşitlik 3.19.'daki Y aynı zamanda $b_{z6}Z$ ve $a_{z5}Z$ terimleriyle yansıtılan Z tarafından etkilenir.

3.2.6. İkinci evre, doğrudan etki düzenleyicilik modeli

İkinci evre düzenleyicilik modeli ile doğrudan etki düzenleyicilik modelini birleştirme, Şekil 3.7.'deki ikinci evre doğrudan etki düzenleyicilik modelini oluşturur.

Şekil 3.7. İkinci Evre, Doğrudan Etki Düzenleyicilik Modeli

Bu modelde, M için regresyon eşitliği eşitlik 3.3.'tür ve Y için regresyon eşitliği ise şöyledir:

$$Y = b_{020} + b_{x20}X + b_{m20}M + b_{z20}Z + b_{xz20}XZ + b_{mz20}MZ + e_{y20} \quad 3.20.$$

Eşitlik 3.20 hem XZ hem de MZ' yi içerir, dolayısıyla Y ile X ve M arasındaki ilişkide Z'nin düzenleyici etkilerini kapsar. Eşitlik 3.3. ve eşitlik 3.20. yer değiştğinde oluşan denklem ise şöyledir:

$$\begin{aligned} Y &= b_{020} + b_{x20}X + b_{m20}(a_{03} + a_{x3}X + e_{m3}) + b_{z20}Z + b_{xz20}XZ + \\ &\quad b_{mz20}(a_{03} + a_{x3}X + e_{m3})Z + e_{y20} \\ &= b_{020} + b_{x20}X + a_{03}b_{m20} + a_{x3}b_{m20}X + b_{m20}e_{m3} + b_{z20}Z + b_{xz20}XZ + a_{03}b_{m20}Z + \\ &\quad a_{x3}b_{mz20}XZ + b_{mz20}Ze_{m3} + e_{y20} \\ &= b_{020} + a_{03}b_{m20} + (b_{x20} + a_{x3}b_{m20})X + (b_{z20} + a_{03}b_{mz20})Z + (b_{xz20} + a_{x3}b_{mz20})XZ \\ &\quad + e_{y20} + b_{m20}e_{m3} + b_{mz20}Ze_{m3} \end{aligned} \quad 3.21.$$

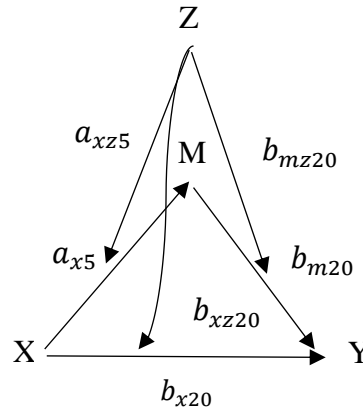
Öncelerdeki modellerde belirtildiği üzere Z'nin düzenleyici etkisi, eşitlik 3.21 tekrar yazılarak şöyle gösterilmiştir:

$$\begin{aligned} Y &= b_{020} + a_{03}b_{m20} + (b_{z20} + a_{03}b_{mz20})Z + [(b_{x20} + a_{x3}b_{m20}) + \\ &\quad (b_{xz20} + a_{x3}b_{mz20})Z]X + e_{y20} + b_{m20}e_{m3} + b_{mz20}Ze_{m3} = [b_{020} + b_{z20}Z + \\ &\quad a_{03}(b_{m20} + b_{mz20}Z)] + [(b_{x20} + b_{xz20}Z) + a_{x3}(b_{m20} + b_{mz20}Z)]X \\ &\quad + e_{y20} + b_{m20}e_{m3} + b_{mz20}Ze_{m3} \end{aligned} \quad 3.22.$$

İkinci evre düzenleyicilik modeli için, eşitlik 3.12.'de olduğu gibi eşitlik 3.22., $a_{x3}(b_{m20} + b_{mz20}Z)$ terimiyle belirtilen X' in Y üzerindeki dolaylı etkilerinin ikinci evresinin Z'ye dayandığını gösterir. Ancak eşitlik 3.22., $(b_{x20} + b_{xz20}Z)$ terimi ile işaret edilen X' in Y üzerindeki etkilerini düzenler.

3.2.7. Toplam etki düzenleyicilik modeli

Son olarak, Şekil 3.8'deki model, doğrudan etkinin düzenleyicisi ile dolaylı etkinin birinci ve ikinci evrelerinin düzenleyiciliğini birleştirir. Bu model, doğrudan ve dolaylı etkilerin birleşimini temsil eden toplam etkileri göstermektedir.

Şekil 3.8. Toplam Etki Düzenleyicilik Modeli

Toplam düzenleyicilik modelinde, M için regresyon eşitliği eşitlik 3.5. ve Y için regresyon eşitliği ise eşitlik 3.20'dir. Eşitlik 3.5 ile eşitlik 3.20'nin yer değiştirmesi toplam etki düzenleyicilik modelinin şu formülünü verir:

$$\begin{aligned}
 Y &= b_{020} + b_{x20}X + b_{m20}(a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}ZX + e_{m5}) + b_{z20}Z + b_{xz20}XZ + \\
 &+ (a_{05} + a_{x5}X + a_{z5}Z + a_{xz5}XZ + e_{m5})Z + e_{y20} = b_{020} + b_{x20}X + a_{05}b_{m20} + \\
 &a_{x5}b_{m20}X + a_{z5}b_{m20}Z + a_{xz5}b_{m20}XZ + b_{m20}e_{m5} + b_{z20}Z + b_{xz20}XZ + a_{05}b_{mz20}Z \\
 &+ a_{x5}b_{mz20}Z^2 + a_{xz5}b_{mz20}XZ^2 + b_{mz20}Ze_{m5} + e_{y20} = b_{020} + a_{05}b_{m20} \\
 &+ (b_{x20} + a_{x5}b_{m20})X + (b_{z20} + a_{z5}b_{m20} + a_{05}b_{mz20})Z + a_{z5}b_{mz20}Z^2 + \\
 &(b_{xz20} + a_{xz5}b_{m20} + a_{x5}b_{mz20})XZ \\
 &+ a_{xz5}b_{mz20}XZ^2 + e_{y20} + b_{m20}e_{m5} + b_{mz20}Ze_{m5} \quad 3.23.
 \end{aligned}$$

Birinci ve ikinci evre düzenleyici model için kısaltılmış eşitliklerdeki gibi, toplam etki düzenleyicilik modeli için kısaltılmış formlar Z^2 ve XZ^2 ürünlerini içerir ve bu

bakımdan X ve Y arasındaki ilişkide Z'nin düzenleyici etkisi Z'nin seviyelerine bağlıdır. Eşitlik 3.14.'e benzer bir denklem ile eşitlik 3.23. oluşturulmuştur:

$$\begin{aligned}
Y &= b_{020} + a_{05}b_{m20} + (b_{m20} + a_{x5}b_{m20})X \\
&+ (b_{z20} + a_{z5}b_{m20} + a_{05}b_{mz20} + a_{z5}b_{mz20}Z)Z \\
&+ (b_{xz20} + a_{xz5}b_{m20} + a_{x5}b_{mz20} + a_{xz5}b_{mz20}Z)XZ \\
&+ e_{y20} + b_{m20}e_{m5} + b_{mz20}Ze_{m5}
\end{aligned} \tag{3.24}$$

Edwards ve Lambert (2007)'ye göre Eşitlik 3.14. olduğu gibi eşitlik 3.24'te de XZ teriminin etkileşiminde katsayı, $a_{xz5}b_{mz20}Z$ teriminde görüldüğü gibi Z'nin seviyeleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. Toplam etki düzenleyicilik modeli ile şekillendirilen Z'nin düzenleyici etkileri, eşitlik 3.24'te yeniden gösterilmiştir:

$$\begin{aligned}
Y &= [b_{020} + a_{05}b_{m20} + (b_{z20} + a_{z5}b_{m20} + a_{05}b_{mz20})Z + a_{z5}b_{mz20}Z^2] + [b_{x20} + \\
&a_{x5}b_{m20} + (b_{xz20} + a_{xz5}b_{m20} + a_{x5}b_{mz20})Z + (a_{xz5}b_{mz20}Z^2)]X + e_{y20} + b_{m20}e_{m5} \\
&+ (a_{xz5}b_{mz20}Z^2)X + e_{y20} + b_{m20}e_{m5} + b_{mz20}Ze_{m5} \\
&= [b_{020} + b_{z20}Z + (a_{05} + a_{z5}Z + b_{m20} + b_{mz20}Z)] + \\
&[(b_{x20} + b_{xz20}Z + (a_{x5} + a_{xz5}Z) + (b_{m20} + b_{mz20}Z)]X \\
&+ e_{y20} + b_{m20}e_m + b_{mz20}Ze_{m5}
\end{aligned} \tag{3.25}$$

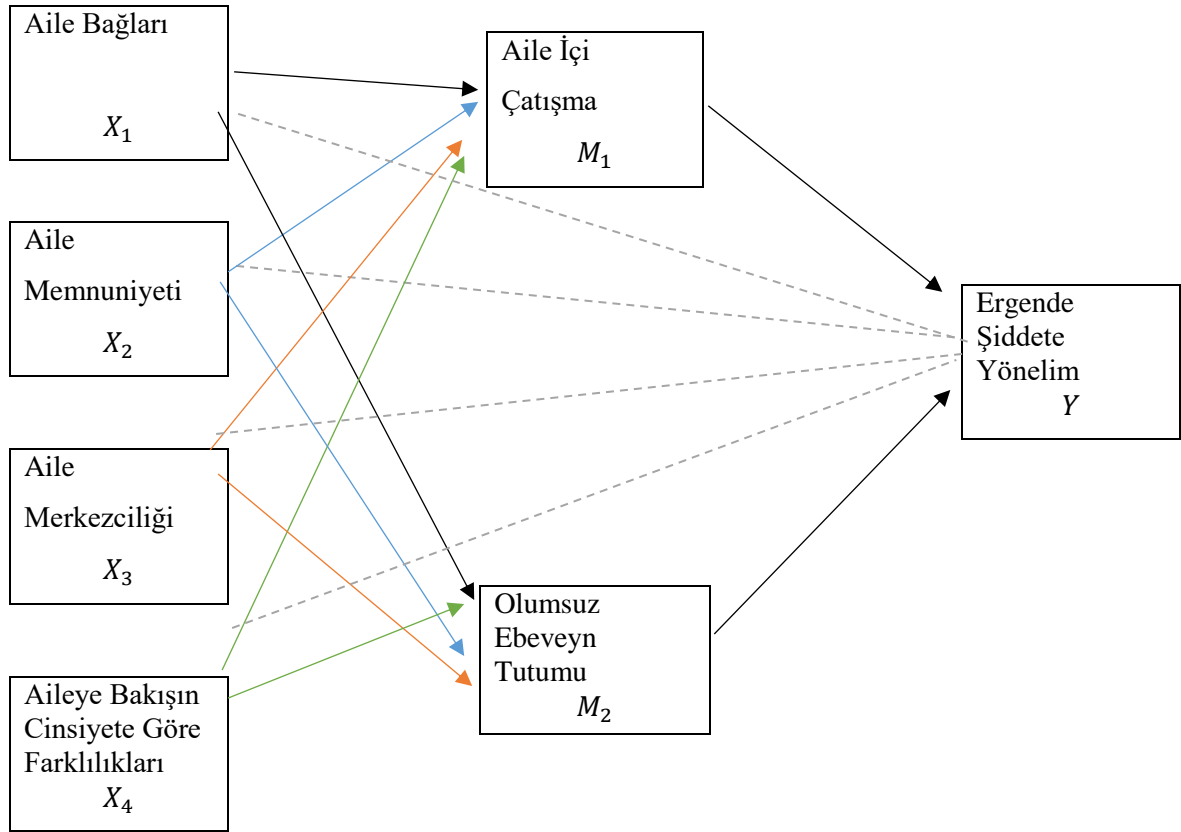
Eşitlik 3.25.'de, Z, $(a_{x5} + a_{xz5}Z) + (b_{m20} + b_{mz20}Z)$ terimi ile gösterilen X'in Y üzerindeki dolaylı etkisini oluşturan iki yolu etkiler ve aynı zamanda $(b_{xz20} + b_{xz20}Z)$ terimiyle gösterilen yolda X'in Y üzerindeki doğrudan etkisini temsil eder. Kısaltılmış eşitlikler aynı zamanda $b_{z20}Z$, $a_{z5}Z$ ve $b_{mz20}Z$ ile Z'yi etkilediğini gösterir.

Edwards ve Lambert (2007), yaptıkları çalışmada eşitlik 3.24 ve eşitlik 3.25 ile toplam etki düzenleyicilik modelinin regresyon denklemlerini yukarıda özetlediği gibi açıklamışlar ve Şekil 3.8.'de gösterildiği gibi Z'nin, X'in Y'ye olan etkisini, X'in M'ye olan etkisini ve M'nin Y'ye olan etkisini düzenlediğini belirtmişlerdir.

4.YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Aile İçi Çatışma ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu aracı değişkenlerinin; Aile Bağları, Aile Memnuniyeti, Aile Merkezçiliği, Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim arasındaki aracılık ilişkisini gösterebilmek için aşağıdaki model geliştirilmiştir.

Şekil 4. 1. Araştırmanın Modeli

Aracılık etkisini belirlemek için modelde 14 farklı ilişki görülmektedir. Bunlar; Aile Bağları İle Ergende Şiddete Yönelim arasındaki doğrudan ilişki, Aile Memnuniyeti ile Ergende Şiddete Yönelim arasındaki doğrudan ilişki, Aile Merkezçiliği ile Ergende Şiddete Yönelim arasındaki doğrudan ilişki, Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları ile Ergende

Şiddete Yönelim arasındaki ilişki, Aile Bağları ile Aile İçi Çatışma arasındaki ilişki, Aile Memnuniyeti ile Aile İçi Çatışma arasındaki ilişki, Aile Merkezçiliği İle Aile İçi Çatışma arasındaki ilişki, Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları ile Aile İçi Çatışma arasındaki ilişki, Aile Bağları ile Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasındaki ilişki, Aile Memnuniyeti ile Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasındaki ilişki, Aile Merkezçiliği ile Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasındaki ilişki, Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları ile Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasındaki ilişki, Aile İçi Çatışma ile Ergende Şiddete Yönelim arasındaki ilişki, Olumsuz Ebeveyn Tutumu ile Ergende Şiddete Yönelim arasındaki ilişkidir. Ayrıca X_1 , X_2 , X_3 , X_4 bağımsız değişkenleri ile M_1 ve M_2 aracı değişkenleri de birlikte bağımlı değişken olan Y 'yi etkilediği için aralarında dolaylı ilişki bulunmaktadır. Araştırmaya katılanların cevaplarında hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak, var olan durum hakkında ergenlerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Olayları değiştirme ve etkileme çabası gösterilmemiştir. Önemli olan araştırma konusuna uygun olabilecek değerleri gözlemleyip belirleyebilmektir. Bu bağlamda araştırma modeli, ergenlerin aile durumlarına göre şiddet meylinde bulunup bulunmadıklarını belirlemek için aşağıdaki hipotezler sıralanmıştır.

H_{1a} : Aile bağları ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır.

H_{1b} : Aile bağları ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır.

H_{2a} : Aileye bakışın cinsiyete göre farklılıkları ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır.

H_{2b} : Aileye bakışın cinsiyete göre farklılıkları ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır.

H_{3a} : Aile merkezçiliği ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır.

H_{3b} : Aile merkezçiliği ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır.

H_{4a} : Aile memnuniyeti ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır.

H_{4b} : Aile memnuniyeti ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır.

4.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında 14-19 yaşları arasındaki ergenlere uygulanmış olup araştırmanın uygun görülmesiyle birlikte gereken onay alınmış sonrasında da Aralık 2017- Ocak 2018 tarihleri arasında araştırmanın uygulamalarına başlanılmıştır. Araştırmanın evrenini Eskişehir ilinde yaşayan Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerine bağlı olan ve liseye giden 14-19 yaşları arasındaki ergenlerin tamamı oluşturdu. Öncelikle anketin geçerliliğini araştırmak için rastgele seçilen Şirintepe Mahallesi'nde bulunan Eskişehir Muzaffer Çil Anadolu Lisesi'nde 32 öğrenciye pilot çalışma yapıldı ve daha sonrasında anketin son haline karar verildi.

Anket düzenlemelerinden sonra yine Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerine bağlı olan 8 adet liseye; Osmangazi Mahallesi'nde bulunan Ahmet Kanatlı Anadolu Lisesi'nde 104 adet, Kumlubel Mahallesi'nde bulunan Prof. Dr. Orhan Oğuz Anadolu Lisesi'nde 80 adet, Yenikent Mahallesi'nde bulunan Kılıçoğlu Anadolu Lisesi'nde 99 adet, Osmangazi Mahallesi'nde bulunan Eti Sosyal Bilimler Lisesi'nde 53 adet, Yukarı Söğütönü Mahallesi'nde bulunan TED Eskişehir Koleji'nde 53 adet, Akcami Mahallesi'nde bulunan Atatürk Lisesi'nde 113 adet, Uluönder Mahallesi'nde bulunan Eskişehir Anadolu Lisesi'nde 134 adet, Akarbaşı Mahallesi'nde bulunan Yunus Emre Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nde 77 adet anket yapıldı.

Araştırmada tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır, örneklem birimlerine ise kolayda örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır. Liselere dağıtılan 950 adet anketlerden, eksik bilgiler, geri dönmeyen anketler, cevapların boş bırakılması gibi sorunlardan dolayı 326'sı erkek öğrenci ve 387'si kız öğrenci olan toplam 713 bireye ait görüşler değerlendirilmeye alındı. Katılımcılara ait yaş ortalaması 15,92'dir. Ek olarak orta sosyo-ekonomik düzeyden kişiler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

4.3. Veri Toplama Araçları

Ölçek geliştirilirken öncelikle sağlıklı ve olumlu tutumlar sergileyen aile bireyleri ile ilgili literatür araştırması yapılmıştır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar, aile ile ilgili geliştirilen ölçekler, bu ölçeklerin dayandığı boyutlar ve geliştirilirken yapılmış olan analizler incelenmiştir. Bu taramalar sonucunda ölçek geliştirilirken literatürde tanımlanan ailelerin özellikleri temel alınmıştır. Bu amaçla daha çok Dr. McKinnie Burney (2001), Krysan, Moore ve Zill (1990)'ın görüşleri temel alınarak anket soruları yazılmaya başlanmıştır. Lise 1.sınıf, 2.sınıf, 3.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin bakış açısından aile ilişkilerini ölçen bir ölçeğin olmaması nedeniyle aile ilişkilerine yönelik ölçekler incelenerek o ölçeklerde ergenlere uygun olabilecek anket soruları incelenmiştir. Bu amaçla birçok ölçek incelenmiş ve bu ölçeklerden seçilen maddeler ergenlere uyarlanarak madde havuzuna alınmıştır. DeAnna McKinnie Burney tarafından 1994 yılında geliştirilen Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği (Adolescent Anger Rating Scale (AARS)); Rohner, Saavedra ve Granum tarafından 1980 yılında geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Parental Acceptance-Rejection Questionnaire, PARQ); Shields, McDaniel, Franks, Harp ve Campbell tarafından 1992 yılında geliştirilen Aile Duygusal Bağlılığı ve Eleştiricilik (Family Emotional Involvement and Criticism Scale); Armsden ve Greenberg tarafından 1987 yılında geliştirilen Ebeveyn ve Akarana Bağlanma Formu (Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA)- Short Form); Grych ve Fincham tarafından 1992 yılında geliştirilen Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği (Children's Perception of Marital Conflict, CPIC) temel alınmıştır. Böylece ilk anket taslağında ankette toplam 118 madde yer almıştır. Anket havuzundaki maddeler ölçeğin dayandırıldığı ilgili literatür doğrultusunda planlanan boyutlara, hedef yaş grubuna uygunluğu açısından yeniden incelenmiş ve uygun bulunmayan maddeler elenerek ölçek sosyo-demografik sorular dahil 111 maddeye indirilmiştir. Ölçeğin 14 – 19 yaş arası ergenler tarafından doldurulacağı göz önüne alınarak maddelerin beşli likert tipinde Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum olarak yanıtlanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Oluşturulan anket, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Fakültesi'ndeki dört öğretim görevlisine ve Eskişehir'deki bir lisede Rehberlik ve Psikolojik Danışman olarak çalışan bilirkişiye verilmiş ve görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan görüşler alınırken anket sorularını, yaş grubuna uygunluk, dil bilgisine uygunluk ve konuya uygunluk olarak değerlendirmeleri rica edilmiştir. Uzman kanısına göre 6 maddenin dil bilgisi açısından

sorulma şekli değiştirilmiştir ancak soru ifadeleri tamamen değiştirilmediği için ikinci bir pilot çalışma yapılmamıştır. Alınan bu görüşlere göre lise 2. sınıfa devam eden Eskişehir Muzaffer Çil Anadolu Lisesi'ndeki toplam 32 öğrenciye uygulanan deneme formu son hali alınmıştır ve diğer liselere anket çalışması yapılmaya başlanmıştır. Ölçek Ergenler İçin Aile İlişkileri Ölçeği (EAIÖ) olarak adlandırılmıştır. Ayrıca araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyo-demografik formundan yararlanılmıştır. Veri toplamak amacıyla hazırlanan anket sorularının uzun olması ve soruların cevaplanmasının yaklaşık 25 dakika sürmesi araştırmaya katılımı etkileyen engeller arasında değerlendirilebilir.

Sosyo-demografik Özellikler Bilgi Formu: Olguların sosyo-demografik verilerini belirlemek için kaynaklar dizininde belirtilen birçok çalışmadan derlenerek düzenlenmiş olan bilgi formudur. Çalışmaya katılan genç bireylere uygulanmıştır. Form aracılığıyla genç bireylerden (cinsiyet, yaş, ailelerinin medeni durumu, ailelerin aylık gelirleri vb.) bilgiler öğrenilerek, sosyo-demografik verilerle ergenin sosyal-ekonomik durumu ve aile yapısı araştırılmıştır.

Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği: Çocukların ebeveynlerinin çatışmasını nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla Grych ve Fincham (1992) tarafından geliştirilen, Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği (Children's Perception of Marital Conflict, CPIC) 9-12 yaş grubundaki çocuklarına uygulanmaktadır. Bu ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması ve geçerlilik güvenilirlik çalışması Ulu ve Fışiloğlu (2004) tarafından yapılmıştır. Türkçe' de kullanılması uygun olan formu 35 sorudan oluşmaktadır. Bu anket formunda çatışmanın sıklığı, şiddeti ve çözümü ile ilgili maddeler Çatışma Özellikleri alt ölçeğini, içerik ve kendini suçlama ile ilgili maddelerde Kendini Suçlama alt ölçeğini ve son olarak algılanan tehdit ve başa çıkma mekanizmaları ile ilgili maddeler Tehdit alt ölçeğini oluşturmuşlardır.

Ebeveyn ve Akarana Bağlanma Formu: Armsden ve Greenberg tarafından 1987 yılında üniversite öğrencileri için geliştirdiği bir formdur. Raja, MacGee ve Stanton tarafından 1992 yılında kısaltılmış form haline getirilen ve Günaydın ve arkadaşları tarafından 2005 yılında Türkçeye uyarlanması yapılan ölçek 7'li likert tipi olup 12 maddeden oluşmaktadır. Üniversite öğrencileri için uyarlanan ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach alfa)

değerleri anne formu için 0,88, baba formu için 0,90; test tekrar test güvenilirliği anne formu için 0,87, baba formu için ise 0,88 olarak bulunmuştur.

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği: Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRÖ) 1978 yılında Rohner tarafından geliştirilmiştir. EKRÖ çocukların ya da ebeveynlerin ebeveyn kabul ve red algılarının ölçülmesi için geliştirilmiş öz bildirim dayalı bir araçtır. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin Yetişkin, Ebeveyn ve Çocuk olmak üzere üç formu vardır. Soru şekillerinde ve bildiren kişilerde farklılıklar olsa da üç formu da özdeştir. EKRÖ 60 maddeden oluşmaktadır. EKRÖ Kısa Form ise 60 madde arasından seçilen 24 maddeden oluşmaktadır. Her ikisi de Sıcaklık/duygulanım, Düşmanlık/Saldırganlık, Umursamazlık/ihmal ve Farklılaşmamış Red olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır.

Duygulanım ve sıcaklık ölçeği 8 madde, saldırganlık ve düşmanlık ölçeği ve ihmal ve umursamazlık ölçeği 6 madde ve Farklılaşmamış Red ölçeği 4 madde içermektedir. Bütün maddeler hemen hemen her zaman doğru ve hemen hemen hiçbir zaman doğru değil ifadeleri arasında giden dörtlü Likert tipi ölçek ile puanlanmaktadır. Hemen her zaman doğru 4 puan, hemen hemen hiçbir zaman doğru değil ise 1 puandır.

EKRÖ Türkçe 'ye ilk olarak Erdem (1990) tarafından uyarlanmıştır. Bu çalışmada alt ölçeklere ait iç tutarlık değerleri 0,78 ile 0,90 arasında değişirken, ölçeğin tamamına ait iç tutarlık katsayısı 0,95 olarak bulunmuştur. Sonrasında, Çocuk/Ergen EKRÖ/K'nin ülkemizdeki güvenilirlik ve geçerlik çalışması Varan (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yaşları 9 ile 18 arasında değişen 1657 çocuk/ergen ile yapılan çalışmada Çocuk/Ergen EKRÖ'nün hem anne hem de baba formlarına ait alt ölçeklerin Cronbach alfa tutarlık katsayılarının 0,82 ile 0,96 arasında değiştiği bulunmuştur. Her iki form için de toplam iç tutarlık katsayısı 0,96 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, Çocuk/Ergen EKRÖ'nün baba ve anne formlarının ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir (Varan, 2003). Bu çalışmada, Cronbach alfa iç güvenilirlik katsayıları, sıcaklık/soğukluk için 0,85, düşmanlık için 0,83, ihmal için 0,73 ve ayrışmamış red için 0,73 olarak hesaplanmıştır.

Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği (AARS): Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği (AARS), Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000 yılında, Dr. DeAnna McKinnie-Burney,

tarafından 11 ile 19 yaş arası ergenler için geliştirilmiştir.(McKinnie-Burney, 2001). Türkçe'ye uyarlanma çalışmalarında özgünlüğü korunmuş ve 41 maddeden oluşan dörtlü Likert tipi bir AARS-Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek ile dört tür öfke puanı elde edilmektedir: Tepkisel öfke (reactive anger), araçsal öfke (instrumental anger) ve öfke kontrolü ve toplam öfke puanı (Aslan, Togan, 2009).

Evlilik Yaşamı Ölçeği: Tezer (1986), evli bireylerin evlilikten aldıkları doyumunu belirlemek amacıyla geliştirmiştir. Ölçek likert tipinde 10 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıdadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar kişilerin evlilik doyumlarının yüksek olduğunu gösterirken düşük puanlar evlilik doyumunun düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları için üç ay ara ile yapılan test tekrar test güvenirlik katsayısının 0,85 olduğu görülmüştür. İç tutarlılık için hesaplanan Cronbach alfa güvenirlik katsayılarının 50 kişilik bir grup üzerinde 0,91 ve 208 kişilik bir grup üzerinde 0,89 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında yapı geçerliğini belirlemek için bilinen grupların karşılaştırması tekniği kullanılmıştır. Evlilik yaşam ölçeğinin, sosyal beğenilirlikten ne ölçüde etkilenip etkilemediğini belirlemek için yapılan çalışmada elde edilen 0,21'lik korelasyon katsayısının anlamlı olmaması ölçeğin geçerliliği için bir ispat olarak gösterilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur.

Araçsal ve tepkisel öfke arasındaki ilişki açık olarak tanımlanamamıştır. Öfkenin değerlendirilmesi ve ölçülmesinde başka ölçütler olmasına rağmen Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği - AARS “farklı tip öfkeyi ölçen” alandaki tek araçtır. Öfke tiplerinin tanımlanması için geliştirilen bir yönteme dayanmaktadır (McKinnie Burney, 2001). Dr. McKinnie Burney tarafından 1994'ten beri ABD'nin güneybatı, kuzey ve güneydoğusundaki kırsal ve kentsel kesimlerdeki devlet okullarında 6000'in üzerinde ergenden veri toplamış, geçerlilik çalışmalarında ortalama 4187 katılımcının puanı kullanılmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Yapılan bu çalışmada katılımcı ergenlerden elde edilen nicel veriler SPSS 23 paket programı ile analiz edilmiştir. Bireylerden toplanan demografik özellikler için tanımlayıcı istatistiklerden olan yüzde, ortalama, frekans ve standart sapma değerleri hesaplanarak yorumlanmıştır. Nicel değişkenlere öncelikle kayıp veri doldurma işlemi yapılmıştır ve daha sonra faktör analizi yapılmıştır. Faktör yükleri belirlendikten sonra ise regresyon yapılmıştır. Aracılık etkisinin olup olmadığını belirlemek için ise Sobel Testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre sayısal gelişmelerle ilgili veriler çizelgeler haline getirilip yorumlanmış, bağımsız, bağımlı ve aracı değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Tüm testlerde anlamlılık düzeyi (alfa= 0,05) belirlenip $p < 0.05$ olduğu durumlarda gruplar arası fark istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Korelasyon analizinde alfa=0,01 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

Demografik bulgular: Araştırmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması 15,92'dir, ailelerinin aylık ortalama gelirleri 1500TL ile 3000TL arasındadır. Araştırmaya katılanların % 54,3'ü kız öğrenci, % 45,7'si erkek öğrencidir. Annesi ilkokul mezunu olan öğrenci sayısı 181, annesi ortaokul mezunu olan öğrenci sayısı 122, annesi lise mezunu olan öğrenci sayısı 216, annesi önlisans/üniversite mezunu olan öğrenci sayısı 161, annesi yüksek lisans/doktora mezunu olan öğrenci sayısı 33'tür. Babası ilkokul mezunu olan öğrenci sayısı 89, babası ortaokul mezunu olan öğrenci sayısı 81, babası lise mezunu olan öğrenci sayısı 236, babası önlisans/üniversite mezunu olan öğrenci sayısı 252, annesi yüksek lisans/doktora mezunu olan öğrenci sayısı 54'tür. Çizelge 4.1.'de bazı demografik sonuçlar tablo haline getirilmiştir.

Çizelge 4.1. Demografik Bulgular

Ergenlerin Yaşı	Toplam	Aile Tipi	Toplam	Arkadaşlık İlişkileri	Toplam	Aylık Gelir	Toplam
14	89	Geniş	88	İyi	548	1500tl' den az	40
15	218	Çekirdek	581	Orta	147	1500tl-2999tl	217
16	151	Boşanmış	44	Kötü	18	3000tl-4999tl	298
17	171					5000tl-10000tl	124
18	72					10000tl üzeri	34
19	12						

Ankete katılan öğrencilerin %33,90'lık kısmının babası işçidir. Ankete katılan öğrencilerin %59,4'lük kısmının annesi ev hanımıdır. Babası çalışmayan öğrenci sayısı %2,4 iken annesi çalışmayan öğrenci sayısı %57,7'dir. Ankete katılan öğrencilerin %1,7'lik kısmının annesi ev hanımı olduğu halde örgü örmek, terzilik yapmak, gündelik işlerde çalışmak, hasta bakıcılığı yapmak, gibi sigortasız işlerde çalışmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin %38,7'lik kısmı öfke sorunu yaşamıştır ve yaşamaktadır. Yine ankete katılan öğrencilerin %6,2'lik kısmının annesi ve babası boşanmıştır, %12,3'lük kısmının ailesi ise geniş ailedir. (Babaanne, anneanne, teyze, hala vb. gibi yakınları ile birlikte yaşamaktadır). Öğrencilerin %2,5'lik kısmının arkadaşlık ilişkileri kötüdür, %20,6'lık kısmının ise arkadaşlık ilişkileri orta düzeydedir (Ne iyi ne kötü). Ankete katılan öğrencilerin %56,1'lik kısmının kendisi dâhil 1 kardeşi daha vardır. 6 öğrencinin annesi vefat etmiş iken 14 öğrencinin babası vefat etmiştir.

5. ERGENDE ŞİDDETE YÖNELİM NİYETİNDE OLUMSUZ EBEVEYN TUTUMUNUN VE AİLE İÇİ ÇATIŞMASININ ARACILIK ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Yukarıda özetlenen modeller için eşitlikler, geleneksel istatistik yöntemleri ile test edilebilir. Bunların başında faktör analizi gelir. Faktör analizi, birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı amaçlayan çok değişkenli bir istatistik olarak tanımlanabilir. Faktör analizini açıklayan bir başka tanım ise grup değişkenin kovaryans yapısını incelemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri, faktör olarak adlandırılan çok daha az sayıdaki gözlenemeyen gizli değişkenler açısından açıklamayı sağlamak için düzenlenmiş bir tekniktir, şeklindedir (Daniel, 1988). Açıklayıcı faktör analizi, en yüksek düzeyde varyansı açıklayan az sayıda açıklayıcı faktöre (kavrama) ulaşmayı amaçlayan ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkileri temel alan bir hesaplama mantığına sahip analitik bir teknik olarak da tanımlanmaktadır (Rennie, 1997). Özdamar'a (2002) göre, Faktör Analizi, birbirleriyle ilişkili veri yapılarını, birbirinden bağımsız ve daha az sayıda veri yapısına dönüştürmek, bir oluşumu, bir nedeni açıkladıkları varsayılan değişkenleri gruplayarak ortak faktörleri ortaya koymak, bir oluşumu etkileyen değişkenleri gruplamak amacıyla başvurulan bir istatistiksel teknik olarak bilinmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kuramsal bir temele dayanarak pek çok değişkenden oluşan faktörlerin ya da gizil değişkenlerin, gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeye yönelik gerçekleştirilen bir analiz yöntemidir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bir başka ifadeyle doğrulayıcı faktör analizi ile, önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının araştırma kapsamında elde edilen verilerle ne derece doğrulandığını incelemeyi amaçlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2004).

Bu araştırmada, faktör analizinin kullanılmasındaki amaç, faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlerin, davranışın anlaşılmasına yardımcı olan kuramın yapıları ile benzerliğini ortaya koymak için kullanılmıştır. Anket sorularını oluşturan 6 adet ölçeğin (Sosyo-demografik Özellikler Bilgi Formu, Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği, Ebeveyn ve Akarana Bağlanma Formu, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği, Evlilik Yaşamı Ölçeği) hipotezler ile belirlenen amaçlara

uygunluğunu test etmek için Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır ve güvenilir bir ölçek ile anket araştırması yapıldığı sonucuna varılmıştır.

Yapılan analizler çerçevesinde öncelikle, veri setinin faktör analizine uygunluğunu belirlemek üzere KMO ve Bartlett testleri yapılmıştır. Çizelge 5.1. dikkate alındığında KMO test değeri 0,932 hesaplanmış olup iyi bir değer elde edilmiştir.

Çizelge 5.1. Örneklem Yeterliliği Çizelgesi

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,932
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	18740,708
	df	1378
	Sig.	p < 0,01

Bartlett testi daha önceki korelasyon matrisini genel olarak incelemekte ve bu korelasyon matrisinin istatistiki olarak anlamlılığına karar vermek için yapılan bir testtir. İstenen durum bu testin anlamlı çıkmasıdır. KMO testi değişkenler arasındaki korelasyonları da ölçen bir testtir. KMO testinin değeri 0 ile 1 aralığında olmalıdır. KMO değeri, herhangi bir değişkenin diğer değişkenler tarafından hatasız tahmin edilmesi halinde 1'e eşit olur. 0,8 üstü değerler mükemmel sayılabilir (Büyüköztürk, 2002). Korelasyon matrisi gözden geçirildiğinde 0,30'dan büyük değer yok ise veya çok az ise veri setinin faktör analizine uygunluğundan söz edilemez. İyi bir yorum yapabilmek için değişkenlerin tek tek uygunluklarını kontrol etmek gerekmektedir. 0,50'nin altında kalan KMO değerleri araştırmadan çıkarılarak faktör analizine devam edilmelidir.

Güvenilirlik analizinin iki temel yöntemi vardır. Bunlardan ilki test-tekrar test yöntemi ile iki sonucun karşılaştırılması ve iki farklı zamanda aynı bireylerin verdikleri cevapların tutarlılığının test edilmesidir. Bir diğer yöntem ise iç tutarlılığın test edilmesi yöntemidir. Bir araya getirilmiş ifadelerin aynı yapıyı ölçüp ölçmediği, bir başka deyişle kendi içerisinde tutarlı olup olmadığıdır. Bu ölçüm ise güvenilirlik katsayısının incelenmesidir. En çok kullanılan yöntem Cronbach Alpha katsayısıdır (Cortina, 1993).

Genellikle Cronbach Alpha değerinin 0,7'nin üzerinde olması beklenir (Eymen, 2007). Bu sebeplerle faktör analizinden önce güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Çizelge 5.2. güvenilirlik analizi sonucunu göstermektedir. Çizelge 5.2.'ye göre oluşturulan anket güvenilir çıkmıştır ve anketi oluşmak için kullanılan ölçeklerin de güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 5.2. Güvenilirlik Analizi

Cronbach Alfa Değeri	Örneklem Sayısı
,857	96

Faktör Analizi döndürme işlemi ile devam ettirilmiş ve uygun faktör yükleri oluşana kadar tekrarlanmıştır. Bir faktör analizi tekniğini uygulayarak elde edilen sonuçlara göre, bağımsızlık, anlamlılık ve yorumlamada açıklık sağlamak amacıyla bir eksen döndürmesine tabii tutabilir. Faktör döndürme, çözümün temel matematiksel sonuçlarını değiştirmemektedir. Eksenlerin döndürülmesi sonrasında maddelerin bir faktördeki yükü artarken diğer faktörlerdeki yükleri azalır. Böylelikle faktörler, kendileriyle yüksek ilişki veren değişkenleri bulurlar ve faktörler daha kolay yorumlanabilir (Tabachnick ve Fideli, 2001). İyi bir faktör döndürmede, değişken azaltmanın, faktörler arasında bağımsızlığın ve faktörlerin kavramsal anlamlılığının sağlanmış olması gerektiği belirtilmektedir (Tatlıdil, 1992). Bu sebeplerden dolayı anketten çıkarılan sorular, S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S20, S11, S12, S13, S14, S15, S18, S27, S28, S35, S36, S37, S39, S40, S41, S42, S46, S52, S58, S59, S60, S61, S62, S64, S66, S67, S72, S74, S76, S78, S80, S81, S82, S93 olmak üzere 43 sorudur. Bu soruların açıklayıcılık oranları %50'den küçük olduğu için ve diğer değişkenler ile yüksek oranda ilişkisi bulunduğu için çıkarılmıştır.

Bir korelasyon matrisinde, değişkenler arasındaki ilişkisellik birkaç değişken için belli bir büyüklükte olmalıdır. Örneğin, değişkenler arasındaki korelasyonlar 30'un altında ise, bu değişkenlerden uygun faktör ya da faktörlere ulaşmak pek mümkün değildir, faktör analizinin kullanımını yeniden sorgulanmalıdır. Ancak değişkenler arasında ikili korelasyon katsayılarının yüksek olması da geçerli bir faktörleştirmeyi garanti etmez, iki değişken arasındaki yüksek ikili korelasyon, diğer değişkenler sabit tutulduğunda düşebilir. Bu

nedenle değişkenler arasındaki kısmi korelasyonların incelenmesi gerekebilir (Tabachnick ve Fideli, 2001). Bu sebeple doğrulamalı faktör analizi yapıldıktan sonra ve ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna varıldıktan sonra elde edilen verilerin ortalamaları alınarak bu ortalamalar yeniden adlandırılmıştır ve bu ortalamalara da regresyon analizi uygulanarak aracılık etkisi araştırılmıştır. Çizelge 5.3.'te faktör analizi sonuçları verilmiştir.

Çizelge 5.3. Faktör Analizi Katsayılar Çizelgesi

İFADELER	FAKTÖRLER						
	1	2	3	4	5	6	7
S54 Ailemdeki insanlar sorunlarıma çözüm bulmamda yardımcı olur.	,732						
S51 Ailemde eleştiriyi hakkımızla özenle korurur.	,721						
S49 Ben aileme özen gösteririm.	,713						
S53 Ailem değerli insan olduğumu düşündüklerini bana hissettirir.	,712						
S48 Ailem bana özen gösterir.	,699						
S56 Ailemde bir karar alınması gerektiğinde bana da sorulur.	,687						
S44 Ailemle ilişkim kendimi huzurlu ve güvende hissetmemi sağlıyor.	,679						
S50 Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim.	,653						
S55 Ailemde kavga olduğunda bütün aile bunu çözmeye çalışır.	,634						
S47 Sevgi ve hoşgörü ailemin önemli bir parçasıdır.	,612						
S57 Ailemi utandıracak bir şey yapsam daha her zaman yanımdadırlar.	,608						
S45 Ne olursa olsun, ihtiyacım olduğunda ailemin yanımda olacağını bilirim.	,564						
S86 Ailemde bir sürü kötü duygu (öfke, kızgınlık vb.) vardır.		,715					
S85 Ailemde uzun süreli küslükler olur.		,668					
S89 Aile bireylerini endişelendiren konular hakkında birbirimiz ile çok az konuşuruz.		,664					
S87 Ailemle iyi geçinemeyiz.		,657					
S91 Bizim ailede herkesin birbirini değiştirmeye çalıştığı çok belirgindir.		,632					
S90 Ailemizde birbirimize kolay kolay seni seviyorum denmez.		,630					
S92 Diğer çocuklar aileleriyle benim ailemle olduğundan daha yakınlardır.		,622					
S83 Aile bireyleri evde sürekli olarak şiddetli bir şekilde kavga eder.		,562					
S84 Aile bireyleri bir konuda anlaşmadıklarında evde gergin sessizlikler olur.		,561					
S95 Ailem başkalarından gelen eleştiriyi ya da önerilere tamamen kapalıdır.		,543					
S96 Ailem bana onların kararına karşı çıktığımda fiziksel şiddet uygular.		,523					
S94 Herhangi bir kişi ile aramda anlaşmazlık olduğunda ailem bana hiç fırsat vermeden müdahale eder.		,520					
S88 Evimizde görevini aksatan veya kurallara uymayan(lar) şiddetle eleştirilir.		,512					
S21 Erkek evle ilgili sorumlulukları eşi ile paylaşmalıdır.			,744				
S20 Ailede kararlar ortak alınmalıdır.			,720				
S22 Erkek, çocuk bakımını ve eğitimini eşi ile paylaşmalıdır.			,711				
S26 Erkek eşine karşı saygılı olmak zorundadır.			,691				
S25 Kadın eşine karşı saygılı olmak zorundadır.			,645				
S43 Ailemin katılmayacağı kararlar almaktan kaçınıyorum.			,530				
S32 Kişi ailesine değer verse dahi kendi fikirlerini belirtmekten çekinmemelidir.				,706			
S30 Yemek yapmak, temizlik ve alışveriş yapmak gibi ev işleri ağırlıklı olarak kadının görevi olmalıdır.				,673			
S29 Çocuk yetiştirmek kadının görevidir.				,666			

Çizelge 5.3. Faktör Analizi Katsayılar Çizelgesi (Devam)

S38 Ailenin ihtiyaçlarını karşılamak erkeğin görevidir.				,576			
S31 Aile reisi erkektir.				,545			
S34 Kararlarımı ailemden bağımsız olarak kolayca veremem.				,543			
S33 Ailemin isteklerine göre kararlarımı kolayca değiştirebilirim.				,536			
S23 İnsanlar gelecek planları için ailelerinden onay almalıdırlar.					,758		
S17 Ailemin kabul etmediği biriyle yakın olmam.					,758		
S16 Ailemin iyi olması kendi isteklerimden daha önemlidir.					,754		
S19 Ailemin kararlarına uymamın benim açımdan yararlı olacağını düşünüyorum.					,747		
S24 Bir kadının ev işleri ve çocuklarıyla ilgilenmesi çalışmasından daha önemlidir.					,629		
S65 Ailem beni başkalarının önünde utandırır.						,775	
S68 Ailem beni aşağılar, küçük düşürür.						,711	
S69 Aileme fazla yakın olmamayı tercih ederim.						,613	
S63 Genel olarak ailemden memnunum.						,583	
S70 Ailem hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmez						,511	
S79 Ailem hatalarımdan bahsettiğinde onlara karşı çabuk parlarım.							,679
S73 Aileme kızdığımında kapıları çarpmak vb. davranışlar gösteririm.							,671
S77 Aileme öfkelenince kontrolümü kaybederim.							,661
S75 Ailemin beni başkalarının önünde eleştirmesi beni çok sinirlendirir.							,594
S71 Ailem yaptığım iyi bir işi kötü olarak değerlendirdiğinde çılgına dönerim.							,535

Ölçeğin birinci faktörü Aile Memnuniyeti olarak adlandırılmış olup (S54, S51, S53, S49, S48, S56, S44, S50, S55, S47, S57, S45) on iki maddeden oluşmuştur. Ölçeğin ikinci faktörü Aile İçi Çatışma olarak isimlendirilmiştir ve (S86, S85, S87, S89, S91, S90, S92, S83, S84, S95, S96, S94, S88) on üç maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin üçüncü faktörü Aile Bağları olarak isimlendirilmiş olup (S21, S20, S22, S26, S25, S43) altı maddeden oluşmuştur. Ölçeğin dördüncü faktörü Aile Merkeziliği olarak isimlendirilmiş olup (S32, S30, S29, S38, S34, S31, S33) yedi maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin beşinci faktörü Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları olarak isimlendirilmiş olup (S23, S17, S16, S19, S24) beş maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin altıncı faktörü Olumsuz Ebeveyn Tutumu olarak isimlendirilmiştir ve (S65, S68, S69, S63, S70) beş maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yedinci ve son faktörü Ergende Şiddete Yönelim olarak isimlendirilmiş olup (S79, S73, S77, S75, S71) beş maddeden oluşmaktadır.

Sonuç olarak, Ergenler İçin Aile İlişkileri Ölçeğinin (EAIÖ), ergenlerin aile içi çatışmasını ve olumsuz ebeveyn tutumunu nasıl algıladıklarını değerlendirmek amacıyla kullanılabilir ve güvenilir bir ölçek olduğu ortaya konmuştur.

Hipotezlerin Testi: Bu araştırma, Aile Bağları, Aile Memnuniyeti, Aile Merkeziliği Ve Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları Değişkenleri ile Ergende Şiddete Yönelim arasındaki ilişkide Olumsuz ebeveyn tutumunun ve Aile içi çatışmaların aracılık etkisinin olup olmadığını ve aracı etkinin farklılık gösterip göstermediğini, belirleme amacını gütmektedir. Bu amaçla, belirlenen analizleri gerçekleştirmek için 8 farklı hipotez kurulmuştur. Hipotezleri test etmek için Baron ve Kenny'in dört adımlı nedensel basamaklar yöntemi ve dolaylı etkinin anlamlılığını ölçmek için Sobel Testi kullanılmıştır. Sobel testinin, küçük örneklemelerde yüksek standart hata ürettiği de dikkat edilmesi gereken bir konu olmasına rağmen aracılık etkisini test ederek en iyi sonucu veren test yöntemidir (Burmaoğlu v.d, 2011). Baron ve Kenny'in yöntemini test etmek için regresyon analizi, Sobel testi için ise Kristopher J. Preacher ve Geoffrey J. Leonardelli'nin SPSS paket programı için geliştirmiş olduğu SOBEL adlı (<http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm>) test kullanılmıştır. Ergende şiddete yönelim dört alt boyut ile ölçülerek alt grup yaklaşımı benimsenmiştir, tüm analizler bu boyutlara göre ayrı başlıklar halinde sunulmuştur.

Korelasyon, değişkenlerin arasındaki ilişkiyi test etmek ve varsa bu ilişkilerin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Toplam deneklerin korelasyonun pozitif ve yüksek olması, değişkenlerin benzer davranışları örneklediğini gösterir ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğunu gösterir. Genel olarak, deneklerin toplam korelasyonu 0,30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyi; ölçülen özelliğe sahip olan bireyler ile sahip olmayan bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, 0,20-0,30 arasında kalan maddelerin zorunlu görülmesi durumunda teste alınabileceği veya maddenin düzeltilmesi gerektiği, 0,20'den daha düşük maddelerin ise teste alınmaması gerektiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2006). Ebel (1965), benzer şekilde madde-toplam korelasyonu 0,20-0,30 arası maddelerin zorunlu hallerde aynen veya düzeltme yapılarak kullanılabileceğini belirtmektedir (Turgut, 1990, s. 270). Özdamar (2002) ise bir sorunun madde toplam korelasyonu çok düşük ise o sorunun ölçme aracında gereksiz bir soru olduğu ve ölçekten çıkarılması gerektiğini yorumlamıştır. Korelasyon katsayısı değerlendirilirken hesaba giren veri sayısı (n) önemlidir. Tesadüfi sebeplerin sonuçları daha iyi giderileceği için veri sayısı çoğaldıkça bulunacak sonuca daha çok güvenilebilir. Çok fazla gözleme dayanan analizlerde 0.25'e kadar düşmüş bir korelasyon katsayısı bile anlamlı sayılabilmektedir. Fakat az sayıda (10–15) gözleme dayanan değerlendirmelerde korelasyon

katsayısının 0.71'den büyük olması beklenir. Bu bilgiler doğrultusunda yapılan korelasyon analizi sonuçları aşağıdaki çizelgede açıklanmıştır.

Çizelge 5.4. Ortalama, Standart Sapma ve Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri

Korelasyonlar 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

	Ort.	Standart Hata. Sap.	Aile Bağ.	Cins. Fark	Aile Merk.	Aile Mem.	Ebeveyn Tut.	Şiddete Yön.
Aile Bağları.	3,5242	0,64070						
Aileye Bk. Cins. Fark.	3,2335	0,53999	0,3629**					
Aile Merkeziliği.	3,3985	0,60193	0,5641**	0,4723**				
Aile Memnuniyeti	3,8500	0,76059	0,6797**	0,2762**	0,6033**			
Olmsz. Ebeveyn Tutumu.	2,4540	0,75217	-0,4229**	0,0140	-0,1934**	-0,5193**		
Şiddete Yönelim.	2,8723	0,63331	-0,2301**	0,0348	-0,0151	-0,1653**	0,5282**	
Aile Çatışması.	2,2239	0,82524	-0,4142**	0,0248	-0,1639**	-0,5072**	0,6554**	0,5355**

Değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve değişkenler arası korelasyon katsayıları Çizelge 5.4'te verilmiştir. Çizelge 5.4.'deki bazı korelasyon değerlerini açıklayacak olursak; Aile Merkeziliği ile Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları değişkenleri arasında pozitif yönlü, anlamlı ve $r=0,47$ olduğu için orta derecede bir ilişki vardır. Aile Memnuniyeti ile Aile Bağları değişkeni arasında pozitif yönlü, anlamlı ve $r=0,67$ olduğu için yüksek derecede bir ilişki vardır. Olumsuz Ebeveyn Tutumu ile Aile Bağları arasında negatif yönlü, anlamlı ve $r=-0,42$ olduğu için orta bir ilişki vardır. Aile Memnuniyeti ile Aile Merkeziliği arasında pozitif yönlü, anlamlı ve $r=0,60$ olduğundan yüksek denebilecek derecede bir ilişki vardır. Aile Çatışması ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu değişkenleri arasında pozitif yönlü, anlamlı ve $r=0,65$ olduğundan yüksek derecede bir ilişki vardır. Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile Memnuniyeti değişkenleri arasında negatif yönlü, anlamlı ve $r=-0,51$ olduğu için yüksek derecede bir ilişki vardır. Aile İçi Çatışma ile Aile Memnuniyeti arasında negatif yönlü, anlamlı ve $r=-0,50$ olduğundan yüksek denebilecek derecede bir ilişki vardır. Aile İçi Çatışma ile Aile Bağları arasında negatif yönlü, anlamlı ve $r=-0,41$ olduğu için orta derecede bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre ailesini hayatının merkezine koymak veya ailesini diğer insanlardan önde tutmak cinsiyet farkına göre az da olsa değişmektedir. Yapılan anketin %54,27'sini kız öğrencilerin oluşturduğunu göz önüne alırsak ve kız öğrencilerden kaynaklı cinsiyet farkının aileyi hayatının merkezine koyma davranışını arttırdığı sonucunu çıkarabiliriz. Ailesinden memnun olan öğrencilerin aile bağları da yüksektir. Ailesinde ebeveyni kendisine olumsuz veya hoşuna gitmeyen şekilde davranışlar sergileyen bireylerin aileye bağlılığı da azalmaktadır. Ailesinden memnun olan

öğrenciler ailesini hayatının merkezine koymaktadır ve memnuniyet arttıkça aile merkeziliği de artmaktadır. Ailesinde çatışma bulunan öğrenciler şiddete yönelebilmektedir. Bu sebeple olumsuz ebeveyn tutumu aile içi çatışmaya, aile içi çatışma da olumsuz ebeveyn tutumuna sebep olmaktadır. Çizelge 5.4.'e göre ailesinde huzurlu bir ortam bulunmadıkça ergenin şiddete yönelimi artmaktadır. Yine olumsuz ebeveyn tutumu öğrencilerin ailelerinden memnuniyetlerini azaltmaktadır. Olumsuz anne baba davranışları arttıkça öğrencinin ailesinden memnuniyeti düşmektedir. Ailesinde çatışma ve huzursuzluk bulunan öğrencilerin aile memnuniyeti azalmaktadır. Yine Ailesindeki çatışmalardan kaynaklı öğrencilerin aile bağları az da olsa azalmaktadır.

Çizelge 5.4.'ün sonuçlarına göre Olumsuz Ebeveyn Tutumu (Aracı değişken) ve Aileye Bakışın Cinsiyete Göre farklılıkları (Bağımsız değişken) arasında, Ergende Şiddete Yönelim (Bağımlı değişken) ile Aileye Bakışın Cinsiyete Göre farklılıkları (Bağımsız değişken) değişkenleri arasında, Aile İçi Çatışma (Aracı değişken) ile Aileye Bakışın Cinsiyete Göre farklılıkları (Bağımsız değişken) arasında ve Ergende Şiddete Yönelim (Bağımlı değişken) ve Aile Merkeziliği (Bağımsız değişken) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu beklenen ve doğal bir sonuçtur. Öğrencinin kız veya erkek olması olumsuz ebeveyn tutumunu değiştirmedeği gibi aileler davranışlarını çocuklarının cinsiyetlerine göre değiştirmemektedir ve öğrencinin kız veya erkek olması aile çatışmasının önüne geçmemektedir. Şiddete meyil eden öğrencilerin de yine kız veya erkek olması sonucu değiştirmemektedir. Öğrenciler hayatının merkezlerine ailelerini koymuş olsalar ve kendilerinden önce ailelerinin önceliklerini düşünmüş ve kabullenmiş olsalar dahi bu şiddet uygulamalarını veya şiddet uygulamamalarını değiştirmemektedir. Baron ve Kenny'nin koşullarının sağlanması için ikinci koşul, bağımsız değişkenlerin aracı değişkenler üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmasıydı. İkinci koşul sağlanmadığı için H_{3a} , H_{4a} , H_{4b} hipotezleri reddedilmiştir. Korelasyon analizi çizelgesine göre aracılık etkisini test etmek için değişkenlere regresyon analizi uygulanmıştır. Öncelikle değişkenler arasında çoklu bağlantı olup olmadığını tespit etmek için Varyans Artış Faktörü (VIF) testi uygulanmış, sonrasında regresyon analizi yapılmıştır.

Çizelge 5.5'te Varyans Artış Faktörü sonuçları gösterilmiştir.

Çizelge 5.5. Varyans Artış Faktörü Çizelgesi

Değişkenler	Tolerance	VIF
Aile bağları	0,463	2,162
Aileye bak. Cins. fark.	0,729	1,372
Aile merkeziliği	0,498	2,008
Aile memnuniyeti	0,373	2,684
Ebeveyn tutumu	0,511	1,958
Aile Çatışması	0,512	1,952

Varyans Artış Faktörü hesaplaması, varyans artış faktörü bir bağımsız değişkenin diğer bir bağımsız değişken ile olan ilişkisini belirlemek için kullanılır. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı 0 veya 0'a yakın ise VIF değerinin de 1 veya 1'e yaklaşması beklenir. VIF değeri büyüdükçe bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı söz konusudur. Tolerans değeri çoklu korelasyon olmaması durumunda bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı düşük olacağı için Tolerans değeri 1'e yaklaşacak, VIF' ler ise sıfıra yaklaşacak; bağımsız değişkenler arasında güçlü bir ilişkinin olması durumunda tolerans değeri sıfıra, VIF değerleri sonsuza gidecektir (Sevinç,2002:3). Uygulamada 10 un üzerindeki VIF değerleri çoklu doğrusal bağlantı olduğunu gösterir. Çoklu bağlantı (Multicollinearity) olup olmadığını tespit etmek için Çizelge 5.5.'deki değerler incelendiğinde değişkenler arasında çoklu bağlantı olmadığı belirlenmiştir

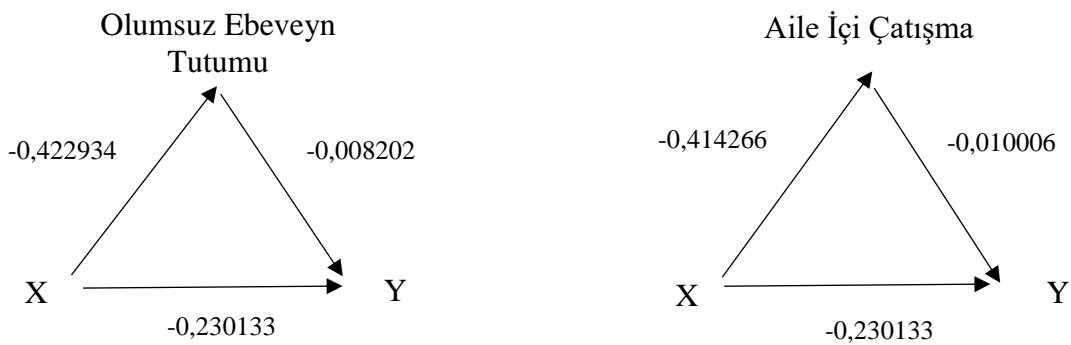
Judd ve Kenny (1981)'nin yaptıkları çalışmada, aracılığın kurgulanmasındaki kuralları belirlerken, bağımsız değişkenin bulunduğu modelde bağımsız değişkenin katsayısı (mutlak değer olarak), bağımsız değişken ve aracı değişkenin bulunduğu modeldeki bağımsız değişkene ait katsayıdan daha büyük olmalıdır, sonucunu elde etmişlerdir (Burmaoğlu v.d, 2011). Bu kural doğrultusunda aracılık etkisi incelenmiş ve Çizelge 5.6.'da regresyon analizi sonuçları gösterilmiştir.

Çizelge 5.6. Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi

AŞAMALAR	β	t	Sig.
1.) Aile Bağları → Şiddete Yönelim	-0,230133	-6,305652	p < 0,01
2.) Aile Bağları → Olumsuz Ebeveyn Tutumu	-0,422934	-12,445198	p < 0,01
3.) Aile Bağları ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu → Şiddete Yönelim	-0,008202	-0,233249	0,815635
4.) Aile Bağları → Aile İçi Çatışma	-0,414266	-12,136644	p < 0,01
5.) Aile Bağları ve Aile İçi Çatışma → Şiddete Yönelim	-0,010006	-0,287365	0,773917

Çizelge 5.6'daki regresyon katsayıları incelendiğinde aracı etkinin var olmasındaki ön koşullar olan birinci (Aracı ilişki modelindeki $\beta = -0,230133$, p < 0,01) ve ikinci koşulun (Aracı etki modelindeki $\beta = -0,422934$, p < 0,01) gerçekleştiği görülmektedir. Üçüncü koşul ise Aile Bağları ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu değişkenlerinin, Ergende Şiddete Yönelim değişkenini tahmin etmek için modele dâhil edildiğinde bir önceki adımdaki Aile Bağları ve Ergende Şiddete Yönelim değişkenleri arasındaki etkinin anlamsız olması veya etkinin azalması gerekmektedir. Buradan hareketle, üçüncü aşama incelendiğinde Aile Bağları ve

Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasında -0,42 olan Beta değerinde azalma olduğu ($\beta = -0,008202$) görülmektedir. Çizelgeye göre üçüncü aşamada p değeri 0,815635 çıktığı için Sobel testi yapılmadan önce de tam aracılık etkisinin olduğu söylenebilir. Aynı şekilde dördüncü aşama incelendiğinde $\beta = -0,414266$, $p < 0,01$ değerlerinin beşinci aşamada düştüğü görülmektedir. Yine Aile Bağları ve Ergende Şiddete Yönelim değişkenleri arasındaki etkinin anlamsız olması veya etkinin azalması gerekmektedir. Buradan hareketle, beşinci aşama incelendiğinde Aile Bağları ve Aile İçi Çatışma arasında -0,41 olan Beta değerinde azalma olduğu ($\beta = -0,010006$) görülmektedir. Bu sonuçlara göre Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının tam aracı etkiye sahip olduğu söylenebilir, p değerinin 0,773917 çıkması bu iddiayı doğrulamaktadır. Beta değerlerindeki azalmanın anlamlılığı Sobel Testi ile analiz edilmiştir. Sobel Testi sonuçları, Olumsuz Ebeveyn Tutumu için Test istatistiği=-9,49, Standart Hata = 0,0230 ve $p < 0,01$, Aile İçi Çatışma için Test İstatistiği=-9,46, Standart Hata= 0,0230 ve $p < 0,01$ şeklinde gerçekleşmiştir. Sobel Test sonuçlarının anlamlı çıkması her iki aracı değişken için tam aracılık etkisinin varlığını doğrulamaktadır. Bu sonuçlara göre H_{1a} (Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun Aracı Etkisi Vardır) ve H_{1b} (Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi Vardır) hipotezleri kabul edilmiştir. Şekil 5.1.'de Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışması aracı değişkenlerinin bağımlı değişken Y'ye etkisini ifade eden yollar gösterilmiştir.

Şekil 5.1. Aile Bağları ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli

Şekil 5.1.'de görüldüğü üzere sırasıyla β değerleri X' ten Y'ye, X' ten M_1 'e ve M_1 'den Y'ye giden yollardaki aracılık etkisinin değerlerini göstermektedir ($M_1 =$ Olumsuz Ebeveyn Tutumu, $M_2 =$ Aile İçi Çatışma). Yine M_2 aracı değişkeni için modeldeki değerler

β katsayılarını ifade etmektedir. Şekil 5.1.'deki değerler Baron ve Kenny (1986)'nin öne sürdüğü aracılık etkisinin anlamsızlaşması veya daha önce anlamlı olan etkisinin azalması kuralına göre değerlendirildiğinde, β değerlerinin düşmesi tam aracılık etkisinin bulunduğu bir ispatıdır.

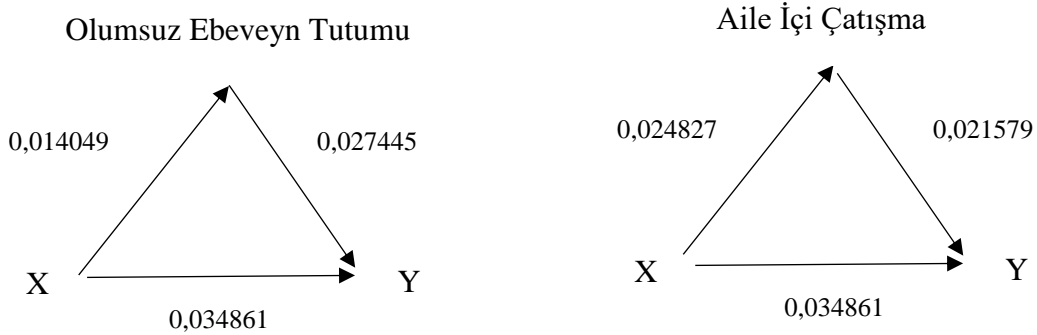
Çizelge 5.7.'de gösterilen sonuçlarına göre aracılık etkisinin olup olmadığına dair yorumlar yapılmıştır.

Çizelge 5.7. Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi

AŞAMALAR	β	t	Sig.
1.) Cinsiyet Farkı→ Şiddete Yönelim	0,034861	0,930110	0,352630
2.) Cinsiyet Farkı → Olumsuz Ebeveyn Tutumu	0,014049	0,374658	0,708027
3.) Cinsiyet Farkı ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu → Şiddete Yönelim	0,027445	0,861611	0,389193
4.) Cinsiyet Farkı → Aile İçi Çatışma	0,024827	0,662205	0,508054
5.) Cinsiyet Farkı ve Aile İçi Çatışma →Şiddete Yönelim	0,021579	0,680848	0,496189

Çizelge 5.7.'deki sayılar incelendiğinde aracı etkinin var olmasındaki ön koşullar olan birinci (Aracı ilişki modelindeki a yolu $\beta = 0,034861$, $p = 0,352630$) ve ikinci koşulun (Aracı etki modelindeki $\beta = 0,014049$, $p = 0,708027$) gerçekleşmediği görülmektedir. (Korelasyon analizinde yine bu değişkenlerin anlamsız olduğundan bahsedilmiştir). 4. Aşama incelendiğinde p değeri 0,50 çıktığı için yine cinsiyet farklı ile aile içi çatışma arasında istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamıştır. Cinsiyet farkı, aile içi çatışmalarda ana faktör olmayacağı gibi, cinsiyet farklılığının ergeni şiddete yöneltmesi de mümkün değildir. Kız çocuğuna daha ılımlı, erkek çocuğuna daha sert veya kız çocuğuna daha baskıcı erkek çocuğuna daha kayıtsız/umursamaz davranılması gibi olumsuz aile tutumlarını içeren davranışlar cinsiyete göre farklılık göstermemiştir. Aileler çocuklarının kız veya erkek

olmalarına göre olumsuz tutumlarını değiştirmemektedir denebilir. Yine kız öğrenciler daha çok duygusal oldukları için ailelerine daha bağlıdır veya erkek çocukları daha dışa dönük olduğu için ailelerine karşı kayıtsızdır gibi yorumlar yapılamaz çünkü kız olsun erkek olsun ergenler biyolojik özelliklerine göre değil, ailelerinin kendilerine karşı tutumlarına göre ailelerini değerlendirmektedirler. Bu sonuçlara göre H_{2a} (Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun Aracı Etkisi Vardır) ve H_{2b} (Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi Vardır) hipotezleri kabul edilmemiştir, reddedilmiştir.

Şekil 5.2. Cinsiyete Göre Aileye Bakışın Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli

Şekil 5.2.'de görüldüğü üzere sırasıyla β değerleri X'den Y'ye, X'ten M_1 'e ve M_1 'den Y'ye giden yollardaki aracılık etkisinin değerlerini göstermektedir (M_1 = Olumsuz Ebeveyn Tutumu, M_2 = Aile İçi Çatışma). Yine M_2 aracı değişkeni için modeldeki değerler β katsayılarını ifade etmektedir. Şekil 5.2.'deki değerler Judd ve Kenny (1981)'nin yaptıkları çalışmada öne sürdükleri bağımsız değişkenin bulunduğu modelde bağımsız değişkenin katsayısı (mutlak değer olarak), bağımsız değişken ve aracı değişkenin bulunduğu modeldeki bağımsız değişkene ait katsayıdan daha büyük olmalıdır kuralına göre değerlendirildiğinde, β değerlerinin düşmesi tam aracılık etkisinin bulunduğu bir ispatıdır.

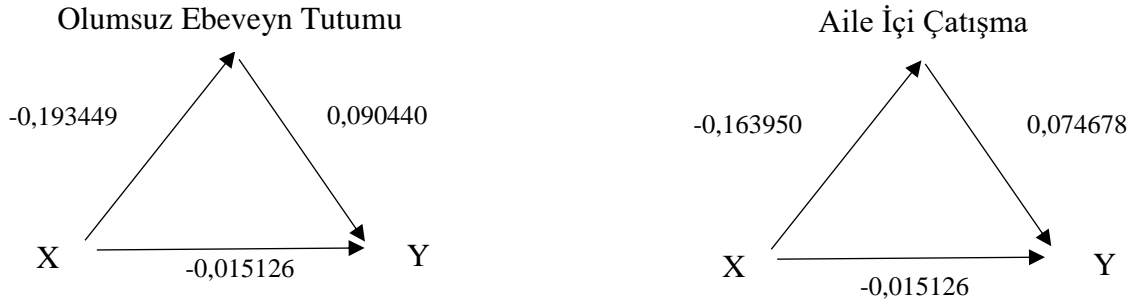
Çizelge 5.8.'de regresyon analizi sonuçları verilmiş ve Sobel Testi yapıldıktan sonra kısmî aracılık etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 5.8. Aile Merkezçiliği ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi

AŞAMALAR	β	t	Sig.
1.) Aile Merkezçiliği → Şiddete Yönelim	-0,015126	-0,403370	0,686797
2.) Aile Merkezçiliği → Olumsuz Ebeveyn Tutumu	-0,193449	-5,257537	p < 0,01
3.) Aile Merkezçiliği ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu → Şiddete Yönelim	0,090440	2,799800	0,005252
4.) Aile Merkezçiliği → Aile İçi Çatışma	-0,163950	-4,431619	p < 0,01
5.) Aile Merkezçiliği ve Aile İçi Çatışma → Şiddete Yönelim	0,074678	2,333197	0,019916

Çizelge 5.8.'deki sayılar incelendiğinde aracı etkinin var olmasındaki ön koşullar olan birinci (aracı ilişki modelindeki $\beta = -0,015126$, p < 0,01) koşulunun gerçekleşmediği görölmektedir. Korelasyon analizinde de bahsedildiği gibi Aile Merkezçiliği ile Ergende Şiddete Yönelim arasında bir anlamlılık bulunmamaktadır. İkinci koşulun (aracı etki modelindeki b yolu $\beta = -0,193449$, p < 0,01) ise anlamlı olduğu görölmektedir. Üçüncü koşul ise Aile Merkezçiliği ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu değişkenlerinin, Ergende Şiddete Yönelim değişkenini tahmin etmek için modele dâhil edildiğinde bir önceki adımdaki Aile Merkezçiliği ve Ergende Şiddete Yönelim Niyeti değişkenleri arasındaki etkinin anlamsız olması veya etkinin azalması gerekmektedir. Buradan hareketle, üçüncü aşama incelendiğinde Aile Merkezçiliği ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasında – 0,19 olan Beta değerinde azalma olduğu ($\beta = 0,090440$) görölmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi 1. adımın anlamsız olmasına rağmen Aile Merkezçiliği ve Şiddete Yönelim değişkenlerinin aracılık aşamasına sokulması kısmi ve tam aracılık sonucu elde edilse de 1. Tip Hataya yol açmaktadır. Bu sonuçlara göre H_{3a} (Aile Merkezçiliği ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun Aracı Etkisi Vardır) hipotezi reddedilmiştir.

Dördüncü aşama incelendiğinde ($\beta = -0,163950$, $p < 0,01$) değerlerinin beşinci aşamada düştüğü görülmektedir. Yine Aile Merkeziliği ve Ergende Şiddete Yönelim arasındaki etkinin anlamsız olması veya etkinin azalması gerekmektedir. Buradan hareketle, beşinci aşama incelendiğinde Aile Merkeziliği ve Aile İçi Çatışma arasında % 16 (Negatif yönlü) olan Beta değerinde azalma olduğu ($\beta = 0,074678$) görülmektedir. Bu sonuçlara göre Aile Merkeziliği ile Ergende Şiddete Yönelim arasında Aile İçi Çatışmasının kısmî aracılık etkisi vardır denebilir. Ancak kesin olarak aracı etkiden söz etmek için, Beta değerlerindeki azalmanın anlamlılığı Sobel Testi ile analiz edilmiştir. Sobel Testi sonuçları, aile içi çatışma için Test istatistiği = -4,2670, Standart Hata= 0,0221 ve $p < 0,01$ şeklinde gerçekleşmiştir. Sobel Test sonuçlarının anlamlı çıkması ikinci aracı değişken için kısmi aracılık etkisinin varlığını doğrulamaktadır. Sadece Aile Merkeziliği ile Ergende Şiddete Yönelim arasında Aile İçi Çatışmasının kısmî aracılık etkisi vardır sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuçlara göre H_{3b} (Aile Merkeziliği ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi Vardır) hipotezi kabul edilmiştir.

Şekil 5.3. Aile Merkeziliği ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli

Şekil 5.3.'de görüldüğü üzere sırasıyla β değerleri X'den Y'ye, X'ten M_1 'e ve M_1 'den Y'ye giden yollardaki aracılık etkisinin değerlerini göstermektedir (M_1 = Olumsuz Ebeveyn Tutumu, M_2 = Aile İçi Çatışma). Yine M_2 aracı değişkeni için modeldeki değerler β katsayılarını ifade etmektedir. Şekil 5.3.'deki değerler Baron ve Kenny (1986)'nin öne sürdüğü aracılık etkisinin anlamsızlaşması veya daha önce anlamlı olan etkisinin azalması kuralına göre değerlendirildiğinde, β değerlerinin düşmesi tam aracılık etkisinin bulunduğu bir ispatıdır.

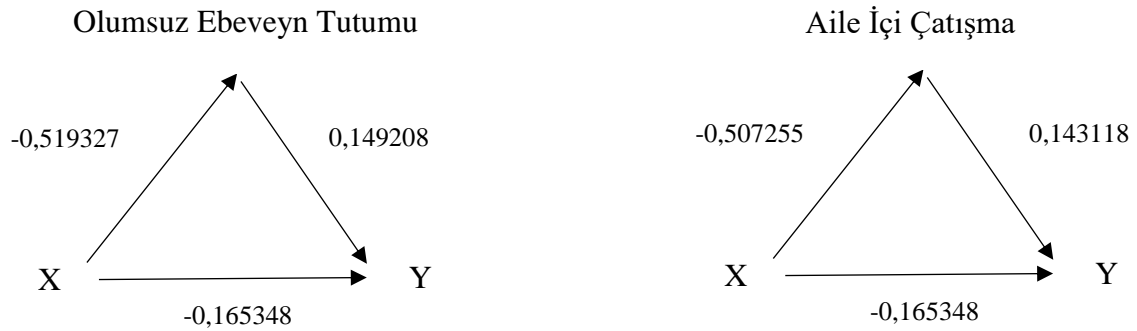
Çizelge 5.9.'da regresyon analizi sonuçları verilmiştir. Aracılık etkisinin olup olmadığına kesin karar verebilmek için Sobel testi yapıldıktan sonra kısmî aracı etkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 5.9. Aile Memnuniyeti ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi

AŞAMALAR	β	t	Sig.
1.) Aileden Memnuniyet→ Şiddete Yönelim	-0,165348	-4,470464	0,000009
2.) Aileden Memnuniyet → Olumsuz Ebeveyn Tutumu	-0,519327	-16,204119	p < 0,01
3.) Aileden Memnuniyet ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu → Şiddete Yönelim	0,149208	4,047230	0,000058
4.) Aileden Memnuniyet→ Aile İçi Çatışma	-0,507255	-15,694843	p < 0,01
5.) Aileden Memnuniyet ve Aile İçi Çatışma →Şiddete Yönelim	0,143118	3,933652	0,000092

Çizelge 5.9.'daki sayılar incelendiğinde aracı etkinin var olmasındaki ön koşullar olan birinci (aracı ilişki modelindeki $\beta = -0,165348$, p < 0,01) ve ikinci koşulun (aracı etki modelindeki b yolu $\beta = -0,519327$, p < 0,01) gerçekleştiği görülmektedir. Üçüncü koşul ise Aileden Memnuniyet ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu değişkenlerinin, Ergende Şiddete Yönelim değişkenini tahmin etmek için modele dahil edildiğinde bir önceki adımdaki Aileden Memnuniyet ve Ergende Şiddete Yönelim arasındaki etkinin anlamsız olması veya etkinin azalması gerekmektedir. Buradan hareketle, üçüncü aşama incelendiğinde Aileden Memnuniyet ve Olumsuz Ebeveyn Tutumu arasında – 0,51 olan Beta değerinde azalma olduğu ($\beta = 0,149208$) görülmektedir. Aynı şekilde dördüncü aşama incelendiğinde ($\beta = -0,507255$, p < 0,01) değerlerinin beşinci aşamada düştüğü görülmektedir. Yine Aileden

Memnuniyet ve Ergende Şiddete Yönelim Niyeti arasındaki etkinin anlamsız olması veya etkinin azalması gerekmektedir. Buradan hareketle, beşinci aşama incelendiğinde Aileden Memnuniyet ve Aile İçi Çatışma arasında $-0,50$ olan Beta değerinde azalma olduğu ($\beta = 0,143118$) görülmektedir. Bu sonuçlara göre Aileden Memnuniyet ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun ve Aile İçi Çatışmasının kısmî aracı etkiye sahip olduğu söylenebilir. Ancak kesin olarak aracı etkiden söz etmek için, Beta değerlerindeki azalmanın anlamlılığı Sobel Testi ile analiz edilmiştir. Sobel Testi sonuçları, olumsuz ebeveyn tutumu için, Test istatistiği= $-11,61$, Standart Hata= $0,0230$ ve $p < 0,01$, aile içi çatışma için, Test istatistiği= $-11,437$, Standart hata= $0,022$ ve $p < 0,01$ şeklinde gerçekleşmiştir. Sobel Test sonuçlarının anlamlı çıkması her iki aracı değişken için kısmi aracılık etkisinin varlığını doğrulamaktadır. Bu sonuçlara göre H_{4a} (Aileden Memnuniyet ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Olumsuz Ebeveyn Tutumunun Aracı Etkisi Vardır) ve H_{4b} (Aileden Memnuniyet ile Ergende Şiddete Yönelim Arasında Aile İçi Çatışmasının Aracı Etkisi Vardır) hipotezleri kabul edilmiştir.

Şekil 5.4. Aile Memnuniyeti ile Ergende Şiddete Yönelim Niyeti Aracılık Modeli

Şekil 5.4.'de görüldüğü üzere sırasıyla β değerleri X'ten Y'ye, X'ten M_1 'e ve M_1 'den Y'ye giden yollardaki aracılık etkisinin değerlerini göstermektedir (M_1 = Olumsuz Ebeveyn Tutumu, M_2 = Aile İçi Çatışma). Yine M_2 aracı değişkeni için modeldeki değerler β katsayılarını ifade etmektedir. Şekil 5.4.'deki değerler Baron ve Kenny (1986)'nin önerdiği aracılık etkisinin anlamsızlaşması veya daha önce anlamlı olan etkisinin azalması kuralına göre değerlendirildiğinde, β değerlerinin düşmesi tam aracılık etkisinin bulunduğu bir ispatıdır.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, aile içi çatışma ve olumsuz ebeveyn tutumunun ergende şiddete yönelime aracılık etkisinin açıklanması amaçlanmıştır. Araştırmanın hipotezleri, Eskişehir’de Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı liselerde okuyan toplam 713 öğrenciden oluşan örneklem üzerinde test edilmiştir.

Bu çalışmada regresyon analizi ve Path Analizini bir araya getiren düzenleyicilik ve aracılık değişkenlerini birleştirmek için genel bir çerçeve çizilmiştir. Çalışmada, aracı modeli oluşturan yolların her kombinasyonuna düzenleyicilik dâhil edilerek teorik olarak açıklanmıştır. Aracı değişkenin her evresinde; doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerin nasıl değişkenlik gösterdiğini belirten ifadelerde, model parametrelerini hesaplamak için regresyon analizi sonuçlarından yararlanılmıştır. Aracı değişkenin her evresinde, etkilerin karşılaştırılması ve doğrudan, dolaylı ve toplam etkiler için güven aralıkları ve test değerleri göz önüne alınmıştır. Çalışmada, dolaylı ve toplam etkiler için özet sonuçlar ile birlikte modelin detaylı sonuçları oluşturularak, düzenleyicilik ve aracılık değişkenlerini birleştiren modelleri analiz eden bir yaklaşım sunulmuştur ve aracılık modeline ağırlık verilmiştir.

Aracılık testleri, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında kesin bir bağlantı yok gibi görünürken doğrudan ilişkiyi değil dolaylı ilişkiyi inceler. Baron ve Kenny (1986) bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasında ilişkinin olmadığı durumlarda aracılık etkisinin de olmadığını vurgulamıştır. Bağımlı değişken, bağımsız değişken tarafından açıklanan aracı değişken aracılığıyla tahmin edilir. Basitçe ifade dilecek olursa, t testinin özelleştirilmiş hali olan Sobel testi çalışmada teorik olarak incelenerek, uygulama yapılmıştır.

Elde edilen bulgular çerçevesinde, H_{1a} : Aile bağları ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır, H_{1b} : Aile bağları ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır, hipotezleri; aile bağları kuvvetli olan ailelerin, aile içi çatışmasını negatif yönde etkilediği ve aile bağları kuvvetli olan ailelerin çocuklarına olumsuz tutumlarda bulunmaktan kaçındıklarını sonucuna ilişkin olarak desteklemiştir. Bu bulgu anket sorularındaki cevaplara dayanarak, ailesine güçlü bir şekilde bağlılık hissedenen, ailesiyle kendini mutlu hissedenen, kendisini ailesinin önemli bir parçası olarak gören, ailesinden destek gören, ailesine güvenen ergenlerin aileye

bağlılıklarının daha yüksek olacağı anlamına gelmektedir. Bu sonuçlar, ailesine yardım eden, boş vakitlerini ailesiyle geçiren ailesiyle sosyal etkinliklere katılan öğrencilerin ailesi tarafından önemsendiği anlamına gelir ve bu durum onların ailelerine yönelik yüksek oranda duygusal bağlılık geliştirmesine yol açar. Özellikle β değeri bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Aile bağları değişkenindeki bir birimlik artış ergenlerde şiddete yönelimi 0,23 birim azaltmakta, olumsuz ebeveyn tutumunu ise 0,42 birim azaltmaktadır. Aile bağları ve olumsuz ebeveyn tutumu regresyona birlikte dâhil edildiğinde, aile bağları kuvvetli olan ancak ebeveynleri kendilerine kötü davranan öğrencilerde, olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisinden dolayı şiddet yönelimi 0,8 birim azaltmaktadır. Buradan hareketle aile bağları kuvvetli olan öğrencilere aileleri olumsuz davrandıklarında şiddete yönelme niyeti artmaktadır. Aile bağları bağımsız değişkenindeki bir birimlik artış Aile İçi Çatışması değişkeninde 0,41 birimlik azalmaya sebep olmaktadır. Aile Bağları ve Aile İçi Çatışma değişkenleri regresyona birlikte dahil edildiğinde β değeri -0,01'e düşmüştür. Buradan hareketle 0,41 birimlik etkinin 0,01 birime düşmesi sonucu (Şiddete yönelme niyetinin artması sonucu), aile bağları kuvvetli olan öğrenciler aile çatışmasının etkisiyle şiddete daha çok yönelmektedirler, sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci bağımsız değişken için kurulan, H_{2a} : Aileye bakışın cinsiyete göre farklılıkları ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır, H_{2b} : Aileye bakışın cinsiyete göre farklılıkları ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır, hipotezlerinde herhangi bir aracı etkiye ulaşılamamıştır. Aileye Bakışın Cinsiyete Göre Farklılıkları ile Ergende Şiddete Yönelim yönünde anlamlı ilişkiler elde edilememesi, ilgili aracılık kısmında da açıklanan birtakım nedenlerden kaynaklanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi ergenlerin kadın veya erkek olması, fiziksel, biyolojik faktörlerden sadece biridir. Sadece ergende şiddete odaklanarak, bu koşulsal bağımsız değişkenin aile içi çatışma ve olumsuz ebeveyn tutumu aracı değişkenleri üzerindeki etkilerini ortaya koymak mümkün olmamıştır. Yine de düşük bir açıklayıcılık mevcuttur. Bu çalışmadaki mediatör değişkenler ile elde edilen sonuçtan hareketle, bundan sonraki araştırmalarda, ölçek ve çevre gibi faktörlerin de modele dâhil edilmesinin daha açıklayıcı sonuçlar ile birlikte net yorumlar yapılmasında yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kız ergenlerin veya erkek ergenlerin birbirlerine göre şiddete yönelimi daha yüksek veya daha az değildir.(Şiddete yönelimde cinsiyet farkı önemli değildir). $p= 0,800892$

sonucu bulunduğundan yapılan t testine göre cinsiyet faktörü şiddete yönelim değişkeni için anlamlı değildir. Annenin hayatta olup olmaması veya babanın hayatta olup olmaması yine şiddete yönelim için bir etken değildir. (Sırasıyla $p= 0,967241$, $p= 0,320829$). Ancak yapılan bağımsız değişken t testi sonuçlarına göre öğrencinin öfke probleminin olması şiddete yönelim değişkeni için anlamlıdır. Bu sonuçlara göre kız öğrenciler daha fazla öfke problemi yaşamaktadırlar. Öfke problemi yaşadım, sosyo-demografik bilgiler sorusuna Evet, diyen öğrencilerin ortalaması 3,04; Hayır, diyen öğrencilerin ortalaması 2,75 çıkmıştır. İstatistiksel açıdan ortalamalar arasındaki fark anlamlı olduğundan, öfke sorunu yaşayan öğrenciler daha çok şiddete yönelebilmektedir. Öfke sorunu bulunan 276 öğrenci, öfke problemi olmayan öğrenci sayısı ise 426'dır.

Bunların dışında ailenin aylık geliri, öğrencilerin kardeş sayısı, aile tipinin geniş aile, çekirdek aile olması veya boşanmış aile olması öğrencinin annesinin veya babasının çalışıyor olması veya işsiz olması, aile bireylerinin ilkokul mezunu olması veya doktora mezunu olması, öğrencinin yaşı gibi değişkenler öğrencinin şiddete yönelmesi konusunda etken faktör değildir. Bu bulgu diğer araştırma sonuçları (Veenstra vd., 2008; Aktaş ve Güvenç, 2006; Gembeck vd., 2005; Kumru vd., 2004; Carlo vd., 2003; Pakaslahti, Karjalainen ve Järvi, 2002; Eisenberg ve Fabes, 1998; Eisenberg vd., 1995) ile tutarlılık göstermektedir. Bu sonuçlar öğrencinin şiddet göstermesinde ne maddi sorunlar, ne kardeşler arası kıskançlık, ne de ailesinin parçalanmış olması gibi dış sebeplerin ergenler üzerinde bir etkisinin olmadığını gösterir ki ergenlerin şiddet sorunlarının aile içi çatışmalarından ve ailelerindeki bireylerin olumsuz tutumlar sergilemelerinden kaynaklandığının ispatı niteliğindedir.

Ergende şiddete yönelimi yaş değişkeni açısından inceleyen araştırmalar; ön ergenlik ve ileri ergenlik dönemlerinde ergenlerin farklı nitelikte davranış türleri sergilediğini ancak genel olumlu sosyal davranış eğilimlerinin bu gruplarda benzer olduğunu vurgulamıştır.(Kumru vd., 2004; Carlo vd., 2003). Anne-baba eğitim düzeyi ve sosyo ekonomik düzeye göre ergenin davranışlarının anlamlı düzeyde farklılaşmamasında benzer bir durumdan bahsedilebilir. Lefebvre ve Merrigan (1998) anne-baba eğitim düzeyi arttıkça olumlu davranış eğilimlerinin de arttığını bildirmişlerdir ancak bu farklılaşmanın olumlu sosyal davranış alt türlerinde belirgin olduğunu vurgulamışlardır. Öte yandan olumlu sosyal davranış eğilimlerinin düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarında daha az

olduğunu bildiren çalışmalar (Haapasalo, Remblay, Boulerice ve Vitaron, 2000; Lichter, Shanahan ve Gardner, 2002) olduğu gibi bu davranışların aile geliri yükseldikçe azaldığını ortaya koyan çalışmalar (Bandy ve Wilhem, 2007) bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik düzey açısından olumlu davranış eğilimlerinin veya şiddete yönelimin gruplar arası farklılıklarında aile dinamikleri açısından etkin başka faktörlerin ön planda olduğu söylenebilir.

Üçüncü bağımsız değişken için kurulan , H_{3a} : Aile merkezliği ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır, H_{3b} : Aile merkezliği ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır, hipotezlerinden H_{3b} hipotezi kabul edilmiştir. Aile Merkezliği bağımsız değişkeninin Ergende Şiddete yönelim bağımlı değişkenini açıklamaması sonucu olarak aracılık etkisinden söz edilemez. Eğer mediatör, analiz sonucu anlamlı bir ilişkiyi ortaya çıkarmış olsaydı, ergende şiddet eğilimi üzerinde gerçekleşen aile merkezliği etkisinin bir kısmının olumsuz ebeveyn tutumuna bağlı olarak ortaya çıktığı ileri sürülecekti ve bu bulgu hayatında ailesini ön planda tutan öğrencilerin bile olumsuz ebeveyn tutumundan dolayı şiddete yöneldiği sonucuna işaret sayılacaktı. Bu çalışmada bu önerme için; aile merkezliği ve ergende şiddete yönelim değişkenleri arasındaki karşılıklı etkileşim etkisinin anlamsız oluşu nedeniyle, destek bulunamamıştır. Bu sonuç yorum yapılmasına da engel teşkil etmiştir. Ancak Aile Merkezliği, Aile İçi Çatışma ve Ergende Şiddete Yönelim değişkenleri arasında aracılık etkisi olduğu için hayatının önemli bir kısmını ailesine ayıran öğrencilerin aile içi çatışması sonucu şiddete yöneldiği sonucunu çıkarabiliriz. Regresyon analizi sonucuna göre, Aile Merkezliği değişkenindeki bir birimlik artış Aile İçi Çatışma değişkeninde 0,16 birimlik azalmaya sebep olmaktadır. Aile Merkezliği ve Aile İçi Çatışma değişkenleri regresyona birlikte dahil edildiğinde β değeri 0,07'ye düşmüştür. Buradan hareketle ailesinin kararlarını kendi kararlarından daha değerli bulan ergenlerde bile aile çatışmasından dolayı şiddete yönelim artmaktadır.

Dördüncü bağımsız değişken için kurulan, H_{4a} : Aile memnuniyeti ile şiddete yönelme niyeti arasında olumsuz ebeveyn tutumunun aracı etkisi vardır, H_{4b} : Aile memnuniyeti ile şiddete yönelme niyeti arasında aile çatışmasının aracı etkisi vardır, hipotezlerinin ikisinde de kısmî aracılık etkisi bulunduğu için kabul edilmiştir. Aile Memnuniyeti ergenin şiddete yönelmesine negatif olarak etki etmesinin yanı sıra ($\beta=-0,16$)

olumsuz ebeveyn tutumuna da negatif ($\beta=-0,51$) etki etmektedir. Bu sonuca göre ailesinden memnun olan öğrenciler şiddete yönelmediği gibi yine ailesinden memnun olan ebeveynler olumsuz tutumlardan kaçınmaktadır. Aile memnuniyetindeki bir birimlik artış ergende şiddete yönelme niyetini 0,16 birim azaltmakta, aileden memnuniyet olumsuz ebeveyn tutumlarını ise 0,51 birim azaltmaktadır. Aile memnuniyeti ile olumsuz ebeveyn tutumu regresyona birlikte dahil edildiğinde görülmüştür ki yine ailesinden memnun olan ergenler, ailelerinin kendisine karşı olumsuz davranışlarından dolayı şiddete yönelmektedirler.

Aile memnuniyeti, aile içi çatışmasını negatif yönde ($\beta=-0,50$) etkilemektedir ancak öğrenciler ailelerinden memnun olsalar bile huzursuz bir ortamda yaşamaları, ailelerinin aldığı kararları bozması, ebeveynlerin birbirleri ile anlaşamaması ergenleri şiddete yönlendirmektedir ($\beta=0,14$). Buradan hareketle Aile Memnuniyetindeki bir birimlik artış aile çatışmasında 0,50 birimlik azalmaya sebep olmaktadır yorumu yapılabilir ancak aile çatışması evlilik ve aile için kaçınılmaz bir gerçektir. Aile içi çatışmalar bazen önemli ve gerekli konulara çözüm arayışından kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle ergenlerin algıladığı evlilik çatışması; anne baba arasındaki iletişim sorunları ya da aile içi çatışmanın çocuğun gözünden nasıl görüldüğü veya ergenlerin anne babasının ilişkisine dair algısı olarak tanımlanabilir. Ulu ve Fışiloğlu (2002), Türkiye’de çocukların aile içi çatışmasını algılaması ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, aile içi çatışma özellikleri ve tehdidin çocuklarda içselleştirme problemleri ile alakalı olduğunu bulmuşlardır. Aile içi çatışmalar yapıcı ve yıkıcı olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ebeveynlerin çatışmayı; destek, sorun çözme, sözel ve fiziksel şefkat gibi olumlu yollarla sürdürdüğü çatışmalar yapıcı, öfkeli, saldırgan, fiziksel ve sözel saldırganlık, tehdit gibi olumsuz yollarla süren çatışmalar ise yıkıcı olarak tanımlanmıştır. Buna göre; ergenler aile çatışmasına maruz kaldıklarında güvende olmadıklarına dair endişe duymakta ve yaşanan bu kötü duygulardan kaçınmak için bir çıkış yolu bulmaya çalışmaktadırlar. Bu durum kısa vadede olumlu etki yaratırken, uzun vadede ergenlerin uyum problemleri geliştirmelerine ve şiddete yönelmelerine katkıda bulunmaktadır.

Shelton ve Harold (2007) yaptıkları bir çalışmada aile çatışmaları ve çatışma esnasında dışa vurduğu olumsuz duyguların çocuklarda düşük özsaygı, kaygı- depresyon ve saldırganlıkla ilişkili olduğundan söz etmektedirler. Aynı çalışma, aile içi ilişkilerde dışa vurulan olumsuz duyguların, aile çatışması ve ergenlerin depresyon, düşük özsaygı,

saldırganlık gibi sorunları arasındaki ilişkide aracılık ettiğine vurgu yapmaktadır. Bu sebeplerle ebeveynlerin evlilik ilişkilerinde yaşadıkları çatışmaların, ergenlerin duygusal ve davranışsal sorunlarına olası etkilerinin açıklandığı anne baba eğitim programları düzenlenebilir. Söz konusu eğitim programları bilinçli ebeveyn tutumlarının yaygınlaşmasına katkıda bulunarak ergenlerin davranış sorunlarını önlemede ve müdahale etmede destekleyici ve koruyucu işlev taşıyacaktır.

Tüm bu bulgular ve yorumlar göz önüne alındığında; aile bağları yüksek ve olumlu ebeveyn ilişkilerine sahip, arkadaşlık ilişkileri iyi olan ergenlerin şiddete eğilimlerinin diğer ergenlere göre daha az olduğu ön plana çıkmaktadır. Aile içi çatışmanın olmaması ve olumlu ebeveyn tutumları çocukların kendilerini ifade etmeleri ve uygun rol modeller sağlamaları açısından olumlu davranış gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu tez çalışmasında bahsedilen araştırmaları genel olarak değerlendirmek gerekirse, çeşitli ebeveynlik tutumlarının, evlilik çatışması ve ergenlerde şiddet problemleri arasındaki ilişkide aracı role sahip olduğu bulunmuştur. Örneğin Cui ve Conger (2008), ebeveyn tutumlarını olumlu ebeveynlik ve olumsuz ebeveynlik olarak iki grup olarak incelemişlerdir. Buna göre sıcaklık, olumlu çocuk kontrolü gibi olumlu ebeveynlik tutumları ile katı, tutarsız ve düşmanca ebeveynlik tutumlarının aile çatışması ve şiddete yönelme problemleri arasında aracı rol oynadığını bulmuşlardır. Ayrıca ergenlik döneminde öğrencilerin kendilerini ve ailelerini daha fazla tanımaya başlaması sebebiyle önem kazanan aile ilişkileri düşünüldüğünde; ailelerin sağladığı sosyal destek ve uygun modellerin de ergenlerin şiddete başvurmama tercihlerinde katkısı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, ergenlerdeki olumlu davranışların arttırılarak, aile öneminin vurgulanmasında ve olumsuz ebeveyn davranışlarının azaltılmasına yönelik önleme ve müdahale çalışmalarında aile içindeki çatışmalar, çevresel faktörler ve ergenlerin birtakım bireysel özelliklerinin bu süreçteki önemi göz ardı edilmemelidir.

Gelecekte ergenlerde şiddet yönelimi ile ilgili yürütülecek çalışmalarda ergen gruplarının yanı sıra çocuk ya da yetişkin grupları ile benzer nitelikteki araştırmaların tekrarlanması önerilebilir. Araştırmada kullanılan örneklemin nitelik ve nicelik olarak değiştirilmesi ile yürütülecek çalışmalar daha sağlıklı sonuçlara ulaşma imkânı sağlayabilir. Bunların yanı sıra, veriler ergenlerin yalnızca kendi değerlendirmelerini yansıttığından,

ortak yöntem varyansı ile araştırmanın belirli çerçeveler dâhilinde elde edilen verilerden gerçekleştirilmiş olması, sonuçların değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmanın kısıtlarından biri liselerde ergenlerin doldurduğu anket sorularından elde edilen veriler olmasıdır. Ergenlerin yaşları, yaşayışları ve benlik çatışması yaşamaları sebebi ile verilen cevapların her zaman doğru veya gerçek olamayacağı göz önüne alınarak gelecekte yapılacak çalışmalarda daha net ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için ergenler, çocuklar veya aileleri ile bire bir mülakat yapılarak veri toplanılması önerilebilir. Araştırmanın bir diğer kısıtı faktör analizi sonucu bu çalışmada belirlenen özdeğerlerin regresyon analizi ve aracılık testi yapılabilmesi için altı alt boyuta düşürülmüş olmasıdır. Bir başka kısıt ise örneklemin normal gelişim gösteren ergenlerden oluşmasıdır. Psikolojik tedavi görecektir düzeyde aile içi çatışma yaşayan ailelerden alınan sonuçlar olumsuz ebeveyn tutumu ve ergenlerde görülen şiddet problemleri arasındaki ilişkide daha ayrıntılı ve geçerli sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada düzenleyicilik etkisinden teorik olarak bahsedilmiş olmasına rağmen elde edilen verilerin elverişli olmaması sebebi ile düzenleyicilik etkisi incelenememiştir. Düzenleyicilik etkisinden söz etmek için örneğin, ergenlerin ailelerinin olumsuz tutumlar sergilemesini düzenleyen etkenlerin veya aile içi çatışmasına sebep olan annenin ve babanın ruh halini düzenleyen etkenlerin incelenmesi gerekmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda aynı konu düzenleyicilik etkisinin araştırılması için genişletilerek incelenebilir. Son kısıt ise araştırmada ebeveynlerin duygu ve düşünceleri değerlendirilmemiştir. Ebeveynlerin çocukları ile ilgili duygu ve düşüncelerinin değerlendirilmesi, çocukların aile çatışması ve olumsuz ebeveyn tutumu ile ilgili algılarının daha detaylı değerlendirilmesine yol açacaktır. Ek olarak; konu ile ilgili benzer çalışmalarda ergenlerde şiddete yönelim ile ilişkili olabileceği düşünülen ergenlerin kişisel tutumları, ergenlik döneminde sosyal iletişim, medya gibi farklı boyutlar daha geniş örneklem grupları ile beraber sosyo-kültürel faktörler de dikkate alınarak incelenebilir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Abdi, H., Lynne J. W., 2010, Principal Component Analysis, Wiley Interdisciplinary Reviews: Computational Statistics, 2,4, p.59-433.
- Ajzen, I., Fishbein, M., 2005, The influence of attitudes on behavior, The handbook of attitudes, 173,221, p.31.
- Akın, M., 2010, Personeli güçlendirme algılaması, örgüt iklimi algılaması ve yaratıcı kişilik özelliklerinin örgüt düzeyinde yaratıcı çıktılar üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, s.211-238.
- Güvenç, G., Aktas, V., 2006, Ergenlik Döneminde Yaş, Toplumsal Cinsiyet, Bireysel ve İlişkisel Tutumlar, Benlik Değeri ve Yaşam Becerilerine İlişkin Algı Arasındaki İlişkiler, Türk Psikoloji Dergisi, 21,57, 45.
- Alwin, D. F., Hauser, R. M., 1975, The decomposition of effects in path analysis, American sociological review, p.37-47.
- Anıl, D., Güzeller, C. O., Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., 2010, Level determination exam (SBS-2008) the determination of the validity and reliability of 7th grade mathematics sub-test, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2,2, s.5292-5298.
- Arı, G. S., Bal, H., Bal, E. Ç., 2010, İşe bağlılığın tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti ilişkisindeki aracılık etkisi: yatırım uzmanları üzerinde bir araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15,3, s.143-166.
- Armsden, G. C., Greenberg, M. T., 1987, The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence, Journal of Youth and Adolescence, 16,5, p.427-454.
- Aslan, A. E., Togan, S., 2009, Duygu yönetimine bir hizmet: Ergen öfke değerlendirme ölçeği türkçe versiyonu (Adolescent Anger Rating Scale-Aars), Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 9,2, s.369-400.
- Aşan, Ö., 2000, İş özellikleri modelinde kritik psikolojik hallerin aracılık rolünün test edilmesine yönelik ampirik bir çalışma, Amme İdaresi Dergisi, 33,2, s.103-119.
- Avcı, R., 2011, Ebeveynler arası çatışma, akran ve medya etkileri ile ergenlerdeki şiddet davranışı arasındaki ilişkiler: şiddete yönelik tutumların aracı rolü, Doktora Tezi, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 147 s.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Avcı, U., Turunç, Ö., 2012, Dönüşümcü liderlik ve örgüte güvenin kariyer memnuniyetine etkisi: lider-üye etkileşiminin aracılık rolü, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4,2, s.45-55.
- Ay, P., Güleç, G., 2017, Üniversite öğrencilerinin yenilikçilik ve girişimcilik niyetleri üzerine risk alma ve algılanan davranış kontrolünün aracılık etkisi, Seminer, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 14 s
- Aydıntan, B., Göksel, A., Ekmekçioğlu, E. B., 2014, Politik yeteneğin öğrenci ve çalışanların girişimcilik niyeti üzerindeki mediatör (aracı) etkisi: Görgül bir çalışma, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7,3, 95-112.
- Balkıs, M., Duru E., 2012, Başarısızlık korkusu-benlik değeri ilişkisinde benlik saygısı ve erteleme eğiliminin doğrudan ve dolaylı rolleri, International Journal of Human Sciences, 9,2, 1075-1093.
- Bandy, R., Wilhelm, M. O., 2007, Family structure and income during childhood and subsequent prosocial behavior in young adulthood.
- Baron, R. M., Kenny, D. A., 1986, The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations, Journal of Personality and Social Psychology, 51,6, 1173-1182.
- Bauer, D. J., Preacher, K. J., Gil, K.M., 2006, Conceptualizing and testing random indirect effects and moderated mediation in multilevel models: New procedures and recommendations, Psychological Methods, 11,2, 142–163.
- Bener, Ö., Günay, G., 2013, Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3,1, 1-16.
- Bernard, M. E., 1998, Validation of the general attitude and belief scale, Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy, 16,3, 183-196.
- Biçkes, D. M., Yılmaz, C., Demirtaş, Ö., Uğur, A., 2014, Duygusal emek ile iş tatmini arasındaki ilişkide psikolojik sermayenin aracılık rolü: Bir alan çalışması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9,2, s.97-121.
- Bolat, O. İ., 2011, Öz Yeterlilik ve Tükenmişlik İlişkisi: Lider-Üye Etkileşiminin Aracılık Etkisi/The Relationships Between Self-Efficacy and Burnout: Mediating Effects of Leader-Member Exchange. Ege Akademik Bakış, 11,2, s.255-266.
- Boone, B., 2012, Mediation Analysis: Expanding From One Mediator to Multiple Mediators, Master thesis, Carnegie Mellon University Statistics Department, 48 p.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Burmaoğlu, S., Polat, M., Meydan, H., 2011, Örgütsel davranış alanında ilişkisel analiz yöntemleri ve Türkçe yazında aracılık modeli kullanımı üzerine bir inceleme, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13,1, 13-26.
- Burney, D. M., 2001, Adolescent Anger Rating Scale (AARS), Lutz, FL: Psychological Assessment Resources.
- Büyüköztürk, Ş., 2002, Faktör analizi: temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı kuram ve uygulamada eğitim yönetimi, 32,32, s.470-483.
- Carey, G., 2011, Multivariate Analysis of Variance (MANOVA): I.Theory, <https://www.colorado.edu/>, erişim tarihi: 04.11.2017.
- Carlo, G., Crockett, L. J., Randall, B. A., Roesch, S. C., 2007, A latent growth curve analysis of prosocial behavior among rural adolescents, Journal of Research on Adolescence, 17,2, p.301-324.
- Ceylan, A., Ulutürk, Y. H., 2006, Rol belirsizliği, rol çatışması, iş tatmini ve performans arasındaki ilişkiler, Doğu Üniversitesi Dergisi, 7,1, s.48-58.
- Cohen, S., Edwards, J. R. (1989). Personality characteristics as moderators of the relationship between stress and disorder. In W. J. Neufeld (Ed.), Advances in the Investigation of Psychological Stress, p.235–283.
- Cui, M., Conger, R. D., 2008, Parenting behavior as mediator and moderator of the association between marital problems and adolescent maladjustment, Journal of Research on Adolescence, 1,2, p.261-284.
- Cortina, J. M., 1993, What is coefficient alpha? An examination of theory and applications, Journal of Applied Psychology, 78,1, p.98.
- Çakır, V., 2007, Televizyon reklamlarının algılanan değeri ve reklam tutumu ilişkisi: bir yapısal eşitlik modeli, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 30,1, s.37-58.
- Çevik, G. B., Yıldız, M. A., 2016, Pedagojik formasyon öğrencilerinde umutsuzluk ile mutluluk arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü, Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 27, s.96-107.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş., 2010, Çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları (Birinci baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, M., Şen, R., Yılmaz, V., 2015, İnternet bankacılığına ilişkin davranışların planlanmış davranış teorisi ve teknoloji kabul modeli kullanılarak önerilen bir yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8,2, s.1-22.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Doğan, N., Başokçu, T. O., 2010, İstatistik tutum ölçeği için uygulanan faktör analizi ve aşamalı kümeleme analizi sonuçlarının karşılaştırılması, Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi,1,2, s.65-71.
- Dursun, Y., Kocagöz, E., 2010, Yapısal Eşitlik Modellemesi ve Regresyon: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 35, s.1-17.
- Edwards, J. R., Lambert, L. S., 2007, Methods for integrating moderation and mediation: A general analytical framework using moderated path analysis, Psychological Methods, 12,1 1–22.
- Eskiler, E., Küçükbiş, F., Soyer, F., 2016, Genç tüketicilerin satın alma davranışları üzerine rol model etkisi: Marka duyarlılığı aracılık rolü, https://www.researchgate.net/publication/307477325_Genc_Tuketicilerin_Satin_Alma_Davranislari_Uzerine_Rol_Model_Etkisi_Marka_Duyarliligi_Aracilik_Rolu?e_nrichId=rgreq-d0a42e078cd4e7444a97ed03d35f32f2-, erişim tarihi: 10.11.2017.
- Eymen, U. E., 2007, SPSS 15.0 ile veri analizi, İstatistik Merkezi.
- Fairchild, A. J., 2008, A comparison of frameworks for the joint analysis of mediation and moderation effects, Master thesis, Arizona State University, 212 p.
- Frazier, P. A., Tix, A. P., Barron, K. E., 2004, Testing moderator and mediator effects in counseling psychology research, Journal of Counseling Psychology, 51,1, p.115–134.
- Göksel, G. S., 2015, Üniversite öğrencilerindeki ayrılma anksiyetesi ile bağlanma biçimleri arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 129 s.
- Grych, J. H., Seid, M., Fincham, F. D., 1992, Assessing marital conflict from the child's perspective: The Children's Perception of Interparental Conflict Scale, Child Development, 63,3, p.558-572.
- Güçel, C., Turgut, H., Tokmak, İ., Öktem, Ş., 2012, Örgütsel bağlılığın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi örgütsel adaletin aracılık rolü: makina imalat işletmelerine yönelik bir araştırma, İşletme Araştırmaları Dergisi, 5,2, s.173-190.
- Handing, E. P., 2015, Mediation and moderation analysis of nutrition, inflammatory biomarkers, and cognition in older adults, Doktora Tezi, College of Behavioral and Community Sciences University of South Florida, 95 p.
- Hayes, A., 2009, Beyond Baron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in the New Millennium, Communication Monographs, 76,4, p.408-420.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Hayes, A. F., 2012, A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling, <http://www.afhayes.com/public/process2012>, erişim tarihi: 06.05.2017.
- Hayes, A. F., 2013, Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis, <https://www.guilford.com/books/Introduction-to-Mediation-Moderation-and-Conditional-Process-Analysis/Andrew-Hayes/9781462534654>, erişim tarihi: 10.11.2017.
- Hayes, A. F., 2013, Moderation, Mediation, Elite Research LLC, <https://eliteresearch.com/>, erişim tarihi: 06.05.2017.
- Holmbeck, G. N., 2002, Post-hoc probing of significant moderational and mediational effects in studies of pediatric populations, *Journal of pediatric psychology*, 27,1, p. 87-96.
- Hoşcan, S., 2010, 9-12 yaş çocuklarının evlilik çatışması algısı ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkide ebeveyn tutumunun aracı etkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 84 s.
- Hoyle, R. H., Robinson, J. C., 2004, Mediated and moderated effects in social psychological research, *Handbook of methods in social psychology*, p.213-233.
- Imai, K., Luke K., Tingley, D., Yamamoto, T., 2012, Causal Mediation Analysis Using R, <https://cran.r-project.org/>, erişim tarihi: 18.02.2018.
- İnan, B., 2012, Üniversite öğrencilerinde yaşam olayları ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide cinsiyetin, algılanan sosyal desteğin ve kontrol odağının aracı rolü: Boylamsal bir çalışma, Yüksek Lisans tezi, T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 83 s.
- Kapıkıran, Ş., Yağcı, U., 2012, Ergenlerin yalnızlık ve yaşam doyumu: çalgı çalma ve müzik topluluğuna katılmanın aracı ve farklılaştırıcı rolü, *İlköğretim Online*, 11,3, s.738-747.
- Kaptanoğlu, A. Y., Demir, T., 2013, Examining job satisfaction among perfusionists: A brief report from Istanbul, *J Pak Med Assoc*, 63,9, s.1157-62.
- Kararımak, Ö., Çetinkaya, R. S., 2011, Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4,35, s. 30-43.
- Karakuş, M., 2008, İlköğretim okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin duygusal zekâ yeterliliklerinin, öğretmenlerin duygusal adanmışlık, örgütsel vatandaşlık ve iş doyumu üzerine etkisi, Doktora Tezi, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 174 s.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Kaşık, N. Ç., 2012, Çatışma çözme ve akran aracılığı eğitim programının benlik saygısı ve çatışma çözme becerilerine etkisi, Yüksek Lisans tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 98 s.
- Kaya, G. N., 2012, Parenting, self, and positive youth development in adolescence: A Mediation Model, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Koç Üniversitesi, 136 s.
- Kenny, D. A., McClelland, G. H., Judd, C. M., 2001, Estimating and testing mediation and moderation in within-subject designs, *Journal of Psychological Methods*, 6,2, p.115-134.
- Kumru, S., Godekmerdan, A., Yılmaz, B., 2004, Immune effects of surgical menopause and estrogen replacement therapy in peri-menopausal women, *Journal of reproductive immunology*, 6,1, p.31-38.
- Lei, P. W., Wu, Q., 2007, Introduction to structural equation modeling: Issues and practical considerations, *Educational Measurement: Issues and Practice*, 26,3, p.33–43.
- Lefebvre, P., Merrigan, P., 1998, Family background, family income, maternal work and child development, *Human Resources Development Canada, Applied Research Branch*.
- Lichter, D. T., Shanahan, M. J., Gardner, E. L., 2002, Helping others? The effects of childhood poverty and family instability on prosocial behavior, *Youth and Society*, 34,1, p.89-119.
- Little, T.D., Card, N. A., Bovaird, J. A., Preacher K. J., Crandall, C. S., 2007, Structuralequation modeling of mediation and moderation with contextual factors, http://www.quantpsy.org/pubs/little_card_bovaird_preacher_crandall_2007.pdf, erişim tarihi: 06.05.2017.
- Lockhart, G., Mackinnon, D. P., Ohlrich, V., 2011, Mediation analysis in psychosomatic medicine research, *Jornal of Psychosomatic Medicine*, 73, p.29–43.
- Loi, R., Lam, L. W., Chan, K.W., 2012, Coping with job insecurity: the role of procedural justice, ethical leadership and power distance orientation, *J Bus Ethics*, 108, p.361–372.
- Maassen, G. H., Bakker, A. B., 2001, Suppressor variables in path models: definitions and interpretations, *Sociological Methods Research*, 3,2, p.241-270.
- MacKinnon, D. P., Fairchild, A. J., Fritz, M. S., 2007, Mediation Analysis, *Journal of Annual Review of Psychology*, 58,1, p.593-615.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- MacKinnon, D. P., Fairchild, A. J., 2009, Current directions in mediation analysis, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2821103/>, erişim tarihi: 10.10.2017.
- McClelland, G.H., Judd, C.M., 1993, Statistical difficulties of detecting interactions and moderator effects, *Psychological Bulletin*, 11,2, p.376-390.
- Muller, D., Judd, C. M., Yzerbyt, V. Y., 2005, When Moderation Is Mediated and Mediation Is Moderated, *Journal of Personality and Social Psychology*, 89,6, p.852–863.
- Okan, T., Akyüz, A. M., 2015, Exploring the relationship between ethical leadership and job satisfaction with the mediating role of the level of loyalty to supervisor, *Business and Economics Research Journal*, 6,4, p.155-177.
- Özaydın, Ö., 2001, Log-linear model analizinin SAS paket programında organ bağıışı ile ilgili uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 110 s.
- Özbek, M. F., 2011, Örgüt içerisindeki güven ve işe yabancılaşma ilişkisinde örgüte uyum sağlamanın aracı rolü, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16,1, s.231-248.
- Özdamar, K., 2002, Paket programlar ile istatistiksel veri analizi, Kaan Yayınları, 4. Baskı, Eskişehir.
- Özdevecioğlu, M., Aktaş, A., 2007, Kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılığın yaşam tatmini üzerindeki etkisi: İş-aile çatışmasının rolü, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28, s.1-20.
- Özdemir, M. Ç., 2007, Toplumsal değişme karşısında aile ve okul, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5,2, 185-198.
- Özdemir, Y., İlhan, T., 2013, Benlik kurguları ve öznel iyi oluş: Otantik olmanın aracılık rolü, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6,2, p.593-611.
- Özer, A., Gençtanırım, D., Ergene, T., 2011, Türk lise öğrencilerinde okul terkinin yordanması: Aracı ve etkileşim değişkenleri ile bir model testi, *Eğitim ve Bilim*, 36,161, s.302–317.
- Özkiraz, A., Arslanel, M. N., Şengül, T., 2016, Gaziosmanpaşa üniversitesi öğrencilerinin aile kurumuna bakışı, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30,2, s.243-268.
- Özmen Doğan, S., 2014, İlköğretim öğrencilerinin aile bağları ve ailede şiddet görme durumunun benlik saygısı üzerine etkisi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi, 102 s.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Pakaslahti, L., Karjalainen, A., Keltikangas-Järvinen, L., 2002, Relationships between adolescent prosocial problem-solving strategies, prosocial behaviour, and social acceptance, *International Journal of Behavioral Development*, 26,2, p.137-144.
- Raja, S. N., McGee, R., Stanton, W. R., 1992, Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence, *Journal of Youth And Adolescence*, 21,4, p.471-485.
- Rezaei, M., Mohammadi, H. M., Asadi, A., Kalantary, K., 2008, Predicting e-learning application in agricultural higher education using technology acceptance model, *Turkish Online Journal of Distance Education*, 9,1, p.85-95
- Rohner, R. P., 1980, Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview, *Behavior Science Research*, 15,1, p.1-21.
- Safrancı, B., 2010, Üstbiliş faktörleri ile psikolojik semptomlar arasındaki ilişki: başa çıkma stratejilerinin düzenleyici rolü, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 130 s.
- Sakız, E., 2011, Evlilik çatışması ve çocuk uyum problemleri arasındaki ilişkide duygusal güvenliğin ve anne kabul red algısının aracı rolünün incelenmesi, Yüksek Lisans tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 88 s.
- Sandal, M., 2015, Sıralayıcı ölçme düzeyi için faktör analizi ve bir uygulama, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 63 s.
- Shelton, K. H., Harold, G. T., 2007, Marital conflict and children's adjustment: the mediating and moderating role of children's coping strategies, *Social Development*, 16,3, p.497-512.
- Shields, C. G., Franks, P., Harp, J. J., McDaniel, S. H., Campbell, T. L., 1992, Development of the family emotional involvement and criticism scale (feics): A self-report scale to measure expressed emotion, *Journal of Marital and Family Therapy*, 18,4, p.395-407.
- Shrout, P. E., Bolger, N., 2002, Mediation in experimental and nonexperimental studies: New procedures and recommendations, *Psychological methods*, C7,4, p.422-445.
- Sobel, M. E., 1982, Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models, *Sociological methodology*, p.290-312.
- Sobel, M. E., 1996, An introduction to causal inference, *Sociological Methods Research*, 24, p.353-379.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Şeşen, H., 2011, Örgütte kuralcılık ve hiyerarşi eğiliminin liderden duyulan tatmine etkisinde adalet algısının aracılık rolü, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20,1, 105-120.
- Şeşen, H., Çetin, F., Basım, H. N., 2011, The effect of burnout on organizational citizenship behaviour: the mediating role of job satisfaction, International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences, 1,1, p.40-64.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., 2001, Computer-assisted research design and analysis, 748.
- Tatlıdil, H., 1992, Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz, Engin Yayınları.
- Taylor, S. E., Aspinwall, L. G., 1996, Mediating and moderating processes in psychosocial stress: Appraisal, coping, resistance, and vulnerability.
- Tezer, E., 1986, Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: Algılama ve doyum, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tofghi1, D., West, S. G., MacKinnon D. P., 2012, Multilevel mediation analysis: The effects of omitted variables in the 1–1–1 model, British Journal of Mathematical and Statistical Psychology, 2,5, p.1-18.
- Tulum, S., 2014, Yeni evli bireylerde bağlanma boyutlarının evlilik uyumu üzerindeki etkisi: Çatışma çözüm stillerinin aracı rolü, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 114 s.
- Uğur, H., 2014, The mediating role of affect regulation in the relationship between attachment styles and defense mechanisms, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 94 s.
- Ulu, İ. P., Fıfıloğlu, H., 2004, Çocukların evlilik çatışmasını algılaması ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması, Türk Psikoloji Yazıları, 7,14, s.61-75.
- Uysal, R., Satıcı, S. A., 2014, The mediating and moderating role of subjective happiness in the relationship between vengeance and forgiveness, Educational Sciences: Theory & Practice, 14,6, 2097-2105.
- Uzun, N., Sağlam, N., 2006, Orta öğretim öğrencileri için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30,30.
- Üçok, A., 2014, Ailede anne baba çocuk iletişimi üzerine sosyolojik bir değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 98 s.
- Winship, C., Mare, R. D., 1984, Regression models with ordinal variables. American Sociological Review, 49, p.512–525.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Wright, S., 1960, Path coefficients and path regressions: alternative or complementary concepts, *Biometrics*, 16,2, 189-202.
- Yakın, D., Gençöz, T., 2011, Parental acceptance-rejection/control and symptoms of psychopathology: Mediator roles of personality characteristics. Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 226 s.
- Yaşar, M., 2014, İstatistiğe yönelik tutum ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36,36, s.59-75.
- Yıldız, M. A., Baytemir, K., 2016, Evli bireylerde evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17,1, s.67-80.
- Zhang, L., Eisenberg, A., 1995, Multiple morphologies of crew-cut aggregates of polystyrene-b-poly (acrylic acid) block copolymers, *Science*, 268,5218, p.1728-1731.

EK AÇIKLAMALAR**Sayfa**

Ek Açıklama A. Demografik Bilgi Formu	76
Ek Açıklama B. Anket Formu	78
Ek Açıklama C. İlgili Okul Anket Uygulama İzin Yazıları.....	82

Ek Açıklama A. Demografik Bilgi Formu

Bu araştırma, aile ilişkilerinize yönelik duygu ve düşünceleriniz hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında sizden kimliğinizi açığa çıkaracak bilgiler istenmemekte, sadece sorulara samimiyetle ve titizlikle cevap vermeniz beklenmektedir. Vereceğiniz cevaplar araştırma sonuçları açısından çok değerli olduğu için cevaplarınızın gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtır olması ve soruları eksiksiz şekilde cevaplamaya çalışmanız çok önemlidir. Bu anketteki soruları cevaplandırırken, ailenizle ilişkinizi düşünerek yanıtlayınız.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Nuran Karasakal.

Dr. Öğr. Ü.Özer Özaydın.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistiksel Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Cinsiyetiniz: Erkek () Kadın ()

2. Yaş:

3. Anneniz hayatta mı? Evet () Hayır () (Hayır'ı işaretlediyseniz 5. ve 6. Soruları işaretlemeyiniz)

4. Babanız hayatta mı? Evet () Hayır () (Hayır'ı işaretlediyseniz 7. ve 8. Soruları işaretlemeyiniz)

5. Annenizin mesleği :

- İşçi (Satış elemanı, sorumlu, yaşlı veya çocuk bakımı, asistan vb.)
- Memur (Mühendis, öğretmen, müdür, hemşire, şef, doktor vb.)
- Asker-Polis
- Özel Sektör Çalışanı (Bankacı, sigortacı, bilgisayar programcısı vb.)
- Ev Hanımı
- Serbest Meslek (Esnaf, çiftçilik, hayvancılık, muhasebeci, sanatçı vb.)
- Diğer (Yazınız)

6. Annenizin İş Durumu: Çalışıyor () Çalışmıyor () Emekli ()

7. Babanızın mesleği :

- İşçi (Satış elemanı, sorumlu, şoför, marangoz vb.)
- Memur (Mühendis, öğretmen, müdür, diş hekimi, şef, doktor vb.)
- Asker-Polis
- Özel Sektör Çalışanı (Bankacı, sigortacı, bilgisayar programcısı vb.)
- Serbest Meslek (Esnaf, çiftçilik, hayvancılık, muhasebeci, sanatçı vb.)
- Diğer (Yazınız)

8. Babanızın İş Durumu: Çalışıyor () Çalışmıyor () Emekli ()

9. Kardeş Sayınız (siz dâhil): 1 () 2 () 3 () 4 ve üzeri ()

10. Ailenizin Aylık Geliri : 1500tl'den az () 1500tl-2999tl () 3000tl-4999tl ()

5000tl-10000tl () 10000tl üzeri ()

11. Annenizin Eğitim Durumu: İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans/Doktora ()

12. Babanızın Eğitim Durumu: İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans/Doktora ()

13. Arkadaşlık İlişkileriniz: İyi () Orta () Kötü ()

14. Aile Tipiniz: Geniş () Çekirdek () Boşanmış ()

15. Daha Önce Öfke ile İlgili Bir Sorun Yaşadınız mı? Evet () Hayır ()

Ek Açıklama B. Anket Formu

Aşağıda bazı ifadeler verilmiştir. Söz konusu ifadelerin sağında bulunan **Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Ne katılıyorum Ne katılmıyorum (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5)** seçeneklerinden size uygun olan yalnız bir tanesini işaretleyiniz.

1. Aileme güçlü bir şekilde bağlılık hissediyorum	①	②	③	④	⑤
2. Ailemle birlikteyken kendimi mutlu hissederim.	①	②	③	④	⑤
3. Ailemin önemli bir parçasıyım.	①	②	③	④	⑤
4. Ailemin beni desteklediğini hissediyorum.	①	②	③	④	⑤
5. Ailemdeki birçok kişi benim için bazı zevklerinden vazgeçmez.	①	②	③	④	⑤
6. Ailemde kendimi değerli hissediyorum.	①	②	③	④	⑤
7. Ailemin bana güvendiğini hiç hissetmedim.	①	②	③	④	⑤
8. Ailem bana her zaman saygılı bir şekilde davranmıştır.	①	②	③	④	⑤
9. Maddi ve manevi en büyük destekçim ailemdir.	①	②	③	④	⑤
10. Evdeki işlerde aileme yardım ederim.	①	②	③	④	⑤
11. Tüm boş zamanlarımı ailemle geçiririm.	①	②	③	④	⑤
12. Ailemle sık sık sosyal etkinliklere katılırım.	①	②	③	④	⑤
13. Okuldan çıkar çıkmaz büyük bir istekle eve giderim.	①	②	③	④	⑤
14. Akşam yemeğinden sonra televizyon izlemek yerine ailemle sohbet etmeyi tercih ederim.	①	②	③	④	⑤
15. Boş zamanlarımda ailemle zaman geçirmekten keyif alırım.	①	②	③	④	⑤
16. Yemek yapmak, temizlik ve alışveriş yapmak gibi ev işleri ağırlıklı olarak kadının görevi olmalıdır.	①	②	③	④	⑤
17. Çocuk yetiştirmek kadının görevidir.	①	②	③	④	⑤
18. Erkek eşine karşı şiddet uygulayabilir.	①	②	③	④	⑤
19. Ailenin ihtiyaçlarını karşılamak erkeğin görevidir.	①	②	③	④	⑤
20. Ailede kararlar ortak alınmalıdır.	①	②	③	④	⑤
21. Erkek evle ilgili sorumlulukları eşi ile paylaşmalıdır.	①	②	③	④	⑤
22. Erkek, çocuk bakımını ve eğitimini eşi ile paylaşmalıdır.	①	②	③	④	⑤

23. Aile reisi erkektir.	①	②	③	④	⑤
24. Bir kadının ev işleri ve çocuklarıyla ilgilenmesi çalışmasından daha önemlidir.	①	②	③	④	⑤
25. Kadın eşine karşı saygılı olmak zorundadır.	①	②	③	④	⑤
26. Erkek eşine karşı saygılı olmak zorundadır.	①	②	③	④	⑤
27. Evlilik ömür boyu sürmelidir.	①	②	③	④	⑤
28. Toplumun devamlılığı için evlilik gereklidir.	①	②	③	④	⑤
29. Kararlarımı ailemden bağımsız olarak kolayca veremem.	①	②	③	④	⑤
30. Ailemin isteklerine göre kararlarımı kolayca değiştirebilirim.	①	②	③	④	⑤
31. İnsanlar gelecek planları için ailelerinden onay almalıdırlar.	①	②	③	④	⑤
32. Ailemin katılmayacağı kararlar almaktan kaçınırım.	①	②	③	④	⑤
33. Ailemin kabul etmediği biriyle yakın olmam.	①	②	③	④	⑤
34. Ailemin iyi olması kendi isteklerimden daha önemlidir.	①	②	③	④	⑤
35. Kişisel sorunlarımda ailemin kararlarını dikkate almam.	①	②	③	④	⑤
36. Ailem benim ilk önceliğimdir.	①	②	③	④	⑤
37. Ailem bana kıızıyorsa haklıdır.	①	②	③	④	⑤
38. Ailemin kararlarına uymamın benim açımdan yararlı olacağını düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
39. Eğer ailem beni cezalandırıyorsa her zaman bir nedenleri vardır.	①	②	③	④	⑤
40. Ailem tüm ikazlarını benim iyiliğim için yapar.	①	②	③	④	⑤
41. Kendini aileye yakın hissetmek iyi bir şeydir.	①	②	③	④	⑤
42. Ailenin namusu ve görünüşü daima korunmalıdır.	①	②	③	④	⑤
43. Kişi ailesine değer verse dahi kendi fikirlerini belirtmekten çekinmemelidir.	①	②	③	④	⑤
44. Ailemle ilişkim kendimi huzurlu ve güvende hissetmemi sağlıyor.	①	②	③	④	⑤
45. Ne olursa olsun, ihtiyacım olduğunda ailemin yanımda olacağını bilirim.	①	②	③	④	⑤
46. Kendimi evimde ve ailemle birlikte mutlu hissetmiyorum.	①	②	③	④	⑤
47. Sevgi ve hoşgörü ailemin önemli bir parçasıdır.	①	②	③	④	⑤
48. Ailem bana özen gösterir.	①	②	③	④	⑤
49. Ben aileme özen gösteririm.	①	②	③	④	⑤
50. Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim	①	②	③	④	⑤
51. Ailemde eleştiri hakkımız özenle korunur.	①	②	③	④	⑤
52. Ailemdeki insanlar bana güvenir.	①	②	③	④	⑤
53. Ailem değerli bir insan olduğumu düşündüklerini bana hissettirir.	①	②	③	④	⑤
54. Ailemdeki insanlar sorunlarıma çözüm bulmamda yardımcı olur.	①	②	③	④	⑤

55. Ailemde kavga olduğunda bütün aile bunu çözmeye çalışır	①	②	③	④	⑤
56. Ailemde bir karar alınması gerektiğinde bana da sorulur.	①	②	③	④	⑤
57. Ailemi utandıracak bir şey yapsam daha her zaman yanımdadırlar.	①	②	③	④	⑤
58. Ailem ben konuşurken sık sık sözümü keser.	①	②	③	④	⑤
59. Ailedeki problemler yüzünden ailem beni suçlar.	①	②	③	④	⑤
60. Ailem beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları dile getirir.	①	②	③	④	⑤
61. Ailem yapmamam gerektiğini düşündüğü bir şeyi yaptığımda kendimi suçlu hissettirir.	①	②	③	④	⑤
62. Ailem beni sık sık bir başkasıyla haksız yere kıyaslar.	①	②	③	④	⑤
63. Ailem beni başkalarının önünde utandırır.	①	②	③	④	⑤
64. Ailem benden çok şey bekler.	①	②	③	④	⑤
65. Ailem beni aşağılar, küçük düşürür.	①	②	③	④	⑤
66. Aileme her konuda güvenirim.	①	②	③	④	⑤
67. Ailemle ilişkilerim konusunda çok kaygılıyım.	①	②	③	④	⑤
68. Aileme fazla yakın olmamayı tercih ederim.	①	②	③	④	⑤
69. Genel olarak ailemden memnunum.	①	②	③	④	⑤
70. Ailem hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmez.	①	②	③	④	⑤
71. Ailem hatalarımdan bahsettiğinde onlara karşı çabuk parlarım.	①	②	③	④	⑤
72. Ailem ile tartıştığımda çok sinirlenirim ama gösteremem.	①	②	③	④	⑤
73. Aileme kızdığımda kapıları çarpmak vb. davranışlar gösteririm.	①	②	③	④	⑤
74. Yaptığım iyi bir işten sonra ailemin beni takdir etmemesi canımı sıkır.	①	②	③	④	⑤
75. Aileme öfkelenince kontrolümü kaybederim.	①	②	③	④	⑤
76. Aileme öfkelendiğimde ağzıma geleni söylerim.	①	②	③	④	⑤
77. Ailemin beni başkalarının önünde eleştirmesi beni çok sinirlendirir.	①	②	③	④	⑤
78. Ailem tarafından engellendiğimde içimden onlara\başkalarına vurmak gelir.	①	②	③	④	⑤
79. Ailem yaptığım iyi bir işi kötü olarak değerlendirdiğinde çılgına dönerim.	①	②	③	④	⑤
80. Aileme öfkelensem de öfkemi kontrol ederim.	①	②	③	④	⑤
81. Aileme kızarsam kızgınlığımı gösteririm.	①	②	③	④	⑤
82. Aileme karşı sabırlıyım.	①	②	③	④	⑤
83. Aile bireyleri evde sürekli olarak şiddetli bir şekilde kavga eder.	①	②	③	④	⑤
84. Aile bireyleri bir konuda anlaşmadıklarında evde gergin sessizlikler olur.	①	②	③	④	⑤

85. Ailemde uzun süreli küslükler olur.	①	②	③	④	⑤
86. Ailemde bir sürü kötü duygu (öfke, kızgınlık vb.) vardır.	①	②	③	④	⑤
87. Ailemle iyi geçinemeyiz.	①	②	③	④	⑤
88. Evimizde görevini aksatan veya kurallara uymayan(lar) şiddetle eleştirilir.	①	②	③	④	⑤
89. Aile bireylerini endişelendiren konular hakkında birbirimiz ile çok az konuşuruz.	①	②	③	④	⑤
90. Ailemizde birbirimize kolay kolay seni seviyorum denmez.	①	②	③	④	⑤
91. Bizim ailede herkesin birbirini değiştirmeye çalıştığı çok belirgindir.	①	②	③	④	⑤
92. Diğer çocuklar aileleriyle benim ailemle olduğumdan daha yakınlar.	①	②	③	④	⑤
93. Aile bireylerinden birinin bana verdiği cezayı diğeri bozabilir.	①	②	③	④	⑤
94. Herhangi bir kişi ile aramda anlaşmazlık olduğunda ailem bana hiç fırsat vermeden müdahale eder.	①	②	③	④	⑤
95. Ailem başkalarından gelen eleştiri ya da önerilere tamamen kapalıdır.	①	②	③	④	⑤
96. Ailem bana onların kararına karşı çıktığımda fiziksel şiddet uygular.	①	②	③	④	⑤

Ek Açıklama C. İlgili Okul Anket Uygulama İzin Yazıları

OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜNE

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Nuran Karasakal “Ergenlerin Aile İlişkileri İle Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmaların Aracılık Etkisi ” konulu Yüksek Lisans Tezinde kullanılmak üzere okulumuz bünyesinde anket çalışması yapmak üzere talepte bulunmuş olup, 15-19 Ocak 2018 tarihlerinde değişik sınıflarda toplamda 113 öğrencide anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Hilal ÇANTAS DOĞANSES
Atatürk Lisesi
Müdür Yardımcısı

OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜNE

Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitü İstatistik Ana Bilim dalında Yüksek Lisans Öğrencisi Nuran KARASAKAL'ın "Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi" konulu Yüksek Lisans Tezinde kullanılmak üzere okulumuz bünyesinde anket yapmak için talepte bulunmuş ve 16-18 Ocak 2018 tarihlerinde okulumuzda toplam 104 öğrenciye anket çalışması yapması imkanı sağlanmıştır.

OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü , istatistik Yüksek Lisans öğrencisi Nuran KARASAKAL “Ergenlerin Aile ilişkileri ile şiddete yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile içi Çatışmasının Aracılık Etkisi” konulu Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere talepte bulunmuş olup, 15 Ocak 2018 tarihinde değişik sınıflarda 80 öğrencide anket çalışması yaptırılmıştır.

Prof. Dr. Orhan Oğuz Anadolu Lisesi Müd. V.

OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Yüksek Lisans öğrencisi Nuran KARASAKAL "Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmanın Aracılık Etkisi" konulu Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere talepte bulunmuş olup, 15.01.2018 tarihinde değişik sınıflarda 134 öğrenciye anket uygulaması yaptırılmıştır.

ÜLKÜ TORUN
Eskişehir Atatürk Lisesi Müdürü V.

OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, istatistik Yüksek Lisans öğrencisi Nuran KARASAKAL "Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki ilişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile içi Çatışmanın Aracılık Etkisi" konulu Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere talepte bulunmuş olup, 16/01/2018 tarihinde değişik sınıflarda 77 öğrenciye anket uygulaması yaptırılmıştır.

Erhan AKSU
Yunus Emre M.F.A.L. Müdür Baş Yardımcısı

**OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜNE**

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistik Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Nuran Karasakal "Ergenlerin Aile ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi" konulu Yüksek Lisans Tezinde kullanılmak üzere okulumuz bünyesinde anket çalışması yapmak üzere talepte bulunmuş olup 15-19 Ocak 2018 tarihlerinde değişik sınıflarda 53 öğrencide anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Esin KEŞKİN
ORTAOKUL MÜDÜRÜ
VE GENEL KOORDİNATOR

T.C.
ODUNPAZARI KAYMAKAMLIĞI
Kılıçoğlu Anadolu Lisesi Müdürlüğü

Sayı : 44191082-730.08.03-E.19930354
Konu : Anket Uygulaması

22.10.2018

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Fen Bilimleri Enstitüsüne)

Üniversiteniz, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Yüksek Lisans Öğrencisi Nuran KARASAKAL ' Ergenlerin Aile İlişkileri ve Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmanın Aracılık Etkisi' konulu Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere talepte bulunmuş olup, 16/01/2018 tarihinde değişik sınıflarda 99 öğrenciye anket uygulaması yaptırılmıştır.

Bilgilerinize arz ederim.

Cemal ÖZKAN
Okul Müdürü

Adres: Yıldıztepe Mah. Bülbülcük Sok. No: 13 Odunpazarı/ESKİŞEHİR
Elektronik Ağ: kilicogluanadolulisesi@meb.gov.tr
e-posta: 967988 @meb.k12.tr

Ayrıntılı bilgi için: Y.T.GÖR Bil İşl.
Tel: 0-222-2393621

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 164f-c4a4-30a0-ba92-38d0 kodu ile teyit edilebilir.

OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜNE

Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitü İstatistik Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisi Nuran KARASAKAL' ın "Ergenlerin Aile İlişkileri ile Şiddete Yönelimleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Ebeveyn Tutumu ve Aile İçi Çatışmasının Aracılık Etkisi" konulu Yüksek Lisans Tezinde kullanılmak üzere okulumuz bünyesinde anket yapmak için talepte bulunmuş ve 16-18 Ocak 2018 tarihlerinde okulumuzda toplam 53 öğrenciye anket çalışması yapması imkanı sağlanmıştır.

Osman KATLAN
Eskişehir Eti Sosyal Bilimler Lisesi
Müdür Yardımcısı